

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กลาเวล แบริ์นาร์ด. **ตำนานทะเลสาบและแม่น้ำ**. แปลโดย สุภาภรณ์ อาภาวัชรุตม์.

กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง, ๒๕๔๓.

กลิ่น คงเหมือนเพชร. **พญาอดน้ำ แม่ศรีขวัญทอง**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๑๐

(๒๕๔๒): ๔๘๒๖-๔๘๒๗.

กอบกุล อิงคุทานนท์. **ศัพท์วรรณกรรม**. กรุงเทพฯ: ชรินทร์, ๒๕๔๐.

กาญจนาคพันธุ์. **สำนวนไทย (ก-ป)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น, ๒๕๑๕.

กิ่งแก้ว อดิธากร. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๐.

กิตติ วัฒนะมหาตม์. **สุริยเทวีปกรณ**. กรุงเทพฯ: สว่างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙.

กิตสุรางค์ กาศสุวรรณ. **การวิเคราะห์โครงสร้างนิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ตาม
ทฤษฎีโครงสร้างนิทานของวลาดิมิร์ พรอพพ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๖.

ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, ๒๕๐๖.

จตุพร มีสกุล. **การศึกษาเชิงวิจารณ์บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชา
ภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

จตุพร มีสกุล. **ไกรทอง**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๑ (๒๕๔๒): ๕๐๑-๕๐๓.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. **ลักษณะวรรณกรรมอีสาน**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๑.

จรัส พรุเพชรแก้ว. **ศึกษานิทานชาวบ้านของชาวไทยมุสลิมในอำเภอจะนะ จังหวัด
สงขลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕.

จันทร์แดง คำลือหาญ. **สามหมอ, ลำน้ำ**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๑๓
(๒๕๔๒): ๔๕๖๙-๔๕๗๑.

จันทร์ศรี สุปัญญากร. **วรรณกรรมไทยรามัญ จากตำบลดทรงคนอง อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๘.

ฉลอง สุวรรณโรจน์. **ชาละวัน: นิทาน**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๔ (๒๕๔๒):
๑๘๑๙-๑๘๒๐.

เฉลิม มากนวล. **การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป**. กรุงเทพฯ:
หน่วยการศึกษาพิเศษ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๘.

- ชำนาญ รอดเหตุภัย. **วรรณกรรมไทยลือ ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย.**
 กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๗.
- วิศาลดรุกร, หลวง. **คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐานฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพฯ: อินเตอร์
 พรินท์ประเทศไทย, ๒๕๔๐.
- ดร.มิตร ณ ท่งประสานมิตร. **นิทานอีสป.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔.
- ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมอีสาน.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.
- นราธิประพันธ์พงศ์, กรมหมื่น. **บทละครเสภาเรื่องไกรทอง.** (ม.ป.ท.), ๒๕๑๗. (พิมพ์เป็น
 อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ หม่อมราชวงศ์หญิง สิริยากร ศิลปี ณ วัดธาตุทอง พระ
 โขนง กรุงเทพมหานคร วันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๗).
- นฤมล ปิยวิทย์ และ คุณช่วย ปิยวิทย์. **สากเหม็ง: สากตำข้าวเม่าโคราช. สารานุกรม
 วัฒนธรรมไทยภาคอีสาน ๑๓ (๒๕๔๒): ๔๕๕๙-๔๕๖๖.**
- นาฎยา ทองดี. **พระอาจารย์, บึง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๙ (๒๕๔๒):
 ๔๓๐๔.**
- นายตำรวจ ณ เมืองใต้. **นิทานอีสป. พิมพ์ครั้งที่ ๓.** กรุงเทพฯ: รวมสาส์น (๑๙๗๗), ๒๕๔๒.
 นิตยา วรรณกิตร์. **ลักษณะเด่นของตัวละครเอกกำพ้อในชาดกพื้นบ้านล้านนา.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- บำรุง บารมี. **สุพรมโหมกชะหมาเก้าหาง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๓
 (๒๕๔๒): ๗๐๐๖-๗๐๑๖.**
- บุษย์ รจนา. **ไกรทอง.** กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๒๑.
- บุษรา เรืองไทย. **บทบาทของลิงในนิทานไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชา
 ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- เบญจวรรณ นัตระกูล. **พระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ ๒: การศึกษาในเชิง
 วิจัย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. **ตำนานพระธาตุของชนชาติไท: ความสำคัญและปฏิสัมพันธ์ระหว่าง
 พุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชา
 ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. **จระเข้, ชง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๓ (๒๕๔๒):
 ๑๓๔๙.**
- ประคอง นิมมานเหมินท์. **จระเข้สามพัน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๓
 (๒๕๔๒): ๑๓๕๐-๑๓๕๑.**
- ประคอง นิมมานเหมินท์. **นิทานพื้นบ้านศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒.** กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่
 ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

- ประจักษ์ สายแสง. **วรรณกรรมจากตำบลดศรีศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย**. พิษณุโลก: วิทยาลัย
 วิชาการศึกษาพิษณุโลก, ๒๕๑๖.
- ประทีป ชุมพล. **พินิจวรรณกรรมภาคใต้**. กรุงเทพฯ: น้ำฝน, ๒๕๔๖.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. **นิทานพื้นบ้านชายแดนภาคใต้**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ไทย
 วัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- ประยูร ทรงศิลป์. **นิทานพื้นบ้านเขมร ชุดตัดสินคดีความ**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.
- ปรีชา พิณทอง. **รวมวรรณคดีอีสาน**. เล่ม ๒. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๓.
- ผจงวาด กมลเสวีรัตน์, พัทณี ปี่เพราะ, และ ศิริพรรณ พงศ์สิฏานนท์. **นิทานพื้นบ้านภาค
 กลาง**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓.
- พจนีย์ เฟิงเปลี่ยน. **ดาเยย, นิทาน (เขมร)**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๓
 (๒๕๔๒): ๑๔๓๙-๑๔๐๐.
- พร พิทยา. **นิทานพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานหอสมุดกลาง ๐๙, ๒๕๑๖.
- พรพีไล เลิศวิชา, เรียบเรียง. **นิทานเทียบสุภาษิต**. กรุงเทพฯ: ธารปัญญา, ๒๕๔๔.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **กรรม ตามนัยแห่งพุทธธรรม**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธ
 ธรรม, ๒๕๓๑.
- พ่วง บุขรวรัตน์. **ทวดคลองนางเรียม**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๖(๒๕๔๒):
 ๓๐๑๙.
- พัฒนวิดิ ชาติกานนท์. **สัมภาษณ์, ๕ เม.ย. ๒๕๕๑**.
- ไพฑูรย์ มีกุล. **กุมภวาปี, เมือง: ประวัติศาสตร์**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๑
 (๒๕๔๒): ๒๘๙-๒๙๒.
- ไพฑูรย์ มีกุล. **จะเข้บ้านท่าขอนยาง**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๓ (๒๕๔๒):
 ๘๕๔-๘๕๕.
- ไพโรจน์ ขวัญคง. **หนังสืออ่านสาระเพิ่มเติม วรรณกรรมท้องถิ่นปัตตานี**. (ม.ป.ท.),
 ๒๕๔๙.
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. **บทละครนอก พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒**.
 กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๔๕.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก. **ศูนย์สุโขทัยศึกษา**. **นิทานพื้นบ้านของท้องถิ่น
 สุโขทัยและบริเวณโดยรอบ**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก,
 ๒๕๒๒.
- มาลัย(จุฑารัตน์). **ณ ที่นี้มีตำนาน**. กรุงเทพฯ: มังกรการพิมพ์, ๒๕๔๗.
- มีนา จำด้ว. **สัมภาษณ์, ๔ เม.ย. ๒๕๕๑**.
- ยุทธ เดชคำรณ. **นิทานชาวบ้านของไทย**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, ๒๕๒๑.
- ยุทธ เดชคำรณ. **นิทานพื้นเมืองของไทย**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, ๒๕๒๑.

- ยุทธ เศษคำรณ. นิทานไทยคุณตาคุณยายเล่าไว้. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: รวมทรงศน์, ๒๕๓๙.
- เขาวมาลัย กาญจนสุนีย์. นิทานพื้นบ้านเมืองกาญจนบุรี. กาญจนบุรี: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูกาญจนบุรี, ๒๕๓๒.
- โยชิโกะ อุซึตะ. นิทานเอกของญี่ปุ่น. แปลโดย ลมุล รัตตากร. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, ๒๕๑๔.
- รัตนา พันธุ์สุริยฉาย. กระจงกับจระเข้: นิทาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๑ (๒๕๔๒): ๓๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕.
- รีนนภา รัตนพงศ์. โต้ะนายมน: ตำนาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๖ (๒๕๔๒): ๒๘๔๔.
- รีนนภา รัตนพงศ์. บ้านในเมือง: ตำนาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๘ (๒๕๔๒): ๔๐๓๓.
- ลำดวน (ชนพล) จาดใจดี. นิทานพื้นบ้านชนวนอ่านของไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ธนพลวิทยาการ, ๒๕๔๗.
- วชิรญาณ. นิทานวชิรญาณ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พระนคร: บรรณาการ, ๒๕๐๘.
- วราวัฒน์. ตำนานพื้นบ้านภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ ๑๙, ๒๕๔๘.
- วราวัฒน์. ตำนานพื้นบ้านภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ ๑๙, ๒๕๔๘.
- วิทยาลัยวิชาการการศึกษาสงขลา. คติชาวบ้าน. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)
- วิเชียร เกษประทุม. นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓.
- วิเชียร ณ นคร. รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษา นิทานพื้นบ้านในจังหวัด นครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช, ๒๕๓๑.
- วิเชียร อธิโนบุญวัฒน์. จระเข้เผือก: นิทาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๓ (๒๕๔๒): ๑๓๕๐.
- วิเชียร อธิโนบุญวัฒน์. ป่อหกบาดร: นิทาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๗ (๒๕๔๒): ๓๑๕๕.
- วิเชียร อธิโนบุญวัฒน์. บ้านเกยไชย: นิทาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๓ (๒๕๔๒): ๓๒๙๘-๓๒๙๙.
- วิภา กงกะนันท์. รายงานผลการวิจัยโครงการรวบรวมและศึกษานิทานพื้นบ้านของ กะเหรี่ยงจอมบึงกับเขมรราชบุรี. นครปฐม: ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัย ศิลปากร, ๒๕๒๑.

- เวาน์ เพลงเออ, ผู้รวบรวม. ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ. กรุงเทพฯ: สยามสมาคมและสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙.
- ศักดิ์ บวร. ตำนานความมหัศจรรย์ของอียิปต์. กรุงเทพฯ: หนังสือสายน้ำ, ๒๕๔๘.
- ศิริพร ณ ถกลาง. ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- ศิลปากร, กรม. กองโบราณคดี. ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสาน. กรุงเทพฯ: กองโบราณคดี, ๒๕๓๑.
- ศิลปากร, กรม. นิทานชาวบ้าน ภาคที่ ๑-ภาคที่ ๔. ธนบุรีฯ: บรรณาการ, ๒๕๑๔.
- ศิลปากร, กรม. นิทานวรรณกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: บรรณาการ, ๒๕๐๘.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ฝ่ายวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่วนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย และ บริษัทไทยประกันชีวิต จำกัด. นิทานพื้นบ้านไทย. กรุงเทพฯ: ที.พี.พี.รินทร์, ๒๕๓๗.
- ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดพังงา. โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน. พังงาปริทัศน์ ๒: นิทานพื้นบ้าน. พังงา: พังงาการพิมพ์, (ม.ป.ป.).
- ส.พลายน้อย. นิทานไทยฉบับสมบูรณ์. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)
- ส.พลายน้อย. นิทานเพื่อนบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๔๕.
- สนั่น ธรรมธิ. ไภยราช. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๐ (๒๕๔๒): ๔๙๖๗-๔๙๗๒.
- สนั่น ธรรมธิ. สังข์วิฑฒนะ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๓ (๒๕๔๒): ๖๗๓๔-๖๗๓๗.
- สนั่น ธรรมธิ. สิริหน้ทะ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๓ (๒๕๔๒): ๖๕๑๕-๖๕๑๙.
- สนิท บุญฤทธิ์. นิทานพื้นบ้านภาคใต้. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๔.
- สนิท พลเดช. จระเข้กับจิ้งจก. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๒ (๒๕๔๒): ๑๔๕๙.
- สมบัติ จำปาเงิน. นิทานพื้นเมืองไทย: หลวงพ่อแดงโม. กรุงเทพฯ: น.ส.พ. เสียงเด็ก, ๒๕๓๓.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. นิทานนางกัณไทรย: วรรณกรรม. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๘ (๒๕๔๒): ๓๗๘๘-๓๗๙๐.
- สมพงษ์ พุรัตน์. เกาะจระเข้: นิทาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๒ (๒๕๔๒): ๕๐๓.

- สมพงษ์ โอศรีสกุล. **พฤติกรรมของสัตว์ในชาติกัญฐกถา: การศึกษาเชิงวิเคราะห์.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔.
- สมพร ร่วมสุข. **วิเคราะห์บทบาทตัวละครมนุษย์ในบทละครในและละครนอก.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๑.
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร. **นิทานพื้นบ้านจังหวัดชุมพร.** กรุงเทพฯ: วัฒนา
 พานิช, ๒๕๒๕.
- สายป่าน ปุริวรรตชนะ. **ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาค
 กลางของไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษร
 ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- สิริวรรณ วงษ์ทัต. **บทบาทของตัวละครปักษ์ในวรรณคดีไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญา
 โทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. **ท้าวไพรยราช : วรรณกรรมนิทาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาค
 อีสาน ๕(๒๕๔๒): ๑๖๕๘-๑๖๖๑.**
- สุนทรภู่. **นิราศสุนทรภู่.** กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๔.
- สุภักดิ์ อนุกุล. **นิทานพื้นบ้านภาคกลาง-ตะวันตก.** กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.
- สุรีย์ สุทธิสารากร. **เรือมาดวัดวิเชียรบำรุง, ตำนาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง
 ๑๒ (๒๕๔๒): ๕๖๔๐-๕๖๔๒.**
- เสนาหา บุญรักษ์. **วรรณกรรมคำวของภาคเหนือ.** กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการ
 ฝึกหัดครู, ๒๕๑๙.
- เสาวภา พรสิริพงษ์, พรทิพย์ อุดมรัตน์ , และดวงพร คำหนูณวัฒน์, **การศึกษาเบื้องต้น
 เกี่ยวกับชุมชนบ้านครัวเหนือ (บ้านแขกครัว) กรณีศึกษา สภาพเศรษฐกิจ สังคม
 และวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
 มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๒.**
- เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. **บทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยา.** วิทยานิพนธ์ปริญญา
 โทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕.
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด
 กาฬสินธุ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.**
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด
 กำแพงเพชร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.**
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด
 ชุมพร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.**

- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด นครนายก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด นนทบุรี. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด พิจิตร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด เพชรบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด ลพบุรี. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด ลำพูน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด สุพรรณบุรี. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด อ่างทอง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.
- หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด อุตรดิตถ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔.
- อาภรณ์ อุกฤษณ์. โต๊ะหินขวาง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๖ (๒๕๔๒): ๒๘๕๑.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. จักเข้. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๓ (๒๕๔๒): ๑๔๕๑.
- อุดม หนูทอง. ไกรทอง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๒ (๒๕๔๒): ๖๐๐-๖๐๓.
- อุดม หนูทอง. แทงเข้. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๗ (๒๕๔๒): ๓๕๑๑-๓๕๑๓.
- อุดม หนูทอง. นางแดงอ่อน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๘ (๒๕๔๒): ๓๖๙๒-๓๖๙๔.
- อุดม หนูทอง. โนรา: ดำนาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๘ (๒๕๔๒): ๓๘๙๗-๓๙๐๔.
- อุดม หนูทอง. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก. สงขลา: โครงการ ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, (ม.ป.ป).
- เอกรัตน์ อุดมพร, และสิทธิโรจน์ วงศ์วิทยาเจริญพัฒนา. ๒,๐๐๐ สำนวนไทย. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๐.

เอนก นาวิกมูล. เพลงพื้นบ้านภาคกลาง: จากแม่บัวผัน จันทรศรี ศิลปินแห่งชาติ.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม,
๒๕๔๙.

ภาษาอังกฤษ

Trilok Chandra Majupuria. **Sacred animals of Nepal & India.** India: M.Devi, 2000.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เดือนใจ สินทะเกิด. **วรรณคดีชาวบ้านจาก “วัดเกาะ”**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๘.

จิตติมา วิทยาวงศ์รุจิ. **วิเคราะห์บทละครนอกสามสมัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๘.

นิพัทธ์พร เฟิงแก้ว. ดาว: ตำนาน. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๕ (๒๕๔๒): ๒๐๘๑-
๒๐๘๗**.

ปฐม หงษ์สุวรรณ. บทบาทของ“หมา”ในตำนานและพิธีกรรมของชาติพันธุ์ต่างๆในอุษาคเนย์.
วารสารอักษรศาสตร์ ๓๕, ๒(กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙): ๒๑๓-๒๔๑.

ปรมินทร์ จารูวร. นายพุทโธ: นิทาน. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๗ (๒๕๔๒):
๓๐๒๔- ๓๐๒๕**.

ปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์. **อนุภาคสมพาสที่ผิดธรรมชาติในนิทานไทย**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๔๗.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
มนต์จันทร์ อินทรจันทร์. **เสภาและพัฒนการของวรรณคดีเสภา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๔๓.

ยุรฉัตร บุญสนิท. ไกรทอง: พระเอกชาวบ้าน. ใน **รายงานผลการวิจัยในโครงการพระเอก ใน
วรรณคดีคลาสสิกของไทย, ๑-๗๔**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,
๒๕๒๕.

ยุรฉัตร บุญสนิท. **พระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย: การ
วิเคราะห์ในด้านระบบครอบครัวและการสมรส**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๒๒.

ละเอียด วิสุทธิแพทย์. **ช้างในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
โท มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๒๒.

วิภา กงกะนันท์. **พระเอกในวรรณคดีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๔๐.

ศิริพร ณ ถลาง และ สุกัญญา ภัทรราชย์, บรรณาธิการ. **คติชนกับคนไทย-ไท รวมบทความ
ทางด้านคติชนวิทยาในบริบททางสังคม**. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์. ไกรทอง **วีรบุรุษนักรัก**. กรุงเทพฯ: ชารอักษร, ๒๕๔๖.

สุกัญญา สุจฉายา. **ความเชื่อและพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาวสวนคลองบางระมาด ธนบุรี**. ทุนวิจัย
สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ภาษาอังกฤษ

C. Hugh Holman. **A handbook to literature.** 6th ed. New York: Macmillan, 1992.

Thompson, Stith. **Motif-index of folk literature.** Revised edition. 6 vols. Bloomington:
Indiana University, 1955-1958.

Thompson, Stith. **The folktale.** Berkeley: University of California Press, 1977.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

เรื่องย่อนิทานไทยที่ปรากฏบทบาทของจระเข้

๑. ตำนานปรัมปรา

๑.๑ ตำนานดาวฤกษ์อาศวีณี

เศรษฐีผู้หนึ่งกลายเป็นคนยากจน เมื่อบุตรเจริญขึ้นก็ขอเงินไปเรียนศิลปศาสตร์ที่สำนัก
ทศปาโมกข์ ณ เมืองดักสิลา เรียนวิชาแปลงกาย เมื่อแปลงกายได้แล้วก็ลาอาจารย์กลับสู่
เคหสถาน แล้วนิมิตกายเป็นสัตว์ต่างๆให้เศรษฐีพาไปขายที่ต่างๆ แล้วแปลงร่างเป็นคนหนีสู่
สำนักของตนจนเศรษฐีมั่งมีขึ้นดังเก่า ครั้งสุดท้ายนิมิตเป็นม้ามงคล เศรษฐีนำไปขายแด่
พระมหากษัตริย์ อาจารย์โกรธบุตรเศรษฐีมาก เพราะการเป็นม้าให้เขาชื่อนานไปศิลปศาสตร์จะ
เสื่อมเสียหมด จึงถือเพศเป็นโยคีทำกษัตริย์เล่นสกาพนัน เมื่อชนะก็ทูลขอม้ามงคล แล้วกล่าวคำ
ติเตียนและตีด้วยแส้ อำมาตย์ผู้หนึ่งขอให้โยคีปล่อยม้าไปกินน้ำ ม้าจึงกัดสายล่อแล้วแปลงเป็น
ปลาน้อยซ่อนอยู่ในน้ำ อาจารย์ก็แปลงเป็นปลาใหญ่ไล่สังหาร ปลาน้อยแปลงกายเป็นจระเข้
ปลาใหญ่ก็กลายเป็นมังกรไล่สังหาร จระเข้ก็กลายเป็นเขียดน้อยซ่อนอยู่ในไหหน้า มังกรก็
กลายเป็นรุ้งบินหาเขียดน้อยแล้วแปลงกายเป็นมาณพ เขียดน้อยกลายเป็นนกพิราบบินหนีไป
มาณพก็กลายเป็นเหยี่ยวไล่ตามไป นกพิราบบินหนีเข้าไปในพระราชวังที่พระราชธิดาอยู่ เกิด
ความเสนาหาจึงแปลงเป็นมาณพหนุ่มน้อย ลอบเข้าร่วมรักกับพระราชธิดา อาจารย์เห็นว่าศิลป
ศาสตร์แห่งศิษย์จะไม่เสื่อมแล้วก็กลับไป เทพเจ้าปรารถนาจะให้เป็นคติโลก เมื่อบุตรเศรษฐี
สิ้นชีพแล้วจึงให้กำเนิดเป็นดาวประจำราศีชื่ออาศวีณีมี ๗ ดวง เหมือนม้า เพื่อให้ประจักษ์ว่า
บุคคลที่กตัญญูต่อบิดามารดาและไม่ถือโกรธอาจารย์ของตนที่ลงโทษ ย่อมได้รับความเจริญเป็น
แท้จริง^๑

๑.๒ ตำนานดาวฤกษ์จิตตะ

มีพระราชธิดารูปงามองค์หนึ่ง โหรพยากรณ์ว่าจะถูกจระเข้กิน อย่าให้ลงสระน้ำในแม่น้ำ
ลำคลอง อายุ ๒๐ ปีจึงจะพ้นเคราะห์ เมื่อกษัตริย์เสด็จไปประพาสป่า นางก็อ่อนวอนพระมารดา
ขอลงอาบน้ำที่ท่าหน้า โดยขอให้ชุดสระข้างทิศตะวันออกของวังให้ลงอาบได้ แล้วทำเวทีย่นจมลง
ในสระ มีเครื่องกันรอบเวทียีกเพื่อกันสัตว์ร้าย แล้วลงอาบน้ำเล่นในเวทินั้น บังเอิญพระยานาค
เลื้อยไปซ่อนใต้เวทิต พระราชธิดาเห็นดาพระยานาคนึกว่าแก้วไพฑูรย์ จึงไปหยิบด้วยตนเอง พอ
ถึงที่นั้นพระยานาคก็กลายเป็นจระเข้ คาบพระราชธิดาลงไปกินในน้ำ เทพเจ้าปรารถนาจะให้

^๑ หลวงวิศาลดรุณกร, คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐานฉบับสมบูรณ์ (กรุงเทพฯ:
อินเตอร์พริ้นท์ประเทศไทย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐๙-๒๑๑.

เป็นคติโลก จึงอุปถัมภ์ให้เป็นดาวจิตตะลูกเดียว เพื่อให้ประจักษ์ว่านางกุมาริกระทำกรรมแต่ปางหลัง จะถึงวาระด้วยสิ่งใดแล้ว ถึงจะป้องกันอย่างไรก็ต้องตายด้วยสิ่งนั้น^๑

๑.๓ ตำนานดาวจระเข้

มีครอบครัวของเศรษฐีคนหนึ่ง อาศัยอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง เดิมทีแกไม่ได้ร่ำรวยมากเท่านี้ แต่ด้วยแกเป็นคนขยันค้าขาย และเก็บสะสมถึงขั้นตระหนี่ถี่เหนียว ไม่ยอมใช้จ่ายโดยไม่จำเป็นทั้งเรื่องการกินอยู่ และการทำบุญกุศล เมื่อชาวบ้านมีงานบุญงานกุศล งานมงคล ก็ไม่เคยไปร่วมงานเลยสักครั้ง ไม่เคยบริจาคข้าวของเงินทองแก่คนยากจน เพราะแกไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ส่วนรวม ชาวบ้านในหมู่บ้านต่างมีจิตใจติงาม ชอบทำบุญกุศลในตอนเช้าของทุกวัน แม้ว่าภรรยาของเศรษฐีจะเตรียมใส่บาตร ก็ถูกเศรษฐีขัดขวางทุกครั้ง ต่อมาเศรษฐีคิดว่าถ้าเอาทรัพย์สินไว้ในบ้าน ภรรยาจะเอาเงินทองไปทำบุญทำทานจนหมด จึงเอาทรัพย์สินไปฝังไว้ที่ใต้สะพาน และไปนั่งเฝ้าสมบัติทุกวันตั้งแต่เช้าจนเย็น แกมีแต่ความกังวลว่าคนอื่นจะมาขโมยสมบัติของแก เกรงว่าภรรยาจะใช้หมด จึงเฝ้าสมบัติเป็นเวลานานจนแกตาย ด้วยจิตใจที่เป็นห่วงทรัพย์สินเงินทองที่ฝังไว้ จึงไปเกิดเป็นจระเข้คอยวนเวียนเฝ้าสมบัติอยู่อย่างนั้นเรื่อยมา จระเข้เศรษฐีได้รับความทุกข์เวทนาเป็นอย่างยิ่ง จนไปเข้าฝันภรรยาให้ขุดสมบัติใต้สะพานไปทำบุญทอดกฐินจะได้พ้นทุกข์ ภรรยาก็ทำตามที่เศรษฐีบอก ขบวนกฐินแห่ไปทางน้ำ จระเข้เศรษฐีก็ว่ายน้ำร่วมขบวนด้วย เพื่อจะได้บุญกุศลพ้นจากความทุกข์เวทนา ชาวบ้านเห็นก็ตกใจ ภรรยาจึงห้ามไม่ให้จระเข้เศรษฐีไปด้วย เพราะเป็นสัตว์เดรัจฉานเข้าวัดไม่ได้ จระเข้เศรษฐีจึงให้วาดรูปตนลงบนธงแห่ขบวนกฐิน ด้วยอาณิสยแห่งผลบุญแรงกล้า ทำให้เศรษฐีไปเกิดเป็น “ดาวจระเข้” トラบเท่าทุกวันนี้^๒

๑.๔ ตำนานธงจระเข้ ส่วนวันที่ ๑

ครั้งหนึ่งมีอุบาสกคนหนึ่งนำองค์กฐินไปทางเรือ จระเข้ตัวหนึ่งอยากร่วมทำบุญด้วยจึงว่ายน้ำตามเรือกฐินไป เนื่องจากกระยะทางไกลไม่สามารถว่ายน้ำตามได้ตลอด จึงขอให้อุบาสกผู้นั้นเขียนภาพตนติดที่ธง แล้วนำไปแขวนที่วัดที่ไปทอดกฐินด้วย อุบาสกคนนั้นได้ทำตามคำขอของจระเข้ นับแต่นั้นจึงมีการใช้ธงรูปจระเข้ปักไว้ที่หน้าวัด เพื่อแสดงให้เห็นว่าวัดนั้นมีการทอดกฐินแล้ว ผู้ที่ผ่านไปมาจะได้อนุโมทนาด้วย^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๑-๒๓๒.

^๒ ฝ่ายวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่วนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และบริษัทไทยประกันชีวิต จำกัด, นิทานพื้นบ้านไทย (กรุงเทพฯ: ที.พี.พรินท์, ๒๕๓๗) หน้า ๔๑-๔๒.

^๓ ประคอง นิมมานเหมินท์, “จระเข้, ธง,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๓ (๒๕๕๒): ๑๓๔๙.

๑.๕ ตำนานโนรา

ประวัติความเป็นมาของโนรามีหลายกระแส กระแสที่ปรากฏบทบาทของตัวละครกระเซ้ คือกระแสที่ ๑ ที่ขุนอุปถัมภ์นรากร (โนราพุ่มเทวา) อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นผู้เล่า มีเนื้อเรื่องดังนี้

พระยาสายฟ้าฟาดเป็นกษัตริย์เมืองหนึ่ง ชายาชื่อนางศรีมาลา ธิดาชื่อนวลทองสำลี วันหนึ่งนางนวลทองสำลีสืบฝันว่า มีเทพธิดามารายรำให้ดู ๑๒ ท่า มีดนตรีประโคม นางจึงให้ทำเครื่องดนตรีและหัตถ์รำตามที่สืบฝัน วันหนึ่งนางอยากเสวยเกสรบัว เมื่อเสวยแล้วก็ทรงครรภ์ พระยาสายฟ้าฟาดทรงถามความจริงแต่ไม่ทรงเชื่อเห็นนางทำให้อับยศ จึงรับสั่งให้เอานางลอยแพพร้อมสนมกำนัล ๓๐ คน แพลอยไปติดเกาะกะซัง ต่อมาได้ประสูติโอรสและสอนให้รำโนรา ต่อมากุมารน้อยโดยสารเรือพ่อค้าไปเที่ยวรำโนรายังเมืองพระอัยกา พระยาสายฟ้าฟาดได้ข่าว จึงทรงปลอมพระองค์ไปดูโนรา เห็นกุมารน้อยหน้าตาคล้ายพระธิดา จึงทรงสอบถามจนทราบว่า เป็นพระราชนัดดาจึงให้เข้าวัง และให้อำมาตย์ไปรับตัวนางนวลทองสำลีกลับเมืองแต่นางไม่ยอม พระยาสายฟ้าฟาดจึงให้จับมัดขึ้นเรือ เมื่อเรือถึงปากน้ำก็มีจระเข้ลอยขวางทางไว้ลูกเรือต้องปราบจระเข้ เมื่อถึงเมืองแล้วพระยาสายฟ้าฟาดได้ทรงจัดพิธีรับขวัญและให้รำโนราในงานนี้ โดยประทานเครื่องดนตรีที่เป็นเครื่องทรงของกษัตริย์ให้เป็นเครื่องแต่งตัวโนรา และพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่กุมารน้อยเป็นขุนศรีศรัทธา^๑

๑.๖ ตำนานธงจระเข้ ส่วนวนที่ ๒

คนจะไปทอดกฐิน แต่ข้ามแม่น้ำไม่ได้ จระเข้จึงอาสาเป็นพาหนะให้ขบวนข้ามแม่น้ำ แล้วจระเข้ก็ขอให้มีรูปของตนเองอยู่ด้วย^๒

๑.๗ ตำนานธงจระเข้ ส่วนวนที่ ๓

ครั้งหนึ่งมีคนไปทอดกฐินทางเรือ มีจระเข้ตัวหนึ่งถือติดเคยเป็นคน มีทรัพย์สินสมบัติมาก แต่ขี้เหนียว ไม่ทำทาน จึงตายไปเกิดเป็นจระเข้ เมื่อเห็นเรือกฐินผ่านมาก็ขึ้นมาขวางเรือ และขอทำบุญด้วย แต่ตนเองไปด้วยไม่ได้ จึงขอให้เอารูปของตนติดเป็นธงหน้าวัด เมื่อเจ้าของกฐินตอบตกลง จระเข้ก็จมหายไป^๓

^๑ อุดม หนูทอง, “โนรา: ตำนาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๘ (๒๕๔๒):

๓๘๙๗.

^๒ จันทรศรี สุบัญญัติกร, วรรณกรรมไทยรามัญ จากตำบลดวงคนอง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

๒. นิทานศาสนา

๒.๑ ไภยราช

ธัมมหรือคัมภีร์ชาดกชื่อไภยราชนี้ สรุปลงความจากต้นฉบับใบลานของวัดกาสา ตำบลแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีจำนวน ๘ ผูก รวม ๔๑๒ หน้าใบลาน จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ ผู้วิจัยสรุปเนื้อเรื่องดังนี้

ครั้งพระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ เขตวันมหาวิหาร ทรงแสดงเทศนาธรรมปฐมกถาแก่พระสาวก โดยทรงยกอดีตชาติมาแสดงดังนี้

พระญาอินทหะผู้ครองนครหงส์สาวัดติทรงทำบุญรักษาศีลมิได้ขาด พระราชเทวีชื่อนางคำผิง มีพระธิดาที่มีกลิ่นกายหอมเหมือนแก่นจันทร์ชื่อนางจันทกุมารี และพระโอรสชื่อจิตตกุมาร เมื่อจันทกุมารีเติบโตขึ้นได้เลี้ยงลูกแมวคำ(แมวทอง)ตัวหนึ่ง แมวคำมีขนสีทองสวยงามมากแต่กินอาหารมากขึ้นทุกวัน จนต้องเพิ่มปริมาณเนื้อขึ้นทุกวัน พระญาจึงให้เสนาไปหาพรานเพื่อล่าเนื้อมาถวาย นายพรานไม่พบสัตว์แม้แต่ตัวเดียวแต่พบไขจระเข้ดงงามมากอยู่ที่สระน้ำแห่งหนึ่ง จึงนำมาถวายพระญาอินทหะ พระญาอินทหะจึงมอบไขจระเข้ให้พระราชธิดา แรกเกิดลูกจระเข้ชอกกินนม เมื่ออิ่มแล้วก็นอนหลับนิ่งอยู่ ๗ วัน จึงตื่นมาร้องขอกินอีก แล้วก็นอนอีก ๗ วัน เป็นอย่างนี้จนจะเข้โตขึ้นเรื่อยๆ จะเข้กินเท่าไรก็ไม่รู้จักอิ่มจนอาหารหมด เมื่อตื่นขึ้นมาจะเข้ชอกกินควายไม่เช่นนั้นจะกินพระราชธิดา แต่เมื่อให้แล้วก็ไม่รู้บุญคุณคน จึงจะกินพระราชธิดาให้ได้ มันจึงไล่กัดพระราชธิดา จระเข้ขู่พระญาอินทหะว่าถ้าไม่ให้กินพระราชธิดาจะใช้หางฟาดปราสาทให้พังทลายหมด แล้วกินพระญาอินทหะแทน ที่ประชุมจึงมีมติให้ส่งพระราชธิดาให้จระเข้กิน พระราชธิดาก็ยินยอมโดยมีแมวคำตามไปด้วย

จระเข้ถามแมวคำว่าจะกินราชธิดาที่ใด แมวคำมีใจรักและสำนึกในบุญคุณของราชธิดา จึงออกอุบายให้ไปกินที่เกาะทรายริมน้ำ เมื่อถึงเทพดาที่รักษาแม่น้ำสงสารราชธิดา จึงดลบันดาลให้พายุพัดเมฆดำทลายเข้าตา ปาก และจมูกของจระเข้เป็นจำนวนมากจนมันตายในที่สุด วิญญาณของจระเข้ดิ่งลงสู่นรกอเวจีด้วยวิบากกรรมที่มันก่อมา วันหนึ่งนายพรานมาพบราชธิดาที่มีรูปโฉมงดงามจึงนำเรื่องไปกราบทูลกษัตริย์แห่งเมืองตน พระญาจิตตราชแห่งเมืองหงสาวดีจึงส่งเสนาไปเจรจาขอนางเป็นราชเทวี แต่ก็ขาดสติด้วยความงามของนางทุกคนพระญาจิตตราชจึงต้องเสด็จไปเองจนกระทั่งนางจำใจรับคำเชิญ

ต่อมามีข้าศึกมาประชิดเมืองพระญาจิตตราชออกรบ เสนาอำมาตย์ปรึกษากันว่านางจันทาเป็นคนป่าผิดราชประเพณี จึงควรขับไล่ให้ไปอยู่ในป่าดังเดิม นางจันทากำลังตั้งครรภ์อยู่ก็ต้องออกไปอยู่ป่า และให้กำเนิดลูกชายที่มีรูปโฉมงดงามชื่อไภยราชกุมาร ไภยราชกุมารใช้ความสามารถในการเล่นหมากรุกหมากสกาเพื่อขอข้าวห่อจากเด็กเลี้ยงควาย จนเรื่องทราบถึงพระญาจิตตราชจึงให้เสนาตามมาเล่นกับตน โดยไภยราชมีดาบศรีกัญไชยกับธนูสิงห์เป็นของพนัน หากชนะก็จะขอข้าวห่อจากพระญาจิตตราช พระญาจิตตราชเล่นแพ้อยู่หลายวัน จึงกล่าวในครั้งสุดท้ายว่า หากไภยราชแพ้ต้องเป็นทาสรับใช้ หากชนะจะยกเมืองให้ครอง ไภยราชก็

สามารถเอาชนะได้อีกเช่นเคย พระญาติตราขทรงกริ้วมากจึงให้ทหารจับตัวไภยราช แต่ด้วยบุญบารมีที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจึงไม่มีใครสามารถจับตัวได้

ไภยราชถูกโก่งจิ้งไปเล่าให้แม่ฟัง แม่จึงเล่าความจริงว่าคนที่โก่งคือบิดาของลูก ไภยราชต้องการพิสูจน์ความจริงจึงลาเข้าวังแล้วร้องทวงสัญญา จากนั้นก็ยกธนูขึ้นอธิษฐานว่าหากพระญาติตราขเป็นบิดาจริงขอให้ลูกธนูพุ่งสู่ใบหูพระญาโดยไม่เจ็บ แล้วให้พระเถระตัดสินความทำให้ไภยราชได้ครองเมืองตามสัญญา ไภยราชได้เล่าความเป็นมาของตนให้พระเถระฟัง พระญาติตราขทราบก็ตั้งใจให้จัดขบวนไปรับนางเทวีในป่า

พระญาไภยราชปกครองเมืองได้ระยะหนึ่งก็ขออนุญาตไปแสวงโชคในป่าลึก ได้นางศรีคำก่องเป็นราชเทวี จากนั้นวิทยากรคนหนึ่งแย่งชิงนางศรีคำก่องไป ไภยราชได้รับความทุกข์ทรมานมากและคลานไปตายบนเนินตามคำบอกของฤาษีคนหนึ่ง เมื่อวิทยากรผลอนางศรีคำก่องก็เอาดาบฟันวิทยากรตายแล้วตามหา ไภยราชพบไภยราชตายต่อหน้านาง นางจึงร้องให้อ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทวดาให้ช่วยเหลือ เผื่ออยู่บนศพของไภยราชเหลือแต่กระดูก พระอินทร์เห็นดังนั้นจึงคิดจะช่วยเหลือโดยลงใจนางว่าชื่อสัตย์เพียงใด แล้วใช้น้ำจากคนโททิพย์รดกายของไภยราชจนฟื้น แล้วจึงพากันกลับสู่เมืองเงิน ต่อมาเกิดศึกมาแย่งชิงธิดาทั้ง ๗ พระญาไภยราชก็ออกรบจนชนะ ต่อมาจึงลากลับเมืองหงสาวดี นางศรีคำก่องกินลูกขมพู่ใหญ่ที่เป็นพิษระหว่างทางจนสิ้นใจตาย ไภยราชรำไห้ไม่สิ้นสุดเผาศพนาง พระอินทร์จึงลงใจไภยราชและใช้น้ำจากคนโททิพย์รดนางศรีคำก่องจนฟื้นดังเดิม แล้วจึงเดินทางถึงเมืองหงสาวดี เมื่อสิ้นอายุขัยก็ได้ไปเกิด ณ สรวงสวรรค์

ตอนท้ายกล่าวว่าพระญาไภยราช คือ พระพุทธองค์ และนางศรีคำก่อง คือ พระนางยโสธราพิมพา^๑

๒.๒ สังฆวัชฌณะ

ธัมมหรือคัมภีร์ชื่อสังฆวัชฌณะ เป็นชาดกนอกนิบาตที่พบในล้านนาเรื่องหนึ่ง ต้นฉบับที่ใช้สรุปใจความเป็นคัมภีร์โบราณ จารด้วยอักษรธรรมล้านนาของวัดชัยชนะ ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๕ ผูก จารเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ ผู้วิจัยสรุปเนื้อเรื่องดังนี้

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงอดีตชาติที่เทวทัตคอยหาโอกาสทำร้ายพระพุทธเจ้าที่เสวยพระชาติเป็นสังฆวัชฌณะ ดังนี้

ในครั้งที่พระเจ้าพรหมทัตครองเมืองพาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในครอบครัวที่ยากจนสังฆวัชฌณะช่วยมารดาจนเติบโตใหญ่ จึงขอมารดาไปศึกษาศิลปะวิทยาที่เมืองดักกสิลา ได้พักอยู่ในหมู่บ้านที่มีเศรษฐีชื่อเมณฑกเสฏฐี มีธิดางามชื่อสรีจันทา และได้รักใคร่ชอบพอกัน สังฆวัชฌณะจึงบอกนางว่าหากเรียนวิชาสำเร็จแล้วจะกลับมาหานาง จากนั้นสังฆวัชฌณะได้ออกเดินทาง

^๑ สนั่น ธรรมธิ, "ไภยราช," สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๐ (๒๕๔๒):

ไปยังเมืองภททิกา เจ้าเมืองมีธิดางามชื่อจัมปาคำและได้รักใคร่ชอบพอกัน สังข์วักขณนะบอกนางว่าหากสำเร็จวิชาแล้วจะมาหานาง จากนั้นก็เดินทางต่อถึงเมืองหนึ่ง พบพระธิดาทังเจ็ดของเจ้าเมืองก็ได้สัญญาเช่นนางทั้งสอง แล้วสังข์วักขณนะจึงได้ฝากตัวเป็นศิษย์ของอาจารย์ทีศาปาโมกข์ผู้มีชื่อเสียง เมื่อเรียนจบแล้วจึงลากลับ

สังข์วักขณนะได้พบมานพหนุ่มเจ็ดคนที่ไอ้อวดตนเองจากวิชาที่ได้เรียนมา โดยการแปลงกายให้เป็นสิ่งที่น่ากลัว เช่น เสือ สิงห์ จระเข้ หนอนยักษ์ หรือก้อนหินผา สังข์วักขณนะกลับแสดงอิทธิฤทธิ์ที่เหนือกว่า มานพหนุ่มทั้งเจ็ดจึงยอมเป็นบริวารติดตาม

จากนั้นสังข์วักขณนะก็ได้เดินทางไปพบพระธิดาทังเจ็ดนาง นางจัมปาคำ นางสร้อยจันทา ตามที่ได้สัญญาไว้ เมื่อกลับถึงบ้านเกิดพระเจ้าพาราณสีได้เรียกสังข์วักขณนะและมานพทั้งเจ็ดไปแสดงอิทธิฤทธิ์ให้ชมบ้างทั้งยักษ์และสัตว์ร้าย จนสังข์วักขณนะได้เป็นผู้ตัดสินคดีความต่าง ๆ

ปุโรหิตได้รับผลกระทบจากความดีของสังข์วักขณนะจึงยุยงพระเจ้าพรหมทัตว่า สังข์วักขณนะจะชิงราชสมบัติ เมื่อฟังความจากสังข์วักขณนะแล้วพระองค์กลับเลื่อนให้สังข์วักขณนะเป็นอุปราช แต่ปุโรหิตกลับใส่ความสังข์วักขณนะอีกครั้งว่าจะชิงราชบัลลังก์ สังข์วักขณนะจึงต้องออกนอกเมืองเพื่อหลีกเลี่ยงการทำร้ายของปุโรหิต

สังข์วักขณนะเดินทางเข้าไปในป่าหิมพานต์ สุริยเทวบุตรนำดาบแก้วศรีกัญไชยมามอบให้ จันทเทวบุตรก็นำธนูทิพย์มามอบให้ สังข์วักขณนะป็นขึ้นไปกินผลและยอดมะม่วงวิเศษ นาคที่คอยรักษาอยู่จึงจะทำร้าย แต่เมื่อทราบว่าเป็นพระโพธิสัตว์จึงนำของมีค่าและเครื่องทรงมาถวาย และยังเป็นบริวารอีกด้วย

จากนั้นสังข์วักขณนะได้ปราบยักษ์ทั้งแปดจนยอมแพ้ และเชิญสังข์วักขณนะไปเป็นกษัตริย์และอภิเษกกับพระธิดาของกษัตริย์ยักษ์องค์ก่อนชื่อธรมตี เมื่อพระอินทร์ทราบก็นำธิดาของตนชื่อพรหมวดีไปถวาย และยังเชิญธิดาของพญาอสูตรกรูทวิปที่ชื่อเขมาวดีมาเป็นชายาอีก หลังจากนั้นสามปีราชาพญาสังข์วักขณนะได้กลับไปเยี่ยมมารดา พญาพรหมทัตเห็นว่าสังข์วักขณนะมีบุญญาธิการยิ่งใหญ่ จึงอภิเษกให้เป็นกษัตริย์ครองเมืองพาราณสีอีกเมืองหนึ่ง เมื่อครองราชย์ได้ ๒๒๐,๐๐๐ ปีก็สิ้นอายุแล้วไปเกิดในสวรรค์

ในตอนท้ายพระพุทธเจ้ากล่าวว่ปุโรหิต คือ เทวทัต นางพรหมวดี คือ นางโยธธราพิมพา และ สังข์วักขณนะ คือ พระพุทธองค์

๒.๓ สิรินันทะ

ธัมมหรือคัมภีร์ชาดกเรื่องสิรินันทะ เป็นชาดกล้านนาเรื่องหนึ่ง ต้นฉบับที่ใช้สรุปความเป็นคัมภีร์โบราณ จารด้วยอักษรธรรมล้านนา ของวัดแช่ช้าง ตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง

* สนั่น ธรรมธิ, "สังข์วักขณนะ," สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๓ (๒๕๔๒):

จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๘ ผูก นับเป็นจำนวนหน้าได้ ๑๔๕ หน้าใบลาน จารเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘
ผู้วิจัยสรุปเนื้อเรื่องดังนี้

มีผู้สงสัยว่าจะมีคนเกิดในดอกบัวได้อย่างไร พระพุทธเจ้าจึงตรัสถึงอดีตชาติที่เคย
ปรากฏมา ดังนี้

เมื่อพระญาพรหมทัตครองสมบัติในเมืองพาราณสี ฤๅษีคนหนึ่งในป่าหิมพานต์ได้เก็บ
ทารกหญิงในดอกบัวใหญ่ที่มีลักษณะงดงามมาเลี้ยง เมื่อกุมาริเติบโตจนอายุ ๑๖ ปี ก็มีรูป
โฉมงามหาที่เปรียบมิได้ ฤๅษีตั้งชื่อให้นางว่าปทุมราชกุมารี พระอินทร์เหาะผ่านปราสาทพบ
นางปทุมราชกุมารีก่เกิดรักใคร่ จึงขอฤๅษีอยู่กินกับนางในปราสาทแล้วลากลับ นางปทุมราช
กุมารีจึงขอลูกจากพระอินทร์ เมื่อนกแขกเต้าขึ้นไปขอในภายหลัง นางสุชาดกราชเทวีภรรยา
ของพระอินทร์ทราบเรื่อง จึงแปลงร่างเป็นเหยี่ยวตัวใหญ่โฉบนกแขกเต้า ทำให้น้ำทิพย์ที่พระ
อินทร์เตรียมไว้ส่วนหนึ่งตกลงสู่ปากนางนาค ส่วนที่สองตกลงสู่ปากนางช่าง สุดท้ายนางปทุม
ราชกุมารีได้กินน้ำทิพย์ที่เหลือจากใบบัว และคลอดบุตรชายผู้ประเสริฐ มีรูปโฉมงดงามยิ่ง นาง
นาคก็คลอดลูกนาคอันมีเกล็ดอร่ามสีทอง นางช่างก็คลอดลูกช่างเผือกตัวหนึ่ง สามารถเดินได้ทั้ง
บนดินและอากาศ

เมื่อพระอินทร์ลงมาสู่ปราสาท นางปทุมราชกุมารีก้ขออำนาจและอิทธิฤทธิ์ให้ลูก พอ
บุตรชายเติบโตใหญ่ครบ ๑๖ ปี ฤๅษีตั้งชื่อให้ว่าวสันตจักราชกุมาร พระอินทร์เหาะพาบุตรไป
เมืองเชตุรนครเพื่อให้เป็นราชบุตรเขยแก่กษัตริย์ผู้ปกครองชื่อพระญาธัมมวังสाराช ราชธิดา
ชื่อสุนิสาราชธิดา พระโพธิสัตว์ลงมาจุติปฏิสนธิในครรภ์ของราชเทวีชื่อว่าสิรินันท์กุมาร เมื่ออายุ
ครบ ๑๖ ปี พระบิดาหาคู่ครองให้ แต่สิรินันท์ยังไม่พอใจ จนทราบว่ามิหญิงงามชื่อนันทลาม
ราชธิดาของพระญาโพชตราชแห่งเมืองเมฆวัต ผู้ใดเห็นหน้านางจะสิ้นสติทุกราย นางต้องคอย
ชานหมากให้กินจึงจะพิน สิรินันท์จึงให้นกแขกเต้าบินไปดูก็สิ้นสติและกลับมาบอกว่านาง
งดงามจริง สิรินันท์จึงสะพายดาบศรีกัญไชยถือแส้ววยวิเศษลอบออกวังไปยังมหาสมุทร แล้ว
เอาแส้ววยฟาดที่น้ำ สัตว์น้ำทั้งหลายก็ออกมาต้อนรับและปรนนิบัติ นาคชื่อสุวรรณมุสิก
นาคราชได้อาสาพาสิรินันท์ไป

สิรินันท์แอบมีสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับนางนันทลาม นางรับใช้คนหนึ่งแกล้งบอกนางนันท
ลามว่าถ้าหญิงใดจะเป็นคู่ครอง สิรินันท์จะให้นอนหนุนแขนขวาเท่านั้น นางก็หลงเชื่อจนเป็น
เหตุให้สิรินันท์เสื่อมอิทธิฤทธิ์และอำนาจ สิรินันท์ขอลากลับเมืองแล้วจะยกขันหมากมาสู่ขอ
นางภายหลัง เมื่อไปที่ทำน้ำ สัตว์น้ำต่างๆมิได้ออกมาต้อนรับ มีเพียงสุวรรณมุสิกนาคราชรออยู่
เท่านั้น ขณะอยู่กลางมหาสมุทร สัตว์น้ำทั้งหลาย ได้แก่ จระเข้ มังกร เต่า และปลาต่างรวมเข้าทำ
ร้ายสิรินันท์ สิรินันท์ได้เอาดาบศรีกัญไชยฟันตายเป็นจำนวนมาก พระญานาคชื่อสุทิสสน
นาคราชก็นำบริวารเข้ารบกับสิรินันท์อีก สุวรรณมุสิกนาคจึงให้สิรินันท์เข้าไปอยู่ในปากตน
และยังมีพญานาคอีก ๒ ตัว นำบริวารมารบอีก พระญาวสันตจักราชไม่เห็นสิรินันท์จึงถือแส้ว
วยและดาบศรีกัญไชยตามหา เอาแส้ววยตีมหาสมุทร สัตว์น้ำทั้งหลายก็ออกมาต้อนรับ เมื่อ
ทราบว่าสัตว์น้ำทำร้ายสิรินันท์ก็ให้ทหารจับสัตว์น้ำลงโทษและนำสิรินันท์มารักษา

สิรินันท์คิดถึงนางนันทลาโมจึงใช้นกแขกเต้าไปบอกข่าว นกแขกเต้าเมื่อหน้าจึงบอก
นายว่า นางนันทลาโมทราบวาสสิรินันท์ได้รับอันตรายจึงตรอมใจตาย สิรินันท์ได้ฟังก็ตรอมใจ
ตาย นางนันทลาโมเมื่อทราบข่าวก็สิ้นใจตายเช่นกัน พระอินทร์แปลงกายเป็นหมอเฒ่าเฒ่า
ทิพย์มาใส่ให้สิรินันท์และธิดานันทลาโม จากนั้นพระญาสิรินันท์ก็ครองเมืองต่อจากพระบิดา มี
ราชกุมารชื่อปญฺญวสนกุมาร เมื่ออายุได้ ๑๖ ปี ก็สมรสกับนางราชกัญญาธิดาแห่งอุปราชาเมือง
และครองเมืองเมฆวดีสืบต่อมา เมื่อพระโพธิสัตว์สิรินันท์สิ้นอายุขัยแล้วก็ไปเกิดบนสวรรค์

พระพุทธรูปทรงกล่าวต่อนักว่า นางปทุมราชกุมารี คือ นางอุบลวดีธิดา นางนันท
ลาโม คือ นางยโสธราพิมพา และสิรินันท์โพธิสัตว์ คือ พระตถาคต^๑

๒.๕ สุพรหมโมกษะหมาเก้าหาง

สุพรหมโมกษะหมาเก้าหาง เป็นธัมมหรือชาดกตำนานเรื่องหนึ่ง ต้นฉบับที่ใช้ศึกษาเป็น
โบราณของวัดป่าสักน้อย ตำบลแม่ปุดา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีความยาว ๗ ผูก
รวม ๒๒๕ หน้า จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ผู้วิจัยสรุปเนื้อเรื่องดังนี้

ครั้งที่พระพุทธรูปประทับอยู่ที่เขตวันมหาวิหารนอกเมืองสาวัตถี พระพุทธรูปได้เล่า
เรื่องในอดีตดังนี้

ครั้งที่พระพุทธรูปเจ้าโกนาคมนะตวัตรัฐ พระโคตมพุทธเจ้าได้ถือกำเนิดในตระกูลเชษฐ
นอกเมืองมาตุลนคร พระราชาในเมืองคือพระเจ้าพรหมทัต พระมเหสีชื่อนางจันทเทวี พระ
โพธิสัตว์มีชื่อว่าสุพรหมโมกษกุมาร เมื่อคลอดแล้วเจ็ดวันมารดาภิเษยชีวิต บิดาต้องออกขอกทาน
เลี้ยงดูบุตรจนมีอายุ ๑๕ ปี บิดาได้นำแม่หมามาเลี้ยง ซึ่งต่อมากลอดลูกเป็นสีด่าปลอดและมีหาง
ถึงเก้าหาง ไม่นานบิดาก็เสียชีวิต ก่อนเสียชีวิตได้สั่งให้บุตรชายใช้เชือกผูกกะโหลกศีรษะลากไป
หาก้างที่ไหนให้ทำรื้อที่นั่น ทูตตะสุพรหมโมกษกุมารได้ดำเนินการตามที่บิดาสั่ง พาหมาน้อย
เก้าหางไปที่ภูเขาแห่งหนึ่งและคิดว่ารุ่งขึ้นจะถางป่าทำไร่ พอรุ่งขึ้นกลับพบว่ามิได้มีผู้มาถางแล้ว เมื่อ
ตั้งใจจะเผาป่า ก็พบว่ามิได้เผาให้แล้ว เมื่อไปขอพันธุ์พืชมาปลูก ก็พบว่ามิได้มีพืชปลูกอยู่จนเต็มไร่
กุมารน้อยทศตะจึงปลุกกระต้อมอยู่กับหมาเก้าหาง และนำผลผลิตจากไร่ไปขายในเมือง

ฝ่ายพระอินทร์เห็นว่าพระโพธิสัตว์อยู่ยากลำบากจึงหาทางช่วยเหลือโดยเชิญนาง
เทพธิดาชื่อจันทิมพรหมาลงไปช่วย โดยเนรมิตไขพรางขนาดใหญ่ บรรจุข้าวของเครื่องใช้ที่เป็น
ทิพย์ต่างๆ และให้นางอยู่ในไขนั้น เช้ารุ่งขึ้นพระโพธิสัตว์พบก็นำกลับไป เมื่อสุพรหมโมกษกุมาร
นำพืชไร่ไปขายที่ตลาด นางไขพรางก็จะมาทำความสะอาด และประกอบอาหารที่เป็นทิพย์รส
พอกหมาเก้าหางกินก็พูดภาษาคนได้ พระโพธิสัตว์แอบดูนางและถามความเป็นมา แล้วจึงอยู่
ร่วมกันฉันสามีภรรยา

^๑ สนั่น ธรรมธิ, "สิรินันท์," สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๓ (๒๕๔๒):

พระราชาคิดวางแผนชิงนางจันทิมพรหมมาด้วยการทำสุพรหมโมกขกุมารชนไก่ ชนวัว ชนช้าง แต่นางจันทิมพรหมมาก็ช่วยให้สุพรหมโมกขกุมารชนะพระราชามาได้ทุกครั้ง ต่อมา พระราชาวางแผนให้นาดอกบัวนิโลบลในสระใหญ่ด้านใต้ของเมืองไปถวาย พระโพธิสัตว์รู้ว่าสระดังกล่าวเต็มไปด้วยเงือก งู มังกร และจระเข้ร้าย นางจันทิมพรหมก็นำแก้ววิเศษมาอธิษฐานพาไปยังสระนั้น แล้วสั่งให้สัตว์ร้ายทั้งปวงคอยช่วยเหลือชายหนุ่ม เมื่อชายหนุ่มไปถึงก็เห็นดอกบัวนิโลบลงามสะพรั่งอยู่กลางสระ และเหล่าสัตว์ร้ายก็เรียงตัวเป็นสะพานให้ และนำดอกบัวเข้าถวาย

ต่อมาพระราชาคิดวางแผนให้พระโพธิสัตว์ไปนำดอกบัวหอมในเมืองนาคมาถวาย ภายในหกเดือน นางก็บอกวิธีการและอุปกรณ์จนครบถ้วน ระหว่างทางพระโพธิสัตว์ได้ยิวพิเศษจากงูและคนโทวิเศษจากพ่อค้า หลังจากนั้นก็รักษาธิดาพญามดง่ามชื่อจันทิมกุกุฐิ และได้อภิเษกสมรสด้วย ต่อมาเมื่อเดินทางไปเมืองยักษ์ ก็ได้รับรักษาพระธิดาชื่อจันทิมสุภาคา และได้อภิเษกกับนางอีกเช่นกัน ต่อมาพระโพธิสัตว์ได้ช่วยรักษาภูเขาใหญ่ที่ถูกทุบตีและเลี้ยวไว้ในรางทองคำ ซึ่งเป็นนาคราชธิดาชื่อจันทิมกิตติกา พระโพธิสัตว์ได้รักษานางจนหายและอภิเษกกับนาง รวมทั้งให้เสนานำบัวหอมจากสระประจำเมืองมาให้ และส่งพระธิดากับราชบุตรเขยถึงเมืองยักษ์ เมื่อถึงเมืองยักษ์ก็นำนางจันทิมสุภาคาไปเมืองมดง่าม เมื่อถึงเมืองมดง่ามก็พานางจันทิมกุกุฐิไปเมืองมนุษย์

รุ่งขึ้นพระโพธิสัตว์ได้นำดอกบัวหอมห้าประการเข้าถวาย ต่อมาพระราชาคิดอุบายกำจัดชายหนุ่มชิงนางทั้งสี่ไปเป็นเทวีอีก แต่ไม่ว่าด้วยแผนการใด นางทั้งสี่ก็ช่วยให้พระโพธิสัตว์รอดพ้นจากการถูกประหารชีวิตได้ทุกครั้ง ต่อมาพระราชาก็เปลี่ยนวิธีโดยการพรากคนทั้งห้าออกจากกัน จึงวางอุบายให้พระโพธิสัตว์กินอาหารต้องห้าม ได้แก่ ไข่ เนื้องู เนื้อยักษ์ และไข่มด ซึ่งทำให้นางทั้งสี่ต้องพลัดพรากจากพระโพธิสัตว์ไป พระโพธิสัตว์จึงตัดสินใจออกตามหานางไข่มด จันทิมพรหม โดยเมื่อถึงห้วงน้ำใหญ่ ๙ แห่ง พระโพธิสัตว์ก็จับหางหมาพุงกาย พอถึงฝั่งหมาหมาก็ขาด จนสิ้นใจตาย แมลงวันฝูงหนึ่งขอกินซากหมาและพาพระโพธิสัตว์ไปหาพระฤาษี และพบนางที่เมืองอุทุมพันธุมดินคร ซึ่งพระราชาก็ได้อภิเษกทั้งสองให้ขึ้นครองราชสมบัติในเมือง ต่อมาสุพรหมโมกขกุมารทูลลากลับไป โดยสร้างยนต์หึ่งส้มุ่งสู่เมืองมาตุลนคร ได้สู้รบกับพระราชานจนชนะ อำมาตย์ราชมนตรีจึงเชิญพระโพธิสัตว์ไปปกครองบ้านเมือง และเฉลิมนามว่าท้าวสุพรหมโมกขเอกมหाराช โดยเมื่อนางจันทิมพรหมเป็นเอกอัครมเหสี ต่อมาพระเทวีทั้งสี่ไม่มีบุตร จึงรับนางจันทเทวีมเหสีเทวีของท้าวพรหมทัตมาเป็นนางเทวีอีกนางหนึ่ง และมีราชโอรสชื่อพรหมวัตติกุมาร เมื่อกุมารอายุได้ ๑๕ ปี ก็ให้ไปครองเมืองอุทุมพันธุมดินคร แต่เมืองสูญหายไป จึงให้สร้างเมืองใหม่ โดยให้พระโอรสชื่อสุพรหมกิตติกุมารไปเป็นกษัตริย์

ต่อมานางจันทิมกุกุฐิธิดาพญามดง่ามเป็นชู้กับคนเกี่ยวหญ้าเลี้ยงม้าในวังหลวง เกิดการนินทา ทำให้พระโพธิสัตว์เกิดเบื่อหน่าย จึงฝากเมืองไว้กับพระอัครมเหสีและอำมาตย์ แล้วออกเดินทางไปในที่ต่างๆพร้อมอำมาตย์สี่นาย ระหว่างทางได้ช่วยเหลือชาวบ้านและพระราชาราชของเมืองต่างๆทำกิจการต่างๆ จนพระราชามือหนึ่งถวายพระธิดาและให้ครองเมือง จากนั้นก็พา

พระเทวีทูลลาเพื่อคืนสู่มাতุลนคร เมื่อถึงเมืองทันตปุระ ก็พักอยู่เจ็ดวันแล้วชวนนางวรกิตติการาชกัญญาออกเดินทางต่อไปยังเมืองคันธรัฐนคร แม้พระราชจะถวายสัตว์และทาสมากมาย พระโพธิสัตว์ก็ถวายคืนโดยขอเพียงช้างห้าเชือกเป็นพาหนะเท่านั้น เมื่อเดินทางอีกสิบห้าวันก็ถึงเมืองมาตุลนคร นางจันทิมพรหมาและพระเทวีองค์อื่นๆก็ออกมารับ สุพรหมโมกขราชาที่สั่งสอนเสนาประชาราษฎร์ให้อยู่ในธรรมและจัดบ้านเมืองให้สงบสุข ตกกลางคืนพระโพธิสัตว์และพระเทวีก็อธิษฐานขอฝนโบกขรพรรษหรือฝนห่าแก้ว พระอินทร์จึงบันดาลให้แก้วเจ็ดประการตกจากฟ้าให้ทุกคน จากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ประชุมเรื่องพระธิดาพญามดงามคชขู แล้วปลดนางเป็นสามัญชนอยู่กับบุรุษเลี้ยงม้าต่อไป ส่วนพระองค์และเทวีอื่นๆก็ช่วยกันปกครองบ้านเมืองต่อไป เมื่อมีพระชนม์มากก็โปรดให้พระโอรส คือ พรหมวัตติกุมารครองเมืองแทนคู่กับเมืองอุทุมพันธุรมดินคร ส่วนพระองค์และพระเทวีก็สมათานศีลเจริญภาวนาไปจนตราบอายุขัยสุดสิ้น

ในท้ายเรื่องกล่าวว่า สุพรหมโมกขราชา คือ พระตถาคต จันทิมพรหมาอัครมเหสี คือ นางยโสธราพิมพา และ พรหมวัตติกุมาร คือ พระราหุล^๑

๒.๕ ท้าวไพรยราช

ต้นฉบับที่นำมาเรียบเรียงเป็นเอกสารพิมพ์ติด เย็บเล่มซึ่งนายเจือ สืบแก้ว ประธานชมรมมูลนิธิสืบแก้ว เป็นผู้ปริวรรตเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ นายเจือได้ต้นฉบับมาจากวัดบ้านด่าน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นหนังสือโบราณ ๖ ผูก จำนวน ๑๔๒ ลาน จารด้วยอักษรตัวธรรมอีสาน ไม่ปรากฏผู้จาร ไม่ปรากฏวัน เดือน ปี ที่จาร ผู้วิจัยสรุปเนื้อเรื่องดังนี้

ที่เมืองปะโค มีพระยาปิงคลาปกครอง มีมเหสีสองนางเป็นพี่น้องกัน คือ พระนางบุสดี ซึ่งมีโอรส ๒ คน คือ ท้าวจิตรราชและท้าวอุปราช ส่วนพระนางคำผงมีธิดา ๑ คน คือ นางจันทา ซึ่งรักแหม่มาก เมื่ออายุ ๑๖ ปี สาวใช้นำแหม่สีทองมาให้ แต่มีลักษณะพิเศษคือ กินอาหารมากกว่าแหม่ธรรมดาหลายเท่า นายพรานออกล่าสัตว์ในป่ามาให้มันกินแต่ไม่พบ พบแต่ไข่จระเข้ที่ใหญ่ผิดปกติ จึงนำไปถวายพระยาปิงคลา พระองค์จึงมอบให้พระนางจันทา เมื่อฟักเป็นตัวแล้วจระเข้ก็กินจุเหมือนแหม่ พระนางกลัวมันจะทำร้ายจึงนำไปปล่อยที่สระน้ำตามเดิม จระเข้ไม่พอใจจึงกลับมาอาละวาดชาวเมือง อำมาตย์ประชุมกันเห็นว่าพระนางจันทาเป็นกาลกิณี ควรเนรเทศออกนอกเมือง นางจึงออกไปอยู่เกาะกลางแม่น้ำ มีสัตว์หาอาหารมาให้ จระเข้ก็ติดตามนางมา นางจะให้จระเข้กินนาง เพื่อไม่ให้รบกวนชาวบ้านอีก เมื่อถึงชายหาดก่อนถึงเกาะลมพัดทรายเข้าตาจระเข้ทำให้จระเข้มองไม่เห็นและตายในที่สุด

ท้าวจิตรราชหลงป่าและพบนางจันทาซึ่งคนที่มองหน้านางจะไม่ได้สติ จึงขอนางมาเป็นมเหสี แต่รบเร้าอยู่นานก็ไม่เป็นผล จนพระอินทร์ต้องลงมาช่วยคลบบันดาลให้นางจันทาสัมความหลัง และตกลงเป็นมเหสี เมื่อนางตั้งครรภ์ก็มีข้าศึกมารุกราน มุขมนตรีประชุมกันว่าพระ

^๑ บำรุง บารมี, "สุพรหมโมกษะหมาเก้าหาง," สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๓ (๒๕๔๒): ๗๐๐๖-๗๐๑๖.

นางจันทาทำให้เกิดศึกสงคราม จึงเนรเทศออกนอกเมือง พระเจ้าจิตรราชกลับมาทราบข่าวก็ได้แต่อ่อนนวยทพทำให้ห่มคลุม พระนางนางจันทาคลอดโอรสที่มีรูปร่างสง่างาม มีขนูศิลป์ที่พระอินทร์ประทานให้เป็นอาวุธ โดยมีชื่อว่าไพรราช ไพรราชเล่นพนันหมากรุกเพื่อขอข้าวห่อจากเด็กชาวเมืองอยู่หลายวัน ลือไปถึงขุนเมืองจึงให้มาเล่นด้วย จนได้เข้าไปเล่นในวัง ท้าวจิตรราชสัญญาว่าถ้าไพรราชชนะจะยกเมืองให้ ถ้าแพ้จะตัดคอไพรราช เล่นทั้งวันพระราชาก็ไม่ชนะ และจะกลับมาทวงสัญญาวันรุ่งขึ้น

เมื่อมารดา รู้ก็เล่าความจริงให้ไพรราชฟังว่า ท้าวจิตรราช คือ พระบิดา ท้าวไพรราชก็เหาะไปในเมืองทันที เมื่อท้าวจิตรราชยกทัพมา ท้าวไพรราชก็อธิษฐานว่าถ้าท้าวจิตรราชเป็นบิดาจริง ขอให้กองทัพสลบหมดเพราะเสียนขวัญของตน ยกเว้นท้าวจิตรราชเพียงคนเดียว ซึ่งเป็นจริงดังคำอธิษฐาน ท้าวไพรราชก็ยังไม่ยอมแพ้ ให้นิมณฑ์พระสังฆราชมาทราบเรื่อง ท้าวไพรราชจึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้พระสังฆราชฟัง ท้าวจิตรราชจึงทราบว่าเป็นโอรสของตน จากนั้นก็ยกเมืองให้ท้าวไพรราชครอบครอง และรับมารดาเข้าเมือง

ฝ่ายท้าวไพรราชคิดจะมีเมียเสีย จึงออกหาหญิงสาวโดยมุ่งหน้าสู่ป่าหิมพานต์ มีหมูกนิรี ๗ นางเที่ยวป่า แต่ถูกยักษ์จับขังไว้ ท้าวไพรราชจึงเข้าช่วยเหลือ แล้วเสี่ยงทายคู่จนได้คนสุดท้ายคือ นางลุน เป็นคู่ แล้วพานางลุนกลับสู่เมืองปะโค ระหว่างทางถูกพิทยาธรคนหนึ่งฟันท้าวไพรราชแขนขาดเพื่อแย่งชิงนางลุนไป นางลุนใช้อุบายฆ่าพิทยาธรได้ก็รีบกลับมาหาท้าวไพรราช แต่ก็สิ้นใจตายในบัดนั้น นางนังร้องไห้เผาศพสามีจนฝ่ายผอม อ่อนนวยพระอินทร์ว่าถ้าท้าวไพรราชยังมีบุญได้เป็นคู่ครองกันต่อ ขอให้พระอินทร์มาช่วย พระอินทร์ก็มาช่วยตามคำอธิษฐาน ทั้งสองจึงกลับไปยังเขาไกรลาส อยู่ไม่นานก็กลับเมืองปะโค ระหว่างทางนางลุนได้กินผลไม้มีพิษและเสียชีวิตกลางป่า ท้าวไพรราชเสียใจมาก พระอินทร์ลงใจท้าวไพรราชและช่วยชุบชีวิตนางลุน และสั่งสอนท้าวไพรราชให้รักษารัชมะและปกครองเมืองด้วยคุณธรรม จากนั้นก็กลับเมืองปะโค และครองเมืองด้วยความร่มเย็นตามที่พระอินทร์สั่ง^๑

๒.๖ นางกันไตรย

นางสาวนันทิยา พรหมภัทร ได้ถ่ายสำเนามาจากต้นฉบับที่เป็นสมุดไทยของพระช้อยฐานิสสร วัดนิโคตคุณากร ตำบลมะรุ่ย อำเภอทับปุด จังหวัดพังงา ลักษณะต้นฉบับเป็นสมุดไทย หรือบุดขาว เขียนด้วยอักษรสีแดง ขนาดกลางจำนวน ๑ เล่มสมุดไทย ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง ผู้สร้างหนังสือมีชื่อปรากฏคือ ท่านผู้สวด ผู้วิจัสรุปเนื้อเรื่องดังนี้

เมืองสุมหานคร มีพระมหากษัตริย์ทรงพระนามว่าท้าวสัตถรรพราช มีพระราชประสงค์ให้หาผู้หญิงมาเป็นเมียเสีย ๑ คน มหามนตรีวิจิตรวิจารณ์กลับบุตรสาวคือ นางกันไตรย จะถูกส่งไปเป็นเมียเสีย จึงเกิดความทุกข์ไม่ยอมกินอาหาร นางถามก็ไม่พูด นางจึงเล่านิทาน ๒ เรื่อง

^๑ สิริวัฒน์ คำวันสา, "ท้าวไพรราช: วรรณกรรมนิทาน," สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๕(๒๕๔๒): ๑๖๕๘-๑๖๖๑.

คือเรื่องเด็กช่วยทุกข์แม่ และเรื่องลูกสาวช่วยทุกข์พ่อ มหามนตรีเห็นความฉลาดของบุตรสาวจึงส่งนางให้ไปเป็นนมเหสี และเริ่มเล่นิทานในวัง

นิทานที่ปรากฏบทบาทของตัวละครจะเข้าเป็นนิทานเรื่องที่ ๕ คือเรื่องชญปั๊กษี นิยายนนทกถณัม ซึ่งเล่าว่าโคอุสุภราชลงมาสังวาสกับนางโคนนทลี จนมีลูกชื่อนนนทกถณัม โคนนททุกหนีไปอยู่ริมสระที่เป็นที่อยู่ของราชสีห์กับบริวาร คือ สุนัข ชื่อสังวาทันกับวายุภาพ สุนัขทั้งสองจึงกลับไปบอกราชสีห์ว่ามีภูตใหญ่อยู่ที่สระ จากนั้นก็เป็นการเล่นิทานโต้ตอบกันระหว่างราชสีห์กับสุนัขทั้งสองตัว จนราชสีห์ได้เป็นเพื่อนกับโคนนททุกแล้ว สุนัขทั้งสองตัวก็หาทางทำให้ทั้งสองเข้าใจผิดกัน โดยออกอุบายให้นนททุกหนีความตาย นนททุกจึงเล่นิทานให้ฟังว่าจะหนีไม่พ้น สังวาทันก็เล่นิทานโต้ตอบอีกว่า สามารถตีรันหนีให้รอดจากความตายได้ ดังเรื่องวานรกับจระเข้ที่เป็นสหายกัน ภรรยาของจระเข้อยากกินหัวใจวานร จระเข้สามีจึงไปหลอกให้วานรนั่งบนหลังแล้วบอกความจริง วานรจึงบอกว่าหัวใจอยู่บนต้นไม้ต้องกลับไปเอาก่อน จระเข้เชื่อว่าน้ำเข้าฝั่ง วานรจึงหนีความตายไปได้ โคนนททุกไม่ยอมหนี สุนัขทั้งสองจึงกลับไปบอกราชสีห์แทน โดยยุยงไม่ให้โคนนททุกอาศัยอยู่ด้วย ด้วยการเล่าเรื่องราวต่างๆ ราชสีห์เองก็เล่นิทานโต้ตอบและทราบวาทันทั้งสองยุยงให้ผิดใจกับนนททุกจะต้องตกนรก แล้วจึงเล่นิทานให้ฟัง สุนัขทั้งสองก็แย้งโดยเล่นิทานต่อ แต่ราชสีห์ไม่เชื่อโดยเล่นิทานมาขัด สุนัขทั้งสองจึงกลับไปยุยงนนททุกต่อ นนททุกก็เล่นิทานมีความหมายว่าหนีไปไหนก็ไม่พ้น สังวาทันก็ว่าถ้ามีปัญญาหนีรอดได้ แล้วก็ยกนิทานมาเล่าให้ฟัง นนททุกจึงยกนิทานมาแย้ง สังวาทันก็ยกนิทานมาเล่าอีก สุนัขทั้งสองเห็นนนททุกไม่เชื่อ จึงกลับไปยุราชสีห์อีกโดยเล่นิทานให้ฟัง ข้อมูลจบเพียงเท่านี้^๑

๒.๗ กาพย์เรื่องนางแดงอ่อน

ท้าวเกตุมมีโอรสองค์โตชื่อพาลราช องค์รองชื่อดุษดา ธิดาชื่อสุวรรณแดงอ่อน เมื่อท้าวเกตุมจะสิ้นพระชนม์ได้ฝากฝังพระธิดาไว้กับโอรสพาลราช แต่พาลราชปรารถนาจะได้พระชนินชราเป็นคู่ครอง เมื่อนางปฏิเสศเพราะเห็นว่าผิดธรรมเนียมที่พี่กับน้องจะอภิเษกกัน พาลราชออกอุบายชวนดุษดา และสุวรรณแดงอ่อนออกประพาสป่า แล้วหลอกให้ดุษดากับไพร่พลออกไป จากนั้นก็เข้าหานางสุวรรณแดงอ่อน เมื่อถูกนางทุบด้วยพัดจนพระเศียรแตกก็กริ้ว ใช้พระขรรค์บันดึยรนางขาดแล้วลากพระศพไปทิ้ง เมื่อพระดุษดากลับมาพาลราชก็ใส่ร้ายนาง แต่พระดุษดาไม่ยอมกลับเมือง กอดพระศพอยู่เพียงพระองค์เดียว ร้อนถึงพระอินทร์จึงแปลงองค์เป็นยักษ์มาชู้และขอกินศพนางพระดุษดายอมถวายชีวิตให้ยักษ์กินแทน พระอินทร์จึงต้องเสด็จไป แล้วแปลงเพศเป็นหญิงรูปงามมาทูลเชิญไปครองเมืองและอภิเษกด้วยกัน แต่พระดุษดาก็ไม่ไยดี พระอินทร์จึงแปลงร่างเป็นชื้อขาวช่วยชุบชีวิตนางสุวรรณแดงอ่อนขึ้นมา และให้เดินทางไปเมืองสระเกศจะได้พบคู่ครองชื่อพระมหาวงศ์ทั้งสองปลุกกระท่อมอยู่นอกเมือง

^๑ สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, "นิทานนางกัณไทรย: วรรณกรรม," สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๒ (๒๕๔๒): ๓๗๘๘-๓๗๙๐.

วันหนึ่งนางสุวรรณแดงอ่อนหุงข้าว และรินน้ำหม้อลงในคลองถูกพญากุมภี ทำให้แสง ร้อนทุกข์ทรมานและตายไป รุ่งขึ้นพระศุคตาทินข้าวและถูกอำนาจแห่งพญากุมภี ที่ตามล้างแค้น ดลให้ร่างกายของพระศุคตาทกลายเป็นจระเข้ทองไปอยู่ในถ้ำที่พญากุมภีเคยอยู่ ก่อนไปสองพี่น้องรำลากันด้วยความทุกข์ นางถอดปิ่นปักผมเสียบไว้เหนือหัวจระเข้พี่ชาย จากนั้นนางสุวรรณแดงอ่อนก็จำศีลและร้องไห้จนเป็นสายธาร ชีตาเป็นจอมปลวก ร้อนถึงพระอินทร์ต้องสั่งให้พระวิษณุกรรมดลใจพระมหาวงศ์ให้ออกประพาสป่า แล้วพระวิษณุกรรมแปลงตัวเป็นกวางทองมา ล่อพระมหาวงศ์ไปพบนางสุวรรณแดงอ่อน และขออภิเษกด้วย แต่นางยังอาลัยจระเข้พระศุคตา จึงให้หม้อจระเข้ตั้งพิธีเชิญจระเข้พระศุคตาขึ้นมาพบ เมื่อจระเข้พระศุคตาขึ้นมา ก็ให้สร้าง ธรรมาสน์ขึ้นเพื่อแสดงธรรมให้ผู้คนฟัง ก่อนที่จะแสดงธรรม พระอินทร์ให้ตีกังสดาลป่าวร้องให้ เทวดานางฟ้าลงไปฟังธรรมด้วย เมื่อพระอินทร์สดับพระธรรมจบก็เนรมิตให้ฝนห่าแก้วตกลงมา จระเข้พระศุคตาก็กลายเป็นมนุษย์ดังเดิม พระมหาวงศ์จึงทูลเชิญพระศุคตาและนางสุวรรณแดงอ่อนเข้าเมือง เนื้อความจบเพียงเท่านี้^๑

๓. นิทานคติ

๓.๑ โปรตสัตว์ได้บาป

จระเข้ตัวหนึ่งติดค้างอยู่ในบึงแห่ง เมื่อบุรุษเก็บฟืนขับเกวียนมาพบจึงเอ็นดู และเข้าไป ช่วยเหลือโดยการมัดจระเข้ใส่เกวียนไว้ เมื่อถึงแม่น้ำใหญ่ก็ปล่อยจระเข้ลงน้ำ เมื่อจระเข้ลงน้ำได้ แล้วก็คิดประทุษร้ายจะกินบุรุษผู้นี้ โดยกล่าวว่าบุรุษผู้นี้มัดตน บุรุษผู้นี้ก็กล่าวว่าจะไปหา นักปราชญ์ให้พิพากษาก่อน บุรุษและจระเข้จึงพากันไปหางูตัวหนึ่ง งูตัดสินด้วยฉันทาคติ ด้วย ความรักในตัวจระเข้ว่า บุรุษมัดจระเข้ จึงสมควรให้จระเข้กิน บุรุษไม่ยอม จึงพากันไปหาโคตัว หนึ่งที่อยากดื่มน้ำ โคตัดสินด้วยโทสาคติ โกรธมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ใช้งานตนเองหนัก จึง ตัดสินให้จระเข้กินบุรุษ บุรุษนั้นก็ไมยอม จึงพากันไปพบแพะตัวหนึ่ง แพะตกอยู่ในโมหาคติ สำคัญผิดว่ามนุษย์เป็นอาหารของจระเข้อยู่แล้ว จึงตัดสินให้จระเข้กินได้ บุรุษก็ไม่ยอม เมื่อ เดินทางต่อก็พบพรานเบ็ดคนหนึ่ง พรานเบ็ดตัดสินด้วยความกลัว หรือภยากติ เนื่องจากตนเอง ต้องมาตกปลาในแม่น้ำทุกวัน หากไม่เข้าข้างจระเข้ จระเข้ก็จะโกรธและกินตนเสีย จึงตัดสินให้ จระเข้กินบุรุษผู้นี้ บุรุษก็ไม่ยอม บุรุษรัตนะคนหนึ่งเดินมา จึงเข้าซักถามจนทราบว่าจะจระเข้ ประทุษร้ายต่อมิตร คิดจะกระทำอันตราย จึงวางแผนให้บุรุษผู้นี้จับจระเข้มัดเหมือนตอนพามา เมื่อถามว่าแน่นเท่าใด จระเข้ก็บอกว่าแน่นกว่านี้อีก บุรุษรัตนะมีความสังเวชมาก ว่าจระเข้มี ความอดส่ำห์พยายามถึงเพียงนี้ มาทนให้เขาผูกมัดแทบบรรดาตาย หมายถึงชนะ แล้วจึงพากัน ไป ณ ที่อยู่เดิมของจระเข้ และบอกว่าโทษของบุรุษผู้นี้มีน้อยนิด เมื่อพามาส่งที่เดิมที่สุขสบาย

^๑ อุดม หนูทอง, “นางแดงอ่อน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๒ (๒๕๔๒):

ของจระเข้แล้วก็เลิกแล้วกันไป จระเข้ตรอมใจ ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส จึงสิ้นใจตายในที่สุด^๑

๓.๒ สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ

ชายคนหนึ่งมีความรู้ความชำนาญในการหัดสัตว์เดียรฉาน อยู่มาวันหนึ่งเห็นจระเข้นอนอยู่บนหาดทรายจนตัวแห้ง จึงนึกสงสัยว่าจระเข้เป็นสัตว์น้ำ ขึ้นมานอนบนบกนี้คงเพราะไม่ชำนาญในการว่ายน้ำ จึงเข้าไปถามจระเข้ว่ากลัวอันตรายสิ่งใดในน้ำ จระเข้ก็นึกในใจว่าตนเป็นผู้กล้าหาญอยู่ในน้ำ จะกลัวสิ่งใด จึงถามชายผู้นี้ว่าต้องการสิ่งใด ชายผู้นี้ก็กล่าวว่าการช่วยสงเคราะห์ให้จระเข้พ้นทุกข์ โดยการฝึกว่ายน้ำให้จระเข้ จระเข้ก็นึกในใจว่าการว่ายน้ำมิใช่วิสัยของมนุษย์ที่จะรู้ดีกว่าตนที่อยู่ในน้ำได้ แต่ก็แกล้งตอบว่าหากชายผู้นี้สอนได้ก็จะขอบใจเป็นอย่างยิ่ง แต่อย่าท้อตีตน ชายผู้นี้ก็เริ่มหัดจระเข้โดยให้เริ่มว่ายน้ำที่น้ำตื้นก่อน แต่จระเข้บอกวาทนเองตัวโตต้องหัดที่น้ำลึกๆ ชายผู้นี้สอนให้จระเข้ว่ายน้ำอย่างมนุษย์ที่ว่ายด้วยมือ โดยที่ไม่ทราบว่าจระเข้ว่ายน้ำโดยใช้หาง จระเข้จึงแกล้งจมน้ำ ชายผู้นี้รีบเข้าไปช่วย เป็นเช่นนี้หลายรอบ จนจระเข้เห็นว่าชายผู้นี้อ่อนแรง จึงบอกว่าตนเองว่ายน้ำเป็นแล้ว ให้ลองมาว่ายน้ำแข่งกัน ชายผู้นั้นจะเอาชนะจระเข้ให้ได้ จึงว่ายอย่างหนักจนหมดกำลัง และร้องขอเกาะหลังจระเข้ จระเข้ก็กำชับให้ชายผู้นี้เกาะให้แน่นๆ แล้วว่ายน้ำตามแบบของมันอย่างรวดเร็ว ชายผู้นั้นเกาะไม่อยู่ แล้วจึงรู้สึกตัวว่าตนเองบังอาจมาสอนจระเข้ผู้ชำนาญในการว่ายน้ำ หากควรไม่ พอหมดกำลังก็ร้องเรียกให้คนบนตลิ่งช่วย แต่ก็ไม่มีใครกล้าช่วยเพราะเกรงกลัวจระเข้ ชายผู้นั้นก็จมน้ำตาย เมื่อจระเข้เห็นชายผู้นี้จมน้ำก็สงสาร รีบเข้ามาช่วย โดยคาบชายผู้นี้ให้พ้นน้ำ แต่ชายผู้นี้ขาดใจตายเสียก่อน คนที่อยู่บนฝั่งเห็นจระเข้คาบเช่นนั้น ก็ร้องกันว่าจะเข้กัดชายคนนี้ตายเสียแล้ว บางคนสังเวช แต่บางคนก็ว่า อวดดีไปสอนจระเข้ว่ายน้ำ กลายเป็นที่มาของภาษิตว่า “อย่าสอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ”^๒

๓.๓ จระเข้หรือจกเข้

มีจระเข้ตัวหนึ่งอาศัยอยู่ในหนองน้ำที่แห้ง ชายคนหนึ่งสงสารจึงช่วยเหลือโดยการนำจระเข้ขึ้นเกวียนและผูกไว้ เมื่อถึงแม่น้ำก็แกะเชือกนำจระเข้ลง เมื่อจระเข้ลงจากเกวียนก็โผล่เข้าคาบข้าวของชายคนนั้นด้วยความหิว และกล่าวว่าวัวทั้งสองตัวกับเจ้าของเกวียนจะต้องเป็นอาหารของมัน พอดีวัวฝูงหนึ่งผ่านมาชายคนนั้นจึงขอให้ช่วยเหลือ พวกวัวปรึกษากันว่าคนมักจะนำวัวไปเทียมเกวียน จึงตัดสินใจให้จระเข้กินคน ชายคนนั้นไม่ยอม เมื่อพรวนเบ็ดตกปลา

^๑ กรมศิลปากร, นิทานวชิรญาณ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (กรุงเทพฯ: บรรณาการ, ๒๕๐๘), หน้า ๒๔๘-๒๕๓.

^๒ พรพิไล เลิศวิชา, เรียบเรียง, นิทานเทียบสุภาษิต (กรุงเทพฯ: ธารปัญญา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖-๔๐.

ผ่านมา เขาจึงขอความช่วยเหลือ พรานเบ็ดคิดว่าตนเองต้องหากินกับแม่น้ำ จะเข้าอาจทำร้ายตนเองได้ จึงตัดสินใจจะเข้ากินคนได้ เป็นฉันทาคติ ต่อมากวางฝูงหนึ่งผ่านมา กวางตอบว่าจะกินหรือไม่ก็ได้ ด้วยโมหาคติ พอดีเจ้าศรีวิชัยยนต์หงส์มาพบ เจ้าจึงบอกให้ลองมัดจะเขบนเกี่ยวเช่นเดิม จะเข้หลงเชื่อยอมให้มัด เจ้าจึงให้นำจะเข้กลับไปที่หนองน้ำแห่งเดิม ชายคนนั้นก็นำจะเข้ไปปล่อยไว้ที่เดิม เจ้าตัดสินใจจะเข้รับกรรมอยู่ที่เดิม ซึ่งเป็นการตัดสินใจด้วยความยุติธรรม ด้วยปัญญา^๑

๓.๔ ความทะเยอทะยาน

มีสุนัขตัวหนึ่งอยากจะคบกับราชสีห์เป็นเพื่อน ราชสีห์ก็ยินยอม แต่ในจิตใจของสุนัขอยากจะกินเนื้อราชสีห์ จึงหาหนทางจนพบแหงหนึ่ง มีอุโมงค์ มีน้ำข้างล่าง เมื่อตะโกนดูก็มีเสียงก้องสะท้อนกลับมา แล้วจึงไปล่อลวงราชสีห์ว่ามีราชสีห์อยู่ในถ้ำ พยายามจะลบล้างอำนาจของราชสีห์ ด้วยไม่ต้องการให้ใครมีอำนาจเหนือตน ราชสีห์จึงชวนสุนัขไปที่เหวลึก แล้วชะงักเมื่อเห็นแสงน้ำที่สะท้อนก็ตะโกนตามที่สุนัขบอก ตะโกนดังขึ้นเรื่อยๆจนขาดใจตาย สุนัขก็ได้กินเนื้อราชสีห์ เมื่อกินแล้วก็เกิดความทะเยอทะยาน วิ่งไปมาในป่า แล้วร้องว่าได้กินเนื้อราชสีห์ เสือตัวหนึ่งได้ยินก็คิดว่าตัวนิดเดียวทำไมถึงทะเยอทะยานเหลือเกิน มาลบล้างอำนาจของเรา จึงกินสุนัข เมื่อเสือกินสุนัขแล้วก็ดีใจ กระโดดโลดเต้นไปที่ชายแม่น้ำ แล้วกระโดดลงไปในน้ำ จะเข้ที่อยู่ในน้ำเห็นจึงกินเสือกเข้าไป เมื่อกินแล้วจะเข้ก็ดีใจ ใครก็ได้กินสัตว์บก มีแต่ตนเองเท่านั้นที่สัตว์บกลงมาให้กินเอง ก็มีความทะเยอทะยานอีก กังวานทั่วแม่น้ำ ฟุ้งตัวอย่างไม่ลดละ ด้วยความที่ทะเยอทะยานว่าได้กินสัตว์บก เหมือนคนที่ทะเยอทะยาน ไม่รู้จักตัว ไม่รู้จักเหตุ ไม่รู้จักผล ฟุ้งไปฟุ้งมาจนถูกหินคอหักตาย เรื่องจึงจบเพียงเท่านี้^๒

๔. นิทานมหัศจรรย์

๔.๑ คำขอเรื่องเจ้าสุวัตร

พญาอาทิตย์เป็นกษัตริย์ครองเมืองพาราณสี มเหสีชื่อนางจันทเทวี ไม่มีโอรส ทิพยอาสน์ของพระอินทร์ร้อนกระด้าง จึงอัญเชิญพระโพธิสัตว์มาปฏิสนธิ นางจันทเทวีฝัน โหรทำนายว่านางจะได้โอรสผู้ประเสริฐลงมาจากสวรรค์ ต่อมาพญาอาทิตย์ฝัน โหรทำนายว่าโอรสจะมีอำนาจมากแต่จะต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองไปเพื่อหาคู่ครอง นางจันทเทวีประสูติโอรสชื่อเจ้าสุวัตร เมื่ออายุได้ ๑๖ ปี พระบิดาจะหาชายาให้ก็ไม่เป็นที่พอพระทัย

^๑ เวนน์ เฟลงเออ, ผู้รวบรวม, ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ (กรุงเทพฯ: สยามสมาคมและสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๔๐๑.

^๒ จันท์ศรี สุปัญญากร, วรรณกรรมไทยรามัญ จากตำบลดวงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ, หน้า ๘๔-๘๕.

ฤาษีคนหนึ่งลงสรงน้ำในสระโบกขรณี เห็นดอกบัวดอกหนึ่งโตกว่าปกติและไหวสะเทือน เมื่อดูก็พบว่ามียักษ์หญิงคนหนึ่งอยู่ภายใน จึงนำไปเลี้ยงไว้และตั้งชื่อว่าบัวคำหรือปทุมมา จนกระทั่งนางเข้าสู่วัยรุ่น ก็สร้างศาลาให้นางแยกอยู่ วันหนึ่งนางร้อยพวงมาลัยแล้วอธิษฐานหา คู่ครอง โดยซัดพวงมาลัยไปตกในแม่น้ำและไหลทวนกระแส น้ำขึ้นไป พวงมาลัยไหลทวนน้ำเข้า สวมมือเจ้าสุวัตรที่กำลังเล่นน้ำอยู่ ทำให้เจ้าสุวัตรอยากพบเจ้าของพวงมาลัยเป็นอย่างยิ่ง จึงขออนุญาตพระบิดาและมารดาซึ่งมักคุ้นรักสุปา และได้พบนางบัวคำ เกิดรักใคร่ชอบพอกัน พระฤาษี ก็ยกให้อยู่ด้วยกันต่อมา มักคุ้นรักก็เหาะไปหาอาหารริมฝั่งแม่น้ำ

วันหนึ่งพญายักษ์ชื่อเวรามติ เห็นว่ามาจากเมืองมนุษย์เหาะข้ามเมืองตนทุกวันเกิดความไม่พอใจ จึงเหาะขึ้นไปจับมักคุ้นรักขังไว้ในคอกเหล็ก เจ้าสุวัตรกับนางบัวคำไปหาอาหาร ในป่า พรานป่าเห็นนางบัวคำรูปร่างก็อยากได้นาง จึงใช้ธนูยิงเจ้าสุวัตรตายและจุดนางบัวคำ ไป แต่นางไม่ยอมเป็นเมียของพราน เมื่อเข้าใกล้นางก็รู้สึกร้อนเหมือนไฟ วันหนึ่งนางนวดจนพรานหลับแล้วใช้ดาบฟันพรานผู้นั้นตาย แล้วออกเดินทางต่อไป ซึ่งขณะนั้นนางตั้งครรภ์ได้เจ็ดเดือน

ฤาษีไม่เห็นเจ้าสุวัตรและนางบัวคำจึงออกตามหา พบเจ้าสุวัตรนอนตายจึงชุบให้ฟื้น และมอบดาบศรก็งูไชย ธนูวิเศษ ยาชุบชีวิต น้ำมันมนต์ และคาถาอาคมต่างๆให้ เจ้าสุวัตรก็ออกตามหานางบัวคำต่อไป เมื่อได้พบนางสมุททชาซึ่งเป็นผีเงือกที่วันหนึ่งได้แปลงกายเป็นจระเข้แล้วถูกพรานฆ่าตาย ก็ชุบนางให้ฟื้นแล้วได้นางเป็นชายา แล้วก็เดินทางไปถึงเมืองพญายักษ์เวรามติ ขณะนั้นพบนางสุกกระรักจึงขอให้พาไปหามักคุ้นรัก แล้วจึงลักลอบนำเหาะไปทำ พญายักษ์เวรามติรบ เจ้าสุวัตรฆ่าพญายักษ์ตายแล้วเดินทางค้นหานางบัวคำต่อ นางสุกกระรักจึงออกตามหาเจ้าสุวัตรบ้าง เจ้าสุวัตรได้ช่วยชีวิตพญานาคไว้ พญานาคจึงยกนางสุคันธา ธิดาของตนให้เจ้าสุวัตร แล้วออกเดินทางหานางบัวคำต่อ และได้นางกินรีเป็นชายาอีกคนหนึ่ง ต่อมาเจ้าสุวัตรได้ชุบชีวิตช้างเผือกชื่อมงคลหัตถิ

ส่วนนางบัวคำที่มีครรภ์เจ็ดเดือนได้มีพ่อค้าสำเภารับไปด้วยและปรารถนาตัวนาง นางจึงออกอุบายแล้วยึดเรือหนีไป ขณะนั้นนางสุกกระรักซึ่งเหาะตามหาเจ้าสุวัตรอ่อนแรงตกลงในแม่น้ำ นางบัวคำจึงช่วยไว้ เมื่อทราบความจริงก็ออกติดตามหาเจ้าสุวัตร เทพธิดาลงมาเนรมิตเมืองไว้ในป่าและรับนางสุกกระรักไว้ นางสุกกระรักคลอดลูกเป็นชายชื่อใจยา ส่วนลูกของนางบัวคำชื่อทุกขกุมาร

ช้างเผือกมงคลหัตถิที่เจ้าสุวัตรช่วยชุบชีวิตสำนักบุญคุณ จึงนำเจ้าสุวัตรไปพบเทพธิดากลางป่า และได้พบกับนางสุกกระรักและลูก และได้เทพธิดาเป็นชายาอีกคนหนึ่ง ต่อมาเจ้าสุวัตรได้เดินทางต่อไปพบนางบัวคำ จึงพานางไปเมืองเนรมิต และออกตามหานางสมุททชา นางสุคันธาและนางกินรี ฤาษีก็เสกม้าพาเจ้าสุวัตรและชายาทั้งหมดเหาะกลับไปครองเมืองพาราณสี^๑

^๑ เสนหา บุญรักษย์, วรรณกรรมคำวของภาคเหนือ (กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๙), หน้า ๓๕-๓๙.

๔.๒ นิทานคำกลอนเรื่องนางแดงอ่อน

ท้าวมหาวงศ์แห่งโกสินครเสด็จประพาสป่าเพื่อต่อไก่ บังเอิญหลงทางไปถึงแม่น้ำที่เป็นอาณาเขตของจระเข้ จระเข้มีธิดางามเป็นมนุษย์ชื่อนางแดงอ่อน ท้าวมหาวงศ์ฝันว่าได้สมสู่กับหญิงงามในนครใต้น้ำ จึงให้หมอบระดาน้ำค้นหาจนพบนครใต้น้ำ จากนั้นจึงส่งพระบิดามาสู่ขอ และได้อภิเษกกับนางแดงอ่อนอย่างสมเกียรติ ต่อมาท้าวมหาวงศ์เสด็จไปคล้องช้างเผือก นางแดงอ่อนถูกนางสนมเอกทั้งห้าที่ติดสินบนขุนนางและชาวเมืองใส่ร้ายว่านางคลอดลูกเป็นจระเข้ เพราะลักลอบสมสู่กับจระเข้ ท้าวมหาวงศ์โกรธจึงขับไล่นางออกจากเมืองไป ต่อมาโอรสของนางที่ถูกจับใส่ไหไปทิ้งได้พบกับนางแดงอ่อน และได้คืนกลับสู่บ้านเมืองใช้ชีวิตอย่างมีความสุข^๑

๔.๓ นายพุทโธ

มีครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่ในเมืองท้าวธรรมราชานคร บุตรชายชื่อนายพุทโธ เป็นคนเกียจคร้านเอาแต่นอนจนอายุ ๑๕ ปี และยึดถือว่าไม่ว่าจะนอนหรือนั่ง สุขหรือทุกข์ ก็จะไม่พูดแต่คำว่า “พุทโธๆ” พ่อแม่จึงเคี่ยวเข็ญทั้งตีและด่า นายพุทโธก็ทำตามที่พ่อแม่สั่งอย่างซังกะตาย วันหนึ่งพ่อสั่งให้นายพุทโธออกไปหาปลาบ้างไม่เช่นนั้นจะถูกตี นายพุทโธออกหาปลาพลางบ่นว่าพุทโธๆ บังเอิญมีปลาใหญ่มาติดเบ็ดจึงนำกลับบ้านโดยไม่ปลดเบ็ดออกจากปาก เอาวางไว้นอกชานแล้วเข้านอนทันที เมื่อพ่อแม่กลับมาโกรธเข้าด่าตี นายพุทโธจึงเอามัดสับปลาเป็นท่อนๆ เกล็ดเกลือ ใส่ไหแล้วปิดฝา จากนั้นก็กลับไปนอนต่อ

วันหนึ่งลูกเศรษฐีพ่อค้าสำเภากจะออกเดินทางค้าขายตามหัวเมืองต่างๆ จึงถามนายพุทโธว่าจะฝากอะไรไปขายบ้าง นายพุทโธจึงฝากปลาร้าไปขาย ผ่านไป ๑๕ วัน ลูกชายเศรษฐีถึงเมืองหนึ่งที่เจ้าเมืองประชวรหนักอยากเสวยปลาร้า ลูกเศรษฐีจึงนำปลาร้าไปถวาย หลังจากเสวยแล้วเจ้าเมืองก็หายประชวร จึงให้ท่อนงาท่อนหนึ่งเป็นรางวัล เมื่อกลับบ้านจึงนำไปให้นายพุทโธ แต่ไม่ได้เล่าเรื่องราวให้ฟัง ต่อมาพ่อแม่ไล่นายพุทโธออกจากบ้าน นายพุทโธมีท่อนงาเป็นสมบัติติดตัวมาด้วยเพียงชิ้นเดียว เมื่อหิวจึงพาลทั้งท่อนงานั้นแล้วเดินต่อมาจนพบบ้านหลังหนึ่งไม่มีคนแต่มีอาหารและผลไม้ต่างๆ นายพุทโธเข้าไปอาศัยอยู่ สองวันต่อมานายพุทโธก็เห็นท่อนงาวางอยู่หน้าบ้านก็แปลกใจ จึงเก็บเข้าเรือน

วันหนึ่งนายพุทโธกลับบ้านมาตอนเย็นและพบอาหารชั้นดีตั้งสำหรับไว้ก็แปลกใจ วันรุ่งขึ้นก็พบอีก จึงอยากรู้ว่าใครเป็นคนจัดไว้ให้ จึงแกล้งออกไปเที่ยวแล้วกลับมาแอบดู ก็เห็นหญิงรูปงามออกมาทำอาหาร แต่เมื่อไปทักกลับหายเข้าเรือนไป รุ่งขึ้นจึงแกล้งเข้าป่าอีก เมื่อเห็นก็เข้าไปหานางทันที แต่นางหนีเข้าไปในท่อนงาได้ทัน วันรุ่งขึ้นเมื่อนางออกมานายพุทโธก็รีบทูปท่อนงาจนแตกละเอียด นางร้องไห้ นายพุทโธจึงขอยู่ร่วมกับนางฉันทามีภรรยา

^๑ จารุวรรณ ธรรมวัตร, *ลักษณะวรรณกรรมอีสาน* (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๑), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

วันหนึ่งทำวอธรรมราคะนครออกประพาสป่าล้าสัตว์ เห็นภรรยาของนายพุทโธมีรูปร่างงดงามก็อยากได้เป็นของตน จึงคิดกำจัดนายพุทโธโดยแสร้งใช้ให้นายพุทโธไปหาเขี้ยวเสือกับเขี้ยวจระเข้เป็นจมาให้ นายพุทโธเป็นทุกข์มาก แต่นางก็ปลอมและอ้อนวอนให้ไปหาตามคำสั่ง รุ่งเช้านายพุทโธพบเสือโคร่งตัวใหญ่จึงนั่งหลับตาพร่ำว่าพุทโธจ เมื่อเสือโคร่งถามนายพุทโธก็ตอบไป เสือโคร่งก็มอบเขี้ยวของตนให้ เมื่อเดินทางมาถึงแม่น้ำใหญ่แห่งหนึ่งก็รำพึงในใจว่าจะไปเอาเขี้ยวจระเข้ที่ไหน ทันใดนั้นจระเข้ตัวหนึ่งก็โผล่ขึ้นมาจากน้ำแล้วถอดเขี้ยวให้นายพุทโธ แต่โดยดี เมื่อกลับบ้านพบว่าภรรยาจัดสำรับไว้สำหรับหญิงงามสองคนที่ออกมาจากเขี้ยวเสือและเขี้ยวจระเข้

วันรุ่งขึ้นนายพุทโธก็นำเขี้ยวเสือและเขี้ยวจระเข้ถวาย ทำวอธรรมราคะเห็นนายพุทโธมีภรรยางามถึงสามคนก็อยากได้มาเป็นของตน จึงตรัสสั่งให้นายพุทโธไปเอาหัวใจพระกาฬมาถวาย นายพุทโธทุกข์ใจมาก แต่ภรรยาทั้งสามก็ปลอมและขอร้องให้ไปหาถวาย นายพุทโธออกเดินทางหลายวันหลายคืนจนมาพบพระกาฬที่ภูฎี พระกาฬบอกว่าจะนำหัวใจไปให้เอง ทำวอธรรมราคะเห็นว่านายพุทโธเอาหัวใจพระกาฬมาไม่ได้ก็คิดฆ่าเสีย แต่เมื่อสั่งให้เพชรฆาตนำตัวไปฆ่า พระกาฬก็หักคอทำวอธรรมราคะทันที บรรดาข้าราชการบริวารเห็นพ้องต้องกันว่านายพุทโธมิบุญญะการมาก จึงยกบ้านเมืองให้นายพุทโธครอบครอง^๑

๔.๔ นิทานตอนต้นก่อนบทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องไชยเชษฐ

ทำวอภัยนุราชเจ้าเมืองเวสาลีมีราชธิดานามว่านางจำปาทอง เมื่อนางร้องไห้จะมีดอกจำปาทองร่วงลงมา นางได้พบไชยจระเข้ฟองหนึ่งที่สระในสวน จึงเก็บไปปักในวังและเลี้ยงไว้ เมื่อจระเข้เติบโตใหญ่ก็ดุร้าย ไล่กัดคนในวังและลงไปแม่น้ำเที่ยวกัดกินชาวเมืองมากมาย หมอจระเข้ก็ไม่สามารถจับจระเข้ได้ ราษฎรเดือดร้อนจึงพากันร้องทุกข์ ทำวอภัยนุราชจึงขับนางจำปาทองออกจากเมือง โดยมีนางแมวซึ่งนางเลี้ยงไว้ตามไปด้วย เมื่อถึงฝั่งแม่น้ำนางก็โจนหมายจะให้จระเข้กินเสีย แต่พระอินทร์บันดาลให้มีบัวรดมุขขึ้นมารับนางไว้ จระเข้จึงถูกคมบัวกรดตาย จากนั้นนางก็หลงป่าไป

นนทยกษัตริย์พบนางแล้วเข้าไปเกี่ยวพาน นางจำปาทองตกใจวิ่งหนีไปถึงภูฎีพระโคตมฤาษี พระฤาษีช่วยนางจำปาทองกับนางแมวไว้และให้อาศัยอยู่ที่อาศรม

นนทยกษัตริย์ไปทูลท้าวสิงหลว่าพบนางสาวรูปงาม ท้าวสิงหลจึงไปขอนางจำปาทองมาเลี้ยงเป็นราชธิดาและประทานนามใหม่ว่า นางสุวิญชา

พระไชยเชษฐ มีนางเป็นบาทบริจาริก ๗ คน วันหนึ่งพานางประพาสป่า พระอินทร์รู้ว่าพระไชยเชษฐเป็นคู่กับนางสุวิญชา จึงให้พระมาตุลีแปลงเป็นกวางทองไปล่อพระไชยเชษฐมายังเมืองสิงหล

^๑ กรมศิลปากร, นิทานชาวบ้าน ภาคที่ ๑-ภาคที่ ๔ (กรุงเทพฯ: บรรณาการ, ๒๕๑๔),

นางสุวิญชาฝันว่าพระยานาคมารัด จึงทราบว่าจะได้คู่ แต่นางกลัวว่าจะได้ยักษ์เป็นสามี ก็เตือนร่อนรำคาญใจ จึงทูลลาท้าวสิงหนผลไปเที่ยวชมสวน พวกยักษ์พบพระไชยเชษฐากับสี่พี่เลี้ยง ก็จับกุม พระไชยเชษฐ์กับพี่เลี้ยงตกใจพากันวิ่งหนีจนพบนางสุวิญชา และเข้าไปขอความช่วยเหลือ พระไชยเชษฐ์เกิดประติพัทธ์ต่อนางสุวิญชาจึงทูลขอยุ้รับราชการท้าวสิงหนผล

รณพัคตร์ทราบว่าท้าวสิงหนผลมีพระราชธิดาทรงลักษณะวิเศษกว่าราชธิดาเมืองอื่น ๆ จึงให้ทูตไปทูลขอ และว่าถ้าไม่ยกให้จะเกิดรบพุ่งกัน ท้าวสิงหนผลไม่ยกให้ และให้พระไชยเชษฐ์ออกรบ พระอินทร์เอาศรลงมาให้ พระไชยเชษฐ์จึงรบชนะและได้อภิเษกกับนางสุวิญชา พากันกลับเมืองเหมันต์

นางทั้ง ๗ คิดริษยานางสุวิญชา ขณะที่นางทรงครรภ์จวนคลอด จึงทำอุบายว่ามีข้างเผือก พระไชยเชษฐ์จึงออกไปตามหาข้างเผือกในป่า เมื่อนางสุวิญชาคลอดลูก ก็แก่หลังผูกตา นางและนำลูกชายนางที่มีศรพระขรรค์ติดตัวมาใส่หีบลอบไปฝังในป่า แล้วนำท่อนไม้ใส่พานไว้แทน

เมื่อพระไชยเชษฐ์กลับมา ก็ขับไล่นางสุวิญชาและนางแมวออกนอกเมือง นางได้พบกับโอรสที่ถูกฝังไว้ พระอินทร์สั่งให้พระวิษณุกรรมพานางสุวิญชาไปส่งเมืองสิงหนผล ท้าวสิงหนผลประทานนามให้หลานชายว่า นารายณ์ธิเบศร์

ต่อมาพระไชยเชษฐ์และสี่พี่เลี้ยงออกติดตามหานางสุวิญชาและพบพระนารายณ์ธิเบศร์ เกิดต่อสู้กัน แต่ศรของพระนารายณ์ธิเบศร์กลับกลายเป็นดอกไม้ พระไชยเชษฐ์จึงเสียดสรว่าถ้าหากเป็นลูกของนางสุวิญชา ขอให้ศรกลายเป็นทิพย์อาหาร ถ้าไม่ใช่ลูกก็ขอให้ศรสังหารกุมารเสีย ครั้นนั้นก็กลับกลายเป็นอาหารทันที จากนั้นพระนารายณ์ธิเบศร์ก็พาพระไชยเชษฐ์ไปหา มารดา และได้จัดการอภิเษกขึ้นอีกครั้ง^๑

๔.๕ กาพย์เรื่องศิลป์ศาสตร์

ท้าวรัตซังกับนางเกศนีนครองเมืองสี่พี่ ไม่มีโอรสสืบราชสมบัติ ท้าวรัตซังจึงป่าวประกาศว่าสนมคนใดมีโอรสจะยกราชสมบัติให้ บรรดานางสนมจึงบนบานแม่มดหมอมผี ส่วนนางเกศนีนีนบำเพ็ญศีลทานอยู่ตามปกติ พระอิศวรให้พระวิษณุกรรมหาเทพบุตร ๔ องค์จู้ติไปเป็นโอรสท้าวรัตซังกับนางเกศนีนีนชื่อ ศิลป์ศาสตร์ อีก ๓ องค์จู้ติไปเป็นข้าง นกขุนทอง และจระเข้ รับผิดชอบศิลป์ศาสตร์

อีกเมืองหนึ่งมีเจ้าเมืองชื่อท้าวหงสา ชายาชื่อสิรวดี เมื่อมีครรภ์ครบไตรมาสก็สิ้นชีพ พระอิศวรจึงให้พระวิษณุกรรมลงมาเอาพระธิดาออกจากครรภ์ นามว่า ปราสาททอง เมื่อนางเจริญวัยก็ทรงสิริโฉมและมีพระสุรเสียงไพเราะยิ่งนัก มีนกสาธิตาเป็นสัตว์รับใช้

^๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอก พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒ (กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๕-๒๒๗.

นางอุบลสนมของท้าวรัตซึ่งใส่ความนางเกษนี้แต่ถูกจับได้ จึงถูกลอยแพมาติดที่เมืองหงสา นายอุหลงปลาพบจึงนำนางถวายท้าวหงสาจนเป็นที่โปรดปรานมาก แต่งตั้งให้เป็นมเหสี

นายสำเภา ๓ คนเดินทางจากเมืองสีพี สำเภาแตกมาขึ้นฝั่งที่เมืองหงสา นายสำเภาคนหนึ่งไต่ยีนเสียงนางปราสาททองที่ไพเราะ จนทำให้สิ้นสติไป จึงไปทูลให้พระศิลปินศาสตร์ทราบ พระศิลปินศาสตร์จึงส่งนกแก้วไปดูก่อน เมื่อนกแก้วกลับมาแล้วจึงเดินทางไปหงสา ลอบเข้าหานางและได้เสียกัน ความรู้ถึงนางอุบลด้วยความแค้นที่มีอยู่ต่อท้าวรัตซึ่งที่ขับไล่ นางมา นางจึงบอกให้นางปราสาททองนอนหนุนแขนขวาของพระศิลปินศาสตร์เพื่อให้พระเวทเสื่อม

ต่อมาพระศิลปินศาสตร์ลานางปราสาททองกลับเมือง ระหว่างทางพบจระเข้ใหญ่ เกิดต่อสู้กัน พระศิลปินศาสตร์เสียที แต่พญากุมภีซึ่งจูดิจจากสวรรค์มาเป็นพี่เลี้ยงช่วยไว้ โดยกลืนพระศิลปินศาสตร์เข้าไปในท้อง แล้วกัดจระเข้ใหญ่จนตาย จากนั้นก็ลงไปพักเหนื่อยในถ้ำไต่บาดาล นายอุหลงปลาพบตะบองพระศิลปินศาสตร์ที่หลุดมือตอนสู้กับจระเข้ นางเกษนี้เข้าใจว่าพระโอรสสิ้นชีพก็เศร้าโศก นกขุนทองทูลว่าพระศิลปินศาสตร์อยู่ในถ้ำไต่บาดาล ท้าวรัตซึ่งจึงเอาตะบองตีน้ำ พญากุมภีไต่ยีนก็ผุดขึ้น สำรอกพระศิลปินศาสตร์ออกมา ต่อมานางปราสาททองสิ้นชีพด้วยความคิดถึงพระศิลปินศาสตร์จึงนำศพไปให้ฤๅษีช่วยชุบชีวิตให้ อาศัยอยู่ที่อาศรม

ยักษ์กุมภกาศเกิดความเสนาหาในตัวนางปราสาททอง จึงสั่งให้บริวารคอยดูทางที่พระศิลปินศาสตร์จะนำนางกลับเมืองเพื่อแย่งชิงนาง พระศิลปินศาสตร์ซึ่งข้างเหาะกลับเมือง ระหว่างทางนางปราสาททองอ่อนวอนให้ลงเดินป่า ข้างทูลว่าในป่าเป็นที่อยู่ของยักษ์กุมภกาศ เนื้อความจบเพียงเท่านี้^๑

๔.๖ ชาลวันคำกาพย์

ย่านน้ำเมืองพิจิตร มีถ้ำจระเข้อยู่ใต้น้ำ ในถ้ำมีแก้ววิเศษที่ทำให้จระเข้ในถ้ำกลายเป็นมนุษย์ ท้าวลำไพเป็นพญาจระเข้ที่ตั้งมั่นอยู่ในธรรม มีบุตรชื่อท้าวโคจร ท้าวโคจรมีเมียเป็นนางจระเข้ปลา ท้าวโคจรชอบแปลงกายเป็นคนและเที่ยวดูมหรสพในเมืองมนุษย์ คืนหนึ่งฝันว่าเขี้ยวแก้ววิเศษหลุดจากกายของตน จึงคิดว่าน่าจะเกิดเหตุร้าย รุ่งขึ้นก็ออกไปเที่ยวเมืองมนุษย์เช่นเดิม ไต่ยีนข่าวว่าท้าวภัลลวิงกับน้องชายซึ่งอยู่แถวพระผแดงอาละวาดกัดกินคน จึงลานางจระเข้ปลาที่กำลังท้องแก่ โดยบอกว่าจะไปอุยฺยาสัก ๗ วัน แล้วจึงแปลงเพศเป็นพระสงฆ์ถือไม้เท้า มีขม้นใส่ในบาตร พบเรือสองตายายก็ขออาศัยไปด้วย เมื่อถึงก็นำขม้นและไม้เท้ามอบให้สองตายาย แล้วจึงแปลงกลับเป็นจระเข้ทันที สองตายายเปิดบาตรดูก็พบทองคำอยู่เต็มบาตร ท้าวโคจรต่อสู้กับท้าวภัลลวิงและน้องชายจนตายไปทั้งสามตัว

^๑ อุดม หนูทอง, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก (สงขลา: โครงการศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๖๓-๑๖๖.

นางจระเข้ปลาไซแล้วฝากไว้กับเจ้าที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ แล้วออกติดตามสามี เมื่อไซพักออกมาเป็นจระเข้แล้วมองหาแม่ไม่พบ ก็คลานลงน้ำไปเอง วิญญาณท้าวโคจรตามมาพบก็เข้าสิงลูกของตนทันที

สองตายายเมืองคามวาสีพบลูกจระเข้จึงนำไปเลี้ยงไว้ในอ่าง ต่อมาจระเข้ตัวใหญ่ขึ้นจึงนำไปปล่อยในคลอง จระเข้ว่ายน้ำเล่นจนพบถ้ำทอง ด้วยเหตุที่วิญญาณของพ่อสิงอยู่จึงเห็นเป็นถิ่นฐานเดิมของพ่อ

ตายายนำอาหารให้จระเข้เป็นเวลามิได้ขาด วันหนึ่งยายให้อาหารผิดเวลา มันโกรธจึงจับยายกินเสีย ตาตามไปก็ถูกจับกินอีกคน จากนั้นจระเข้ก็ดุร้ายกินคนเป็นประจำ ชาวบ้านเรียกว่า ซาลวัน

วันหนึ่งซาลวันออกจากถ้ำทองมาพบกับเกาทองที่กำลังพายเรือไปเก็บดอกไม้ จึงจับไปเป็นเมียอยู่ถ้ำทองร่วมกับนางวิมาลาเมียอีกคนหนึ่ง เศรษฐีโชดกบิดาของเกาทองเศร้าใจมาก ไกรทองที่หลงรักเกาแก้วมาสู่ขอเกาแก้ว เศรษฐีจึงตั้งสัญญาว่าถ้าปราบซาลวันและนำเกาทองคืนมาได้ จะยกเกาแก้วให้ ไกรทองจึงเริ่มศึกษาวิทยาอาคม เมื่อชำนาญแล้วจึงตั้งพิธีมนต์ ซาลวันฝันว่าพระนารายณ์กุมพระขรรค์มาบนศีรษะขาดเป็นเจ็ดท่อน แร้งกาบินมากินดับได้ใส่พุงจนหมด โลหิตตกลงกลางแม่น้ำ เกิดไฟไหม้แท่นที่นอน เมื่อตื่นขึ้นมาจึงเล่าให้ท้าวลำไพลฟัง ท้าวลำไพลจึงว่าจะมีเหตุร้าย ซาลวันขึ้นสู่มิวน้ำต่อสู้กับไกรทองและถูกไกรทองฆ่าตาย แล้วได้เกาแก้วเป็นเมีย จากนั้นจึงลงไปรับเกาทองกลับ แต่เกาทองถูกของซาลวันพูดไม่ได้ เอาแต่ร้องไห้ แล้วกลั้นใจตาย ทำให้พ่อแม่ของนางกลั้นใจตายตามไปด้วย ต่อมาพ่อแม่ของไกรทองก็ตายลงอีก ไกรทองจึงจัดพิธีศพให้อย่างดี แล้วครองชีวิตคู่กับเกาแก้วต่อมา^๑

๔.๗ นางแดงอ่อน

เมืองโกสี มีพญาพรหมทัตปกครอง มีลูกชายชื่อ เจ้ามawangศ์ เมื่ออายุ ๑๕ ปี ได้ออกประพาสป่าฝันเห็นหญิงงามมาเกี่ยวกอดอยู่ในน้ำ เมื่อตื่นจึงออกตามหาและพบว่าได้นำมีหอทองคำอยู่ และหญิงงามนั้นเป็นลูกจระเข้ชื่อนางแดงอ่อน จึงกลับไปเตรียมสินสอดมาสู่ขอ พ่อแม่แดงอ่อนก็ใจดียกให้ และส่งสอนนางแดงอ่อนก่อนไป ต่อมาหนึ่งปีนางก็ตั้งครรภ์

มีแม่ม่ายเศรษฐีคนหนึ่งมีลูกสาวห้าคน ได้นำนางทั้งห้าไปฝากพญาโกสี คินหนึ่งนางแดงอ่อนฝันว่ายอดปราสาทหักพังลงไป จึงไปบอกพ่อสามี วันนั้นมีช่างเผือกงาสีเขียว ทำงาม ท้าวมawangศ์จึงออกไปคล้องช้าง โดยฝากแม่กาไวแม่ม่ายเศรษฐีไว้ จากนั้นเจ็ดวันนางแดงอ่อนก็คลอดลูก นางกาไวนำผ้ามาผูกตานางแดงอ่อนและให้นางทั้งห้าไปหาลูกจระเข้มาเปลี่ยน และให้สินบนคนไม่ให้พูดเรื่องนี้ นางกาไวนำลูกนางแดงอ่อนไปใส่ไหและฝัง เมียพระอินทร์ได้นำไปเลี้ยงบนสวรรค์ จากนั้นนางกาไวกีใส่ความนางแดงอ่อนว่าเป็นชู้กับจระเข้มังกร ท้าวมawangศ์โกรธจึงทำร้ายนางและไล่นางออกจากเมือง นางแดงอ่อนไปเรียกหาพี่ชายที่เป็นจระเข้ที่ริมแม่น้ำ จระเข้พี่ชายโกรธแค้นจึงเรียกจระเข้มาสั่งว่าหากใครลงน้ำก็ให้กินให้หมด นางแดงอ่อน

^๑ เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๐-๔๔.

อาศัยอยู่กับพี่ชายชื่อคุดหิงค์ และน้องชายชื่อหัตถปือ ส่วนพ่อแม่ตายแล้ว พี่ชายให้นางแดงอ่อน
ซีหลังลุยป่าหวายไป หนามเสียบพี่ชายจนตาย พระอินทร์ลงมาสร้างเรือนให้อยู่ และเอาหน้าคนที่
มารดพี่ชายจนฟื้น ทั้งสองจึงอยู่ด้วยกัน

ยักษ์หัตถจักรนำนางดอกบัวมาไว้ที่หอคำปราสาทเสาเดียว และไปนำนางทางเหนืออีก
สามนางมาอยู่เป็นลูก เมื่อมาพบนางแดงอ่อนก็อุ้มนางไปอยู่ด้วย ฝ่ายลูกชายนางแดงอ่อนเมีย
พระอินทร์เลี้ยงไว้ตั้งชื่อว่ายนต์ยานหรือเจ้ายนต์ชัย วันหนึ่งเกิดต่อสู้กับพ่อจนรู้ความจริง ท้าว
มawangสั่งให้ไปตามหาแม่ ส่วนท้าวมawangจะกลับไปลงโทษนางกาไวและลูกทั้งห้าคน เจ้า
ยนต์ชัยออกตามหาแม่โดยมีเมียพระอินทร์คอยช่วยเหลือ เจ้ายนต์ชัยออกเดินทางกับผีเมือง
จนถึงเมืองยักษ์ชื่อชาลวัน เกิดต่อสู้กันชาลวันแพ้จึงยกลูกสาวให้เจ้ายนต์ชัย อยู่กินกันมาหนึ่งปี
ก็ออกเดินทางต่อจนพบหัตถจักรและสู้รบกันเจ็ดวันเจ็ดคืน เจ้ายนต์ชัยรบชนะและพาลูกที่เป็น
จะเข้ามาสีกเพื่อให้ครองเมืองยักษ์และเป็นสามีนางสุนทรเมียม่ายของยักษ์หัตถจักร เจ้ายนต์ชัย
พบแม่และได้นางทั้งสี่เป็นภรรยา นางแดงอ่อนไม่ยอมกลับเมืองพระอินทร์ต้องลงมาช่วยพูด
บริวารยักษ์พาทั้งหมดมาส่งเมืองท้าวมawang เจ้ายนต์ยานใจบุญปล่อยแม่เลี้ยงและนางทั้งห้า
โดยไม่ฆ่า จากนั้นท้าวมawangก็กับนางแดงอ่อนก็อยู่ด้วยกันต่อมา^๑

๕. นิทานชีวิต

๕.๑ ข้าวเม่าซากเหมิง

เศรษฐีข้าวเม่าคนหนึ่งมีลูกสาวแสนสวยสองคน ชื่อเสียงเลื่องลือไปหลายหัวเมือง อาชีพ
หลักคือขายข้าวเม่า วันหนึ่งเศรษฐีได้ยินบริวารตำข้าวเม่าเสียงซากกระทบครกดังอีลุบดู้ดบับ
ธรรมดาไม่ไพเราะก็หงุดหงิด เกิดความคิดจะหาซากที่ตำแล้วมีเสียงไพเราะก้องกังวานไกล จึง
ให้บ่าวไพร่ออกไปประกาศหาผู้มีความสามารถใช้ซากตำครกแล้วเกิดเสียงไพเราะก้องกังวานไกลถึง
๑ โยชน์(๑๖ กิโลเมตร) แล้วจะยกลูกสาวให้หนึ่งคนและสมบัติครึ่งหนึ่ง หากใครมาสมัครแล้วทำ
ไม่ได้จะต้องถูกโบย ๕๐๐ ที แล้วให้ออกสีก ๗ วันแก้ตัว ถ้าทำไม่ได้จะต้องตกเป็นทาสตำ
ข้าวเม่าตลอดชีวิต

ณ กระต้อมชายป่า มีหนุ่มหน้าตาอัปลักษณ์สองคนพี่น้อง คนพี่ชื่อเหมิง คนน้องชื่อ
เหมิง ทั้งคู่ร่างกายล่ำสันและใจบุญสุนทาน ทำอาชีพหาของป่าเก็บสมุนไพรทำยารักษาชาวบ้าน
หาเลี้ยงบิดามารดาที่แก่ชรามาก มักจะรับจ้างตำข้าวเม่าเป็นที่เลื่องลือของชาวบ้าน วันหนึ่ง
เหมิงช่วยพระยาบ้างที่ถูกลูกหน้าไม้เสียบอก และใช้สมุนไพรในยามรักษาจนหาย ส่วนเหมิงลง
ไปที่ลำน้ำมาดพบจะเข้ใหญ่ติดซูด (เครื่องมือดักสัตว์น้ำ) พาดหางส่งเสียงร้องขอความ
ช่วยเหลือ เหมิงจึงใช้วิชาตัดซูดที่ดักจะเข้จนสำเร็จ แล้วกรอกยาสมุนไพรบำรุงให้จะเข้

^๑ ชำนาญ รอดเหตุภัย, วรรณกรรมไทยลือ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,
๒๕๑๘), หน้า ๙๓-๑๐๙.

ต่อมาทั้งสองไปสมัครตำข้าวเม่าให้เสียงกังวานไพเราะแต่ก็ทำได้เพียงทำได้เร็วและมากกว่าผู้อื่นเท่านั้นจึงถูกโบายแล้วเดินโซเซไปในป่า เพราะบุญกุศลที่ทั้งคู่ทำไว้ พระยาปางมาพบเข้าจึงบอกว่าต้นไม้ที่ตนอาศัยอยู่คือต้นกะหาด เป็นไม้ที่มีเสียงดังประหลาดมหัศจรรย์ ทั้งสองยินดีมากจึงตัดต้นกะหาดมาคนละต้นแล้วตากเป็นสากใหญ่ และซ่อมตำให้เกิดเสียงเหมิงและเหมิงเหมือนชื่อตัวเอง และให้ตั้งกังวานโดยมีพวกบ่างจับระยะทางให้

เมื่อครบกำหนดเหมิงและเหมิงก็กลับไปขอประลองอีกครั้ง ปรากฏว่าเสียงตำของทั้งสองนั้นดังกังวานไกล ๑ โยชน์ และยังมีลีลาการตำประทับใจลูกสาวทั้งสองของเศรษฐีอีกด้วย จังหวะจะโคนเป็นเสียงเหมิง แซก เหมิง แซก เหมิง แซก เหมิง แซก เหมิง แซก เหมิง แซก เป็นเช่นนี้ ทั้งสองสาวพอใจสองหนุ่มมาก สักขีพยานก็ยืนยัน ทั้งสองคู่จึงแต่งงานกัน แต่เศรษฐีไม่พอใจเนื่องจากสองหนุ่มมีหน้าตาอัปลักษณ์และยากจน จึงหาทางกำจัดโดยให้ข้าทาสหลอกไปทุบหัวด้วยสากแล้วทิ้งในลำน้ำมาด

ด้วยบุญกุศลของทั้งสอง จระเข้ที่เหมิงเคยช่วยไว้มาพบเข้า จึงให้บริวารคาบหนุ่มทั้งสองขึ้นฝั่ง แล้วส่งรหัสไพร่เรียกพระยาปางให้นายสมุนไพร่มารักษาจนทั้งสองรู้สึกตัว ขณะนั้นเองพระราชเสด็จประพาสป่า เห็นบ่างใหญ่น้อยชุมนุมกันริมฝั่งน้ำมาด ทั้งในลำน้ำมาดก็มีฝูงจระเข้อยู่มากมาย จึงให้ทหารพาตัวทั้งสองมาเฝ้าซักถาม แล้วพระราชจึงเรียกเศรษฐีมาเข้าเฝ้า แต่เศรษฐีรีบร้อนจึงสะดุดสากถูกครกหล่นทับศีรษะเสียชีวิต พระราชจึงให้ทั้งสองหนุ่มตำสากให้ข้าราชบริพารชมในคืนหนึ่ง ณ พระราชวัง ลูกสาวของเศรษฐีทั้งสองที่กำลังทุกข์โศกได้ยินจึงเดินทางตามเสียงนั้น เมื่อไปถึงพระราชจึงจัดฉลองรับขวัญทั้งสองคู่ แล้วให้กลับไปครอบครองสมบัติคนละกึ่งหนึ่งของเศรษฐีอย่างมีความสุข^๑

๕.๒ บทละครนอกเรื่องไกรทอง สมัยอยุธยา

เนื้อเรื่องอยู่ในต้นฉบับบทละครนอกที่เป็นสมุดไทย ที่หอพระสมุดวชิรญาณได้จัดแบ่งไว้เป็นหมวดหมู่ ได้แก่ บทละครนอกไกรทอง เลขที่ ๒ และเลขที่ ๒๙ ซึ่งมีเนื้อความดังนี้

เมื่อไกรทองได้นางวิมาลาเป็นภรรยาในถ้ำทองแล้วก็จะพานางไปเมืองมนุษย์ นางไม่ยอมไปไกรทองจึงต่อว่าต่าง ๆ ทำให้นางยอมไปด้วยความรัก โดยให้ไกรทองเอายันต์ปิดศีรษะเพื่อไม่ให้กลายเป็นจระเข้เมื่อออกนอกถ้ำ ไกรทองพานางไปอยู่ที่ศาลาในสวน คนดูแลสวนเห็นจึงไปบอกนางตะเภาทองและตะเภาก้าว นางทั้งสองจึงมาตำว่านางวิมาลาและใช้ให้ทาสตบตี นางวิมาลาแค้นใจจึงเลิกยันต์ออกกลายเป็นจระเข้ไล่กัดนางตะเภาทองและตะเภาก้าว และกลับไปยังถ้ำทอง ไกรทองคิดถึงนางก็จะตามลงไป^๒

^๑ นฤมล ปิยวิทย์ และบุญช่วย ปิยวิทย์, “สากเหมิง: สากตำข้าวเม่าโคราช,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๑๓ (๒๕๔๒): ๔๕๕๙-๔๕๖๖.

^๒ เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, “บทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๙๓.

๕.๓ นิทานตอนต้นก่อนบทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องไกรทอง

ที่เมืองพิจิตรมีถ้ำจระเข้อยู่ใต้น้ำ ซึ่งมีแก้ววิเศษบันดาลให้จระเข้กลายเป็นมนุษย์และอัมฤตทิพย์ ท้าวรำไพเป็นพญาจระเข้ปกครองถ้ำนั้น รักษาศีลมาช้านาน ท้าวรำไพมีบุตรชื่อท้าวโคจร ที่ไปทะเลาะวิวาทกับจระเข้ชื่อท้าวแสนดาและพญาพันวัง จึงกัดกันตายทั้งสามตัว เหลือแต่บุตรของท้าวโคจรชื่อ พระยาชาลวัน ท้าวรำไพมอบอำนาจให้ชาลวันปกครอง ชาลวันมีเมียหลวงชื่อนางวิมาลาและเมียน้อยชื่อนางเลื่อมลายวรรณ แต่ชาลวันมีใจพาลชอบกินคน ไม่ได้รักษาศีลเหมือนท้าวรำไพผู้เป็นปู่ วันหนึ่งชาลวันอยากกินเนื้อมนุษย์จึงออกจากถ้ำวายไปทางเมืองพิจิตร ขณะนั้นนางตะเกาทองและนางตะเกาแก้วธิดาของเศรษฐีเมืองพิจิตรเล่นน้ำอยู่ ชาลวันเห็นตะเกาทองก็นึกรักจึงตรงเข้าคาบนางตะเกาทองลงไปใต้น้ำ แล้วได้นางเป็นเมียอีกคนหนึ่ง นางวิมาลาและนางเลื่อมลายวรรณทราบก็เข้ามาตำทาทองนางตะเกาทองด้วยความหึงหวง แต่ชาลวันก็ห้ามปรามไว้

เศรษฐีเมืองพิจิตรให้สินบนหมอจระเข้ที่มาจับจระเข้ มีหมอจระเข้เข้ามาอาสาจำนวนมาก แต่ก็ถูกชาลวันกัดตายหมด จนไม่มีใครกล้ารับสินบนอีก เศรษฐีจึงประกาศว่าถ้าใครจับชาลวันได้จะยกนางตะเกาแก้วให้เป็นเมียและจะแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้ครึ่งหนึ่ง ขณะนั้นไกรทองชาวเมืองนนทบุรีคุมเรือไปค้าขายที่เมืองพิจิตร ได้เล่าเรียนวิชาอาคมกับพระครูวัดหน้าพระธาตุจนเชี่ยวชาญ เมื่อได้ยินข่าวก็อยากรับอาสา พระครูจึงมอบหอกสกัดโลหะและเครื่องรางให้ไกรทอง เพราะชาลวันมีเขี้ยวแก้วกายสิทธิ์ใช้สกัดราหูอื่นฆ่าไม่ตาย

ชาลวันฝันว่าไฟไหม้ถ้ำ แล้วเทวดาถือพระขรรค์เข้าไปฟาดพื้นดิน สาวไส้ให้แร้งกากิน และตัดศีรษะไป นางวิมาลาให้ไปพบท้าวรำไพเพื่อแก้ฝัน ท้าวรำไพทำนายว่าชาลวันฝันร้าย จะมีศัตรูลงมาทำร้ายในถ้ำ ให้ระวังตัวไว้ ชาลวันจึงสั่งให้นาคีลามาปิดปากถ้ำไว้ แต่เมื่อไกรทองอ่านอาคมเรียก ชาลวันทนไม่ได้ก็ทำลายศิลาที่ปิดปากถ้ำกลายเป็นจระเข้ว่ายน้ำมาที่โรงพิธี พอเห็นไกรทองก็ตรงเข้าเกยแพหวังจะกัดให้ตาย แต่ไกรทองมีวิชาป้องกันตัว ชาลวันไม่อาจทำร้ายได้ และยังถูกไกรทองแทงบาดเจ็บสาหัส ชาลวันจึงหนีไปขอให้ท้าวรำไพช่วยเหลือ แต่ท้าวรำไพปฏิเสธเพราะชาลวันทำชั่วเอง ชาลวันจึงกลับที่อยู่ ไกรทองก็ตามลงมาถึงถ้ำของสู้รบกับชาลวัน จนชาลวันสิ้นกำลัง ไกรทองจับตัวมัดไว้แล้วค้นหานางตะเกาทอง เมื่อพบก็พาขึ้นหลังชาลวันมาส่งเจ้าเมือง นางตะเกาทองเป็นไป้ ไกรทองจึงมอบหอกสกัดโลหะให้ชาวเมืองช่วยกันฆ่าชาลวัน นางตะเกาทองจึงหายเป็นปกติ เศรษฐียกทั้งตะเกาแก้วและตะเกาทองให้เป็นเมียไกรทอง วันหนึ่งไกรทองทำอุบายลวงนางตะเกาแก้วตะเกาทองเพื่อไปหานางวิมาลา แล้วได้นางวิมาลาเป็นเมียอีกคนในถ้ำทอง^๑

^๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอก พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่

๕.๔ บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องไกรทอง

เนื้อเรื่องมี ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ นางวิมาลาตามไกรทองมาจากถ้ำ และตอนที่ ๒ ไกรทองตามนางวิมาลากลับไปถ้ำ

หลังจากไกรทองได้นางวิมาลาเป็นเมียอยู่ในถ้ำทองแล้ว ก็คิดจะพานางมาอยู่ด้วยกัน ไกรทองจึงเสกแหวนใส่มวยผมและเขียนยันต์สะกดไม่ให้นางกลายร่างเป็นจระเข้ เมื่อไกรทองพานางวิมาลาไปไว้ในสวน นางตะเพกแก้วและตะเพกทองก็พาบ่าวไพร่มาตบตี นางวิมาลาทนไม่ได้กลายร่างเดิมแล้วกลับไปอยู่ในถ้ำทอง ไกรทองจึงตามลงไปร้องอน^๑

๕.๕ บทละครนอกเรื่องไกรทอง พระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์

เนื้อเรื่องอยู่ในต้นฉบับบทละครนอก ที่หอพระสมุดวชิรญาณรวบรวมไว้ ได้แก่ บทละครนอกไกรทอง เลขที่ ๑๘ และเลขที่ ๑๙ ซึ่งมีเนื้อเรื่องดังนี้

นางตะเพกแก้วตะเพกทองธิดาเศรษฐีลงเล่นน้ำกับบ่าวไพร่ ชาลวัน จระเข้มีฤทธิ์เห็นนางตะเพกทองงดงามจึงคาบไปเป็นภรรยา นางวิมาลากับนางเลื่อมลายวรรณภรรยาเก่าหึงหวงจึงพากันมาด่าว่านางตะเพกทอง ฝ่ายเศรษฐีโกรธแค้นและเสียใจจึงประกาศให้สินบนหมอมจระเข้ที่ปราบชาลวันได้ มีหมอมจระเข้มาอาสาหลายคนแต่ถูกชาลวันฆ่าตายหมด ไกรทองรับอาสาปราบชาลวันได้สำเร็จ ไกรทองได้รับรางวัลและแต่งงานกับนางตะเพกแก้วตะเพกทอง ไกรทองพอใจรูปโฉมของนางวิมาลาจึงตามไปเกี่ยวในถ้ำจนได้นางวิมาลาเป็นภรรยาอีกคนหนึ่ง^๒

๕.๖ บทละครเสภาเรื่องไกรทอง พระนิพนธ์ในกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์

เนื้อเรื่องแบ่งเป็น ๖ ชุด ดังนี้

ชุดที่ ๑ พิศหึงคะนอง ชาลวันได้นางตะเพกทองเป็นเมีย นางร้องให้ฟูมฟาย นางวิมาลากับนางเลื่อมลายวรรณทราบเรื่องก็เข้ามาด่าทอ ชาลวันตื่นขึ้นมาก็ห้ามปราม

ชุดที่ ๒ ไกรทองอาสา ไกรทองได้ยินข่าวเศรษฐีเมืองพิจิตรประกาศหาคนปราบจระเข้ จึงคิดจะรับอาสา อาจารย์คงมอบหอกสกัดโลหะ เทียน เขียนยัญญ์ ปลุกเครื่องรางและลงคาถาคงกระพันให้ไกรทอง

^๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอก พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒, หน้า ๓๐๗-๓๔๗.

^๒ จตุพร มีสกุล, "การศึกษาเชิงวิจารณ์บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

ชุดที่ ๓ ชาลวันอาละวาด ชาลวันฝันว่ามีไฟไหม้ในถ้ำ เทวดาใช้พระขรรค์ตัดศีรษะแล้วสาวใส่ให้กากิน วิมาลาจึงให้ไปหาท้าวรำไพ ท้าวรำไพทำนายว่าจะมีผู้มีฤทธิ์ลงมาฆ่า เพราะชาลวันทำบาปไว้ ให้ชาลวันพักอยู่แต่ในถ้ำทอง ชาลวันจึงสั่งให้บริวารขนศิลามาปิดปากถ้ำไว้ ด้วยเวทมนต์ของไกรทองทำให้ชาลวันลืมคำสั่งของท้าวรำไพออกไปหาไกรทอง

ชุดที่ ๔ พิฆาตจระเข้ ขณะที่ไกรทองเสกมนต์เรียกจระเข้ก็มีจระเข้ตัวอื่นลอยขึ้นมา ไกรทองก็อ่านคาถาให้จมลง เมื่อชาลวันโผล่ขึ้นมากก็เคลื่อนที่ไม่ได้ตั้งใจเพราะถูกมนต์ของไกรทอง ถูกไกรทองแทงด้วยมีดจนบาดเจ็บจึงหนีกลับถ้ำไป ไกรทองใช้กระต๋องนำทางไปหาชาลวัน เทวดาก็นำทางให้

ชุดที่ ๕ กบดาน ชาลวันบาดเจ็บมาก จึงคิดจะเข้าไปหาท้าวรำไพให้ช่วยเหลือ ขณะนั้นไกรทองก็ใช้เทียนระเบิดน้ำตามลงมา

ชุดที่ ๖ สังหารกุมภิล ชาลวันเข้าไปหาท้าวรำไพผู้เป็นปู่เพื่อให้ช่วยเหลือ แต่ท้าวรำไพไม่ช่วยเหลือเพราะชาลวันไม่รักษาศีล และยังไปปลุกนางมนุษย์มาเป็นเมียอีก ชาลวันโกรธลุกเดินหนีไป เมื่อไกรทองเข้ามาถึงก็เข้าไปกอดนางวิมาลา ชาลวันได้ยिनางวิมาลา ร้องเรียกก็โกรธเข้าต่อสู้กับไกรทองแต่แพ้ไกรทอง จากนั้นไกรทองก็เขียนญัตติที่หัวกับหางของชาลวัน แล้วจึงค้นหานางตะเภาทองจนพบ แต่นางเหมือนผีดิบไม่พูดจา แล้วจึงพานางตะเภาทองขึ้นที่หลังจระเข้ชาลวันให้พาขึ้นไปบนบก เมียทั้งสองและบริวารทั้งหลายของชาลวันต่างพากันเศร้าโศกอาลัย^๑

๕.๗ นิทานคำกลอนเรื่องไกรทอง ของนายบุษย์

ท้าวโคจรจระเข้ฝ่ายเหนือ มีหลานชายชื่อชาลวัน ชาลวันมีภรรยา ๒ คนคือ วิมาลา และเลื่อมใสวรรณ เมื่ออยู่ในถ้ำจะมีร่างเป็นมนุษย์ ท้าวพันดาจระเข้ฝ่ายใต้และท้าวพันวังน้องชายมีนิสัยพาลเกร กัดกินผู้คนมากมาย ท้าวโคจรจำแลงร่างเป็นมนุษย์โดยสารเรือยามาปราบท้าวพันดา รบกันเจ็ดวันเจ็ดคืน ท้าวพันดาถูกฆ่าตาย ท้าวพันวังออกรบและก็ตายในที่สุด จระเข้ฝ่ายใต้ขาดคนปกครองจึงร้องเรียนเทวดา เทวดาจึงส่งไอ้ต่างเกยไชยลงมาปกครองจระเข้ทั้งหลาย ต่างเกยไชยก็อาละวาดกัดกินคนไปทั่ว

ขุนไกรเป็นหมोजระเข้ที่มีความสามารถ เมื่อพบต่างเกยไชยก็ต่อสู้กัน ก่อนตายขุนไกรได้สั่งไกรทอง ลูกชายคนเดียวให้เรียนทางหมोजระเข้ให้เก่งกาจ

พระพิจิตรและนางสาครมีลูกสาว ๒ คน คือ นางตะเภาแก้วและตะเภาทอง วันหนึ่งนางทั้งสองคนลงเล่นน้ำ ตะเภาทองถูกชาลวันคาบไปเป็นภรรยา พระพิจิตรจึงประกาศหาผู้มีวิมาฆ่าจระเข้ โดยมีรางวัลพันตำลึงและนางตะเภาแก้วตอบแทน มีผู้อาสามากมายแต่ถูกจระเข้ฆ่า

^๑ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, บทละครเสภาเรื่องไกรทอง ((ม.ป.ท.), ๒๕๑๗.

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ หม่อมราชวงศ์หญิง สิริยากร ศิลปี ณ วัดธาตุทอง พระโขนง กรุงเทพมหานคร วันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๗), หน้า ๑-๒๗.

ตายหมด ไกรทองมาอาสาและปราบจระเข้ชาลวันได้ จึงได้รับรางวัลและได้แต่งงานกับนางตะเภาแก้วและนางตะเภาทอง

ต่อมาไกรทองคิดถึงนางวิมาลาภรรยาชาลวัน จึงลงไปหาและได้นางเป็นภรรยา ไกรทองนำนางวิมาลาขึ้นมาอยู่บนบก นางตะเภาแก้วและนางตะเภาทองหึงหวงพากันไปด่าทอทำร้าย จนนางต้องกลับไปยังถ้ำ ไม่นานไกรทองก็ลงไปหาและได้นางเลื่อมลายวรรณเป็นภรรยาอีกคน นางตะเภาแก้วและนางตะเภาทองจึงไปขอร้องให้อาจารย์ของไกรทองช่วย อาจารย์จึงลงไปนำไกรทองขึ้นมาเพราะอยู่ในถ้ำนาน ๆ จะทำให้เวทมนตร์เสื่อม

นางตะเภาแก้วและนางตะเภาทองมีบุตรชายคือ ไกรแก้วและไกรดา ส่วนนางวิมาลาและเลื่อมลายวรรณก็มีบุตรชายคือ ไกรวงศ์และไกรเวช ซึ่งออกตามหาพ่อแล้วอุ้มลงไปในถ้ำ

ไกรแก้วและไกรดาปรึกษาอาจารย์จนรู้ว่าไกรวงศ์และไกรเวชขโมยพ่อไปจึงเกิดการต่อสู้กันแต่พ่ายแพ้ จึงไปหาอาจารย์อีก ทำให้เกิดการสู้รบกันอีกครั้งระหว่างอาจารย์ของไกรแก้วไกรดากับเหล่าอาจารย์ของไกรวงศ์ไกรเวช ซึ่งเป็นฝ่ายแพ้ ไกรทองจึงกลับไปอยู่กับนางตะเภาแก้วและตะเภาทอง

ไกรทองขอนางสายหยุดให้ไกรแก้ว ขณะที่นางเล่นน้ำอยู่ เหรา ไกรวงศ์ และไกรเวชคาบนางไป ไกรทองและอาจารย์ตามไปและฆ่าเหราตาย

ไกรวงศ์และไกรเวชออกเที่ยวถึงเมืองท้าวทศไชย ไกรวงศ์อยากได้ธิดาเจ้าเมืองจึงให้เหราที่เกิดใหม่เป็นผู้เสียสมุทรกินผู้คนในเมือง แล้วไกรวงศ์และไกรดาอาสาปราบ เมื่อฆ่าผีเสื้อสมุทรแล้ว ต่างก็แย่งความดีความชอบกัน ขณะนั้นมีเจ้าแขกยกทัพมาขอธิดาท้าวทศไชย ไกรวงศ์และไกรดาจึงอาสาและฆ่าเจ้าแขกตาย ท้าวทศไชยจึงให้ทั้งสองไปกินหัวเมืองคนละเมือง^๑

๕.๘ เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่สุพรรณบุรี พลายแก้วบุตรของขุนไกรพลพ่ายกับนางทองประศรี ขุนช้างบุตรของขุนศรีวิชัยกับนางเทพทอง นางพิมพิลาไลบุตรของพันศรโยธากับนางศรีประจัน เป็นเพื่อนเล่นกันมาตั้งแต่เด็ก เมื่อพลายแก้วบวชเป็นเณรแก้วได้รักชอบกับนางพิมและได้เสียกัน โดยมีนางสายทองเป็นแม่สื่อ ฝ่ายขุนช้างที่หลงรักนางพิมก็ไปสูxonนางพิมด้วยตนเอง นางสายทองรีบนำเรื่องไปบอกเณรแก้ว ขุนช้างมาสูxonอีกครั้ง นางพิมกับนางสายทองจึงไปหาเณรแก้วเพื่อเร่งให้มาสูxon คำวันนั้นเณรแก้วก็ลาสิกขาหานางพิม และได้เสียกับนางสายทองด้วย แล้วเดินทางไปกาญจนบุรีเพื่อให้นางทองประศรีมาสูxonนางพิม

พลายแก้วแต่งงานกับนางพิมได้เพียงสองวันก็เกิดศึกเชียงใหม่ยกมาตีเมืองเชียงทอง ขุนช้างออกอุบายกำจัดพลายแก้ว โดยกราบทูลพระพันวษาให้พลายแก้วออกรบ เมื่อถึงบ้านจอมทอง นายแคว้นบ้านจอมทองได้ยกลูกสาวชื่อลาวทองให้พลายแก้ว นางพิมลัมปวยจึงเปลี่ยนชื่อเป็นวันทอง ขุนช้างหลอกว่าพลายแก้วถูกฆ่าตายแล้ว นางวันทองจะเป็นหม้ายหลวง

^๑ บุญย ोजना, ไกรทอง (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๒๑).

ในวัง ต้องแก้ไขโดยแต่งงานกับขุนช้าง นางวันทองจึงถูกนางศรีประจันบังคับให้แต่งงาน แต่นางไม่ยอมเข้าหอ

พลายแก้วเมื่อกลับมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนแผน เมื่อทราบเรื่องขุนแผนโกรธมากจะฆ่าขุนช้าง แต่นางลาวทองห้ามไว้จึงเกิดการทะเลาะเหิงหวงกันระหว่างนางลาวทองกับนางวันทอง ขุนแผนหาว่านางวันทองมีชู้จึงไปอยู่กาญจนบุรี ขุนช้างบังคับจนได้นางวันทองเป็นเมีย ขุนแผนกลับมาเห็นขุนช้างกับนางวันทองนอนด้วยกันก็ค้นจับนางวันทองและขุนช้างมัดไว้ให้อาย

ต่อมาขุนช้างคิดกำจัดขุนแผน ขุนแผนโกรธมากคิดจะชิงตัวนางวันทองกลับโดยเที่ยวเสาะหาของวิเศษ ๓ อย่าง คือ ดาบฟ้าฟื้น กุมารทอง และม้าสีหมอก ได้อาศัยอยู่ในช่องโถงของหมื่นหาญ ที่ยกนางบัวคลี่ ลูกสาวให้เป็นภรรยา หมื่นหาญคิดกำจัดขุนแผนที่มีวิชาอาคมเหนือตน โดยให้นางบัวคลี่วางยาในอาหาร โหงพรายของขุนแผนกระซิบบอก ขุนแผนจึงฆ่านางบัวคลี่ ผ่าท้องเอาลูกทำพิธีอย่างให้เป็นกุมารทอง แล้วเดินทางไปที่ดาบฟ้าฟื้นและซื้อม้าสีหมอก เมื่อขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างก็พบนางแก้วกิริยาลูกพระยาสุโขทัย และได้นางเป็นเมีย แล้วจึงพานางวันทองหนี

ขุนช้างกราบทูลพระพันวษาว่าขุนแผนเป็นกบฏ จึงให้กองทัพตามจับขุนแผน ขุนแผนพานางวันทองไปซ่อนในป่าจนนางครรภ์แก่ เกิดความสงสารจึงไปมอบตัวต่อพระพิจิตร และขณะคดกับขุนช้าง ต่อมาขุนแผนกราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้นางลาวทอง พระพันวษากริ้วมากให้จำคุกขุนแผน ขุนช้างได้โอกาสจึงจุดนางวันทองกลับไปอีก

นางวันทองคลอดบุตรชายชื่อ พลายงาม ขุนช้างคิดฆ่าพลายงามหลายครั้ง นางวันทองจึงให้พลายงามไปอยู่กับนางทองประศรี พออายุสิบสามก็ฝากตัวเป็นมหาดเล็ก

ต่อมาเกิดศึกกรุงศรีอยุธยากับเมืองเชียงใหม่ พลายงามทูลขอรับอาสาและขอพระราชทานอภัยโทษขุนแผนไปช่วยทำสงคราม ขณะได้ฤกษ์ยกทัพนางแก้วกิริยาคลอดบุตรชายชื่อพลายชุมพล ขณะแหว่พักที่เมืองพิจิตรพลายงามได้นางศรีมาลาลูกสาวพระพิจิตรเป็นภรรยา ทั้งคู่ชนะศึก ขุนแผนได้เป็นพระสุรินทรภาไชยเจ้าเมืองกาญจนบุรี และตั้งพลายงามเป็นจมีนไวยวรรณและพระราชทานนางสร้อยฟ้าธิดาพระเจ้าเชียงใหม่ให้เป็นภรรยาพลายงาม

นางสร้อยฟ้ากับนางศรีมาลาทะเลาะเหิงหวงกันตลอด นางสร้อยฟ้าให้เถรवादทำเสน่ห์พระไวยหลงเสน่ห์ทำร้ายศรีมาลาและพลายชุมพล ขุนแผนนัดกับพลายชุมพลล้างแค้นพระไวย พลายชุมพลรับอาสาจับเสน่ห์และจับเถรवादได้ แต่เถรवादหนีไปได้ นางศรีมาลาลุยไฟชนะนางสร้อยฟ้า นางสร้อยฟ้าถูกเนรเทศไปอยู่เชียงใหม่ มีบุตรชื่อพลายยง ส่วนนางศรีมาลามีบุตรชื่อพลายเพชร

เถรवादคิดแก้แค้นพลายชุมพล จึงแปลงกายเป็นจระเข้อาละวาดตั้งแต่อ่างทองถึงอยุธยา พลายชุมพลรับอาสาปราบจระเข้ และจับเถรवादได้ พระพันวษาให้ประหารชีวิต และให้พลายชุมพลเป็นหลวงนายฤทธิ เรื่องจบเพียงเท่านี้^๑

๖. นิทานประจำถิ่น

๖.๑ ไก่แก้วนครทริภุญชัย

นครทริภุญชัยมีไก่ขาววิเศษเป็นไก่แก้วประจำเมือง กล่าวกันว่าถ้าเสียงไก่ตัวนี้ขันดังถึงถิ่นใด ถิ่นนั้นจะต้องตกอยู่ในอำนาจของกษัตริย์ลำพุดเสมอ ครั้งหนึ่งลมพัดเสียงไก่แก้วดังไปถึงกรุงละโว้ พระเจ้ากรุงละโว้ไม่สบายพระทัย ตรัสสั่งให้ยกทัพไปปราบนครทริภุญชัยทันที แต่ปรากฏว่ากองทัพถูกตีแพกลับมาจากเสียงไก่แก้วก็ได้ยินบ่อยขึ้น พระเจ้ากรุงละโว้จึงทำพิธีเช่นสรวงบูชาอัญเชิญพระเสื้อเมือง ผู้อารักษ์นครของตนให้ช่วยไปปราบไก่แก้ว พระเสื้อเมืองขัดไม่ได้จึงแปลงตนเป็นสามเณรน้อยเดินทางไปยังนครทริภุญชัย เมื่อเดินไปถึงแม่น้ำโรหิณี (แม่ขาน) ที่มีนางผีเสื้อยักษ์อารักษ์เมืองทริภุญชัยพิทักษ์สถิตอยู่ จึงเนรมิตกายเป็นจระเข้ใหญ่ โผล่ขึ้นจากแม่น้ำเข้ากัดร่างกายของสามเณรที่ลงมาตักน้ำและสรวงน้ำจนขาดเป็นท่อนๆ ขาดใจตายเลือดไหลแดงฉานปนกับสายน้ำไหลลงไปตามแม่น้ำปิง พระเจ้ากรุงละโว้จึงรู้ว่าพระเสื้อเมืองของตนพลาดท่าศัตรูเสียแล้ว ทำให้เสียพระทัยเป็นอย่างยิ่ง นับแต่นั้นมากรุงละโว้ก็เสื่อมถอยลงจนเป็นเมืองออกของกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาต่อมา ส่วนนครลำพูนก็เจริญรุ่งเรืองจนหมดอายุไขของไก่แก้วตัวนั้น^๒

๖.๒ ตำนานจระเข้ปูน

เมื่อครั้งที่กรุงสุโขทัยรุ่งเรืองมีเมืองบางพาน ซึ่งตั้งห่างจากจังหวัดกำแพงเพชรในปัจจุบันไปทางเหนือ ๒๐ กิโลเมตร เจ้าครองนครทรงพระนามว่าพระมหาพุทธสาคร มีพระชายาชื่อว่าเจ้าแม่นางทอง วันหนึ่งในฤดูน้ำหลาก ขณะที่นางกำลังอาบน้ำอยู่หน้าตำหนัก มีจระเข้ที่ดุร้ายตัวหนึ่งได้คาบนางไป พระมหาพุทธสาครตามไปทัน ด้วยความโกรธแค้นจึงสาปให้จระเข้กลายเป็นหินอยู่ตรงนั้น แต่ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า จระเข้ปูน มากกว่าจระเข้หิน^๓

^๑ ชุนซ้างชุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ.(กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, ๒๕๐๖), หน้า ๑๐๕๐-๑๐๘๐.

^๒ หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำพูน, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

^๓ หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด กำแพงเพชร, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖๓.

๖.๓ ตำนานถ้ำน้ำบึง

บริเวณถ้ำน้ำบึงมีสัตว์ป่าชุกชุม ทางออกด้านหลังถ้ำเป็นบึงใหญ่ มีเรื่องเล่าว่าถ้ำมีอาถรรพ์มาก ภายในจะแยกเป็นถ้ำเล็กๆหลายถ้ำ คือ ถ้ำจระเข้ ถ้ำงู ถ้ำปลา ถ้ำระฆัง ถ้ำพระ ถ้ำค้างคาว ในแต่ละถ้ำจะมีสิ่งต่างๆตามชื่อของถ้ำและจะปรากฏให้เห็นเฉพาะบุคคลที่ปรารถนาจะเห็น ซึ่งต้องทำดังนี้ เช่น หากต้องการจะเห็นจระเข้ออกมาที่ละตัว ต้องเป่าใบไม้ เมื่อหยุดเป่าใบไม้จระเข้ก็จะค่อยๆหายไปเองที่ละตัวจนหมด หากต้องการเห็นงูก็ให้ไปที่ถ้ำงู แต่ถ้ามีดจึงต้องก่อไฟที่ปากถ้ำพร้อมอธิษฐานให้เห็นงู งูก็จะออกมาดับไฟ เมื่อไฟดับหมดงูก็จะเลื้อยเข้าถ้ำ^๑

๖.๔ ตำนานจระเข้บ้านท่าขนอยาง

บ้านท่าขนอยาง ตั้งอยู่ในตำบลท่าขนอยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในช่วงที่บ้านท่าขนอยางเป็นเมืองท่าขนอยางนั้น มีปลาชนิดต่างๆมากมายและจระเข้ชุกชุมในแม่น้ำชี มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า มีจระเข้ตัวใหญ่ขนาด ๒๐ ฟุต ออกมาอาละวาดกินคนตามลำน้ำชีเป็นประจำ วันหนึ่งซึ่งเป็นวันพระ ชาวเมืองท่าขนอยางได้นำอาหารและสิ่งของไปถวายพระสงฆ์ บางคนก็ลงอาบน้ำหลังจากทำบุญที่วัดเจริญผล (วัดใต้) แล้ว ลูกสาวอุปฮาด ๒ คน คือนางมาดกับนางหุ่ยลงไปอาบน้ำด้วย จระเข้ได้โผล่ขึ้นมาแล้วคาบนางมาดกับนางหุ่ยกินต่อหน้าต่อตาผู้คนที่กำลังอาบน้ำอยู่ในแม่น้ำชีใกล้ท่าวัดใต้ ความทราบถึงพระสุวรรณภักดีเจ้าเมือง จึงประกาศหาผู้วิเศษที่มีความสามารถมาปราบจระเข้ ผู้วิเศษคนแรกปราบไม่สำเร็จ ไม่กลับขึ้นมาอีก ผู้วิเศษคนที่ ๒ มีวิชาอาคม ทำตะเกียงน้ำมันมองเห็นจระเข้ซ่อนตัวได้น้ำได้ และใช้เหล็กง่ามยาว ๓ สอกมัดเส้นหนังไว้กับต้นยางใหญ่ เมื่อจระเข้รู้ตัวก็อ้าปากขู่ผู้วิเศษและจับด้ามเหล็ก ดิ้นพรวดพราดจนต้นยางใหญ่ขาดลงในแม่น้ำชี จระเข้สิ้นฤทธิ์ลอยขึ้นมา พวกผู้ชายจึงลงไปช่วยกันมัดจระเข้ขึ้นมา เมื่อฆ่าแหละท้องจระเข้ ก็พบสร้อยคอ ดุมหู และสิ่งของประดับต่างๆของผู้ที่ถูกจระเข้กัดกินอีกมากมาย ส่วนกะโหลกจระเข้ ชาวบ้านนำไปตั้งไว้บนศาลาวัดเจริญผล

พระสุวรรณภักดีเจ้าเมืองบ้านท่าขนอยางได้สร้างอุโบสถไว้เป็นอนุสรณ์ โดยมีรูปปั้นเป็นหญิงสาว ๒ คนนั่งอยู่บนหลังจระเข้และยืนอยู่ข้างล่าง เพื่อให้ชาวบ้านท่าขนอยางระลึกถึงนางมาด นางหุ่ย และผู้วิเศษที่ถูกจระเข้อุปกิน จระเข้ในแม่น้ำชีที่เคยมีเป็นจำนวนมากก็ค่อยๆหมดไปเมื่อถูกชาวบ้านล่าและจับไปเป็นอาหาร^๒

^๑ หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด เพชรบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๔) หน้า ๑๑๑.

^๒ ไพฑูรย์ มีกุล, "จระเข้บ้านท่าขนอยาง," สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๓ (๒๕๔๒): ๘๕๔-๘๕๕.

๖.๕ ตำนานนางอินถวา หรือตำนานเมืองวังสามหมอ

วังสามหมอ อยู่ในอำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี มีตำนานเล่าว่าเจ้าเมืองเชียงสม เชียงสามมีราชธิดาที่เลอโฉมนามว่าเจ้าหญิงอินถวา ซึ่งมีความเมตตาต่อสัตว์เลี้ยงทุกชนิด วันหนึ่งมีลูกจระเข้หลงเข้ามาในสระน้ำใกล้อุทยาน เจ้าหญิงอินถวาจึงนำมาเลี้ยงไว้ในตุ่มน้ำ จระเข้เชื่องและผูกพันกับเจ้าหญิงมาก เมื่อจระเข้โตขึ้นเจ้าหญิงก็นำจระเข้มาปล่อยไว้ในสระน้ำข้างอุทยาน จนกระทั่งเจ้าหญิงมีพระชนมายุ ๑๖ พรรษา เย็นวันหนึ่งเจ้าหญิงลงสระน้ำและนั่งที่หลังจระเข้ไปกลางสระเช่นทุกวัน บังเอิญหิวของเจ้าหญิงหลุดมือตกน้ำ เจ้าหญิงรีบคว้าหวีทำให้เสียหลักพลัดตกลงน้ำ เจ้าหญิงว่ายน้ำไม่เป็น จระเข้กลัวว่าเจ้าหญิงจะจมน้ำตาย จึงคาบเจ้าหญิงไว้ โดยไม่รู้ว่าจระเข้มีขากรรไกรดำบนอย่างเดียว เมื่อจับสิ่งใดแล้วต้องกลืนลงท้อง จระเข้จึงกลืนร่างของเจ้าหญิงอินถวาลงท้อง ด้วยรู้ตัวว่าทำผิดจึงหนีไปสู่หนองน้ำใหญ่ เจ้าเมืองออกติดตามหาจระเข้จนพบที่หนอง แล้วจึงประกาศหาหมอจระเข้มาปราบ หมอจระเข้สองคนแรกเป็นชาย และถูกจระเข้กิน ส่วนหมอจระเข้คนที่สามเป็นผู้หญิง ใช้ปัญญาและไหวพริบปราบจระเข้จนจระเข้ถูกลากขึ้นฝั่ง เมื่อถึงฝั่งจระเข้เหลือบเห็นเจ้าเมืองก็หยุดอาละวาดด้วยความสำนึกผิด น้ำตาไหลพราก และผงกหัวขึ้นลงเพื่อถวายบังคม พวกเสนาอำมาตย์ใช้ธนูยิงและใช้ค้อนทุบตีจนจระเข้ตาย เมื่อผ่าท้องจระเข้ก็พบศพหมอจระเข้สองคนแรกอยู่ในสภาพเดิม ส่วนศพของเจ้าหญิงที่ถูกย่อยไปบางส่วน เหลืออัฐิและของใช้ของเจ้าหญิง เจ้าเมืองประกาศตั้งชื่อหนองน้ำใหญ่แห่งนี้ว่า “วังสามหมอ” และทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้หมอจระเข้ทั้งสองและจระเข้ ส่วนอัฐิของเจ้าหญิงแยกออกมาทำบุญต่างหาก และนำไปฝังไว้ข้างวัง ต่อมามีต้นไม้ที่มีดอกสีขาวสวยงามและมีกลิ่นหอมงอกขึ้นบริเวณที่ฝังศพเจ้าหญิง ชาวเมืองจึงเรียกดอกไม้ชนิดนี้ตามชื่อเจ้าหญิงว่า “ดอกอินถวา” ดอกไม้ชนิดนี้ได้แพร่ขยายไปทั่วทุกภาค ซึ่งเรียกกันว่า “ดอกพุดซ้อน” ต่อมาฝรั่งนำไปปลูกขยายแพร่พันธุ์ในยุโรปและเรียกว่า “ดอกการ์ดิเนีย”^๑

๖.๖ ตำนานเมืองกุมภวาปี

เมืองกุมภวาปีอยู่ในบริเวณหนองหาน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน ตำนานที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการตั้งเมืองกุมภวาปี ซึ่งกล่าวไว้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีผู้คนอพยพมาจากเมืองมัญจาคีรี มายังเมืองเชียงแหว บริเวณริมหนองน้ำใหญ่มีจระเข้ชุกชุม จึงเรียกว่า กุมภวาปี ซึ่งกุมภา เพี้ยนจาก กุมภีล ที่แปลว่า จระเข้ ส่วนกุมภ แปลว่า หม้อ จึงมีอีกแนวคิดแปลว่า บริเวณที่ปั้นหม้อ เรียกว่า บ้านปั้นหม้อ ชาวบ้านเล่าว่าในสมัยก่อน ก่อนออกหาปลา ถ้าชาวบ้านไม่บวงสรวงวิญญาณพระยาขอมและท้าวผาแดงก่อน จะเกิดลมพายุพัดหรือมีจระเข้ออกมาจับคนกิน หรืออาละวาดอยู่เป็นประจำ ต่อมามีการตั้งชุมชนอยู่รอบหนองหานมากขึ้น พระยาประทุมเทวาภิบาล (เคน) เจ้าเมืองหนองคาย จึงกราบ

^๑ หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด อุดรธานี, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๘๒-๘๔.

บังคมทูลขอตั้งบ้านบึงมอเป็นเมือง และขอให้อุปฮาดเมืองหนองหานเป็นเจ้าเมือง ดังนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านบึงหม้อหรือบึงมอเป็นเมืองกุมภวาปี ให้อุปฮาดเมืองหนองหานเป็นพระวรวงศ์เธอไชยเจ้าเมืองกุมภวาปี ขึ้นแก่เมืองหนองคายตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๒๑ เป็นต้นมา ในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงมีพระราชดำริว่าเมืองในมณฑลอุดรมีมาก จึงทรงรวบรวมหัวเมืองในมณฑลเป็น ๕ บริเวณ เมืองกุมภวาปี ได้มารวมอยู่กับ บริเวณหมากแข้ง ซึ่งมี ๗ เมือง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ มีการเปลี่ยนแปลงให้เมืองเล็กๆที่เคยขึ้นกับบริเวณหมากแข้งเดิมยุบลงเป็นอำเภอ เมืองกุมภวาปีจึงเป็นอำเภอกุมภวาปีตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ปัจจุบันอำเภอกุมภวาปีเป็นอำเภอใหญ่ที่มีความสำคัญต่อจังหวัดอุดรธานี เพราะมีโรงงานน้ำตาลทรายขาว ๑ แห่ง^๑

๖.๗ ตำนานเมืองฟ้าแดดสงยาง

ประมาณสองพันปี เผ่าไทอพยพมาจากเมืองหนองแสนเจ้าลงมาทางใต้ สร้างเมืองสองเมือง คือ เมืองเชียงโสมและเมืองฟ้าแดด ซึ่งคบหาสมาคมกันทางเรือเท่านั้น เมืองฟ้าแดดมีพญาฟ้าแดดครองเมือง เมืองลูกหลวงชื่อเมืองสงยาง มีดินยางสูงสวยงามมาก มีพญาอิสุรย์น้องชายเป็นผู้ครองเมืองสงยาง รวมเรียกกันว่าฟ้าแดดสงยาง พญาฟ้าแดดมีราชธิดาชื่อ นางฟ้าหยาดหรือหยาดฟ้า เมื่อเจริญวัยพระบิดาได้สร้างปราสาทเสาดียวกลางน้ำเพื่อเป็นที่ประทับไม่ให้คนภายนอกเข้าไปได้ พญาฟ้าแดดเป็นเผ่าแมนฟ้าหรือเผ่าแกนฟ้า สันนิษฐานว่าตั้งเมืองก่อนเมืองเชียงโสม เพราะฐานเก่าแก่ก่อด้วยศิลาแลง ขุดสระได้รอบตัวเมือง มีคูค่ายและเชิงเทิน หอรบแข็งแรง สระที่ขุดพบนั้นมีหลายสระ เรียกรวมกันว่า ตระพังทองตระพังเงิน ส่วนเมืองเชียงโสมมีเพียงกุดบึงหนองเท่านั้น มีค่ายคูซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่ากุดเชียงโสม เคยมีระเข้อาศัยอยู่จำนวนมาก ไม่มีใครกล้ามาลักทรัพย์ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มีอารักษ์คุ้มครองอยู่

พญาจันทะราชลอบทำชู้กับพระราชธิดาของพญาฟ้าแดด ดังนั้นเมื่อพญาจันทะราชส่งราชทูตมาสู่ขอ พญาฟ้าแดดก็โกรธเกรี้ยว จนเป็นเหตุให้เกิดสงครามชิงนางฟ้าหยาด ระหว่างพญาจันทะราชกับพญาฟ้าแดด ส่งผลให้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก เลือดไหลนองท่วมแผ่นดิน พญาจันทะราชจึงให้พญาธรรมกลับไปเกณฑ์ไพร่พลที่เมืองเชียงโสม ก่อนไปพญาธรรมได้กำชับให้เจ้าพี่รอกำลังสมทบก่อนออกรบ ตกกลางคืนพญาจันทะราชสุบินประหลาด โจรทูลว่าฤกษ์ไม่ดี พญาจันทะราชไม่เชื่อเพราะฝักใฝ่แต่นางฟ้าหยาด จึงเกณฑ์ไพร่พลที่เหลือนอกศึก บังเอิญช้างของพญาจันทะราชตกหล่ม พญาฟ้าแดดจึงใช้พระแสงง้าวฟันศีรษะพญาจันทะราชจนตกคอช้าง แม่ทัพนายกองของพญาจันทะราชเห็นจึงอ่อนยอมพญาฟ้าแดด เมื่อนางฟ้าหยาดทราบข่าวว่าชายคนรักสิ้นพระชนม์ ก็สิ้นลมตายตามคนรักไป พระยาฟ้าแดดเสียพระทัยมากจึงรับสั่งให้นำศพนางบรรจุนในหีบอันเดียวกับศพของพญาจันทะราช เมื่อเสร็จพิธีเผาแล้วก็ทรงรับสั่งให้ก่อเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ ส่วนหนึ่งของอัฐิพญาจันทะราชได้รับสั่งให้นำไปบรรจุที่เมืองเชียงโสมและแต่งตั้ง

^๑ ไพฑูรย์ มีกุล, "กุมภวาปี, เมือง: ประวัติศาสตร์," สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๑ (๒๕๔๒): ๒๘๙-๒๙๒.

พญาธรรมครองเมืองเชียงใหม่ จากนั้นเมืองฟ้าแดดสงยางกับเมืองเชียงใหม่ก็ไม่มีการรบกันอีก แต่เมืองเชียงใหม่ต้องส่งช่วยเมืองฟ้าแดดทุกปี ผ่านมา ๖ ปี พญาธรรมคิดรบแก้แค้นพญาฟ้าแดด จึงขอความร่วมมือไปยังประเทศต่างๆ รวมพลได้แสนล้าน ชาวเมืองเรียกพญาธรรมว่า พญาเชียงใหม่ เป็นผู้ครองเมืองเชียงใหม่องค์ที่ ๓ เมื่อพญาฟ้าแดดทราบก็เรียกเสนาอำมาตย์มาปรึกษาและตกลงยอมแพ้ โดยส่งเสนาอำมาตย์ไปอ่อนน้อม พญาเชียงใหม่ขอส่งช่วยและเครื่องบรรณาการแต่โดยดี ตั้งแต่นั้นมาก็ไม่เกิดศึกของทั้งสองเมืองอีกเลย^๑

๖.๘ ตำนานลำสามหมอ

ลำสามหมออยู่ในอำเภอแก้งคร้อและอำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ บริเวณที่ลำสามหมอบรรจบกับลำน้ำชีเป็นวังน้ำขนาดใหญ่ที่ลึกมาก วังน้ำแห่งนี้เป็นที่อยู่ของจระเข้ใหญ่ตัวหนึ่ง ลำตัวเท่าประทุนเกวียน ยาว ๘ วา วันหนึ่งจระเข้ใหญ่ว่ายน้ำผ่านเมืองท่าขอนยาง เห็นลูกสาวเจ้าเมืองลงเล่นน้ำ จึงได้คาบมาไว้ในถ้ำที่วังน้ำในลำสามหมอ เจ้าเมืองท่าขอนยางจึงให้หาหมอจระเข้มาปราบ โดยเริ่มจากทำพิธีชวดน้ำ เป็นการดำน้ำโดยใช้คาถา สามารถหายใจได้ หมอจระเข้คนที่ ๑ และคนที่ ๒ ถือหอกลงไป จระเข้ใหญ่อ้าปากอยู่ หมอนึกว่าเป็นถ้ำว่ายเข้าไป จึงถูกจระเข้กินเป็นอาหาร หมอคนที่ ๓ ถือแท่งเหล็กซึ่งมีแฉ่งอยู่ปลายทั้งสองข้าง ตรงกลางผูกกับโซ่ซึ่งขันกับต้นยางใหญ่ริมฝั่งน้ำไว้ เมื่อถึงปากจระเข้หมอก็ตั้งแท่งเหล็กขึ้น จระเข้เห็นคนก็งับโดยแรง ทำให้ปากติดกับแท่งเหล็ก ผู้คนบนฝั่งจึงดึงโซ่ลากขึ้นฝั่ง โดยต้องใช้คนถึงสามร้อยคน จึงจะสามารถนำจระเข้ขึ้นจากน้ำได้ จากที่ใช้หมอปราบจระเข้ถึงสามคนนี้เอง จึงเรียกลำน้ำสายนี้ว่า “ลำสามหมอ” และบริเวณที่เป็นวังของจระเข้และลากจระเข้ขึ้นฝั่งนั้น ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านซึ่งเรียกว่า “บ้านสามหมอ” ซึ่งปัจจุบันอยู่ในตำบลบ้านโคกโพธิ์ชัย จังหวัดขอนแก่น

ต้นยางใหญ่ปัจจุบันยังเห็นตออยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของบ้านสามหมอข้างลำสามหมอ และชากรรไกรของจระเข้ใหญ่ได้มีผู้นำไปทำบันไดขึ้นธรรมาสน์ที่วัดบ้านท่าเยี่ยม อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ^๒

๖.๙ ตำนานไกรทอง

นายไกรทองที่ปราบจระเข้ใหญ่ชาละวันในเมืองพิจิตรนั้น มีบ้านอยู่ริมคลองในเขตอำเภอ บางกรวย เมื่อสร้างวีรกรรมเก่งกล้าในการปราบจระเข้ใหญ่ได้ ทำให้มีชื่อเสียงโด่งดัง ชาวบ้านจึงนำชื่อของนายไกรทองมาตั้งเป็นชื่อสถานที่ต่างๆ เช่น คลองบางไกร วัดบางไกรใน วัดบางไกร

^๑ หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด กาฬสินธุ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๑-๑๕๔.

^๒ จันทร์แดง คำลือหาญ, “สามหมอ, ลำน้ำ,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๑๓ (๒๕๔๒): ๔๕๖๙-๔๕๗๑.

นอก และที่บริเวณหน้าวัดบางไกรใน ยังได้สร้างศาลนายไกรทอง ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคน
ทั้งปวง ปัจจุบันยังมีชื่อสถานที่เหล่านี้ปรากฏอยู่ให้คนเล่าขานถึงความเป็นวีรบุรุษของนายไกร
ทองสืบต่อมา^๑

๖.๑๐ ตำนานจระเข้เจ้าพ่อแก้วเขียว

ตำนานจระเข้เจ้าศาลเจ้าพ่อแก้วเขียว เป็นของชาวไทยเชื้อสายจีนในตำบลแก้วเขียว
จังหวัดนครสวรรค์ ตำนานเล่าว่า บริเวณริมแม่น้ำที่ตั้งศาลเจ้าพ่อแก้วเขียวซึ่งเป็นที่จอดเรือ มี
จระเข้เจ้าอาศัยอยู่^๒

๖.๑๑ ตำนานจระเข้เจ้าพ่อจ้อย

เจ้าพ่อจ้อยเป็นที่เคารพนับถือของชาวสวนบางระมาด ผังธนบุรี ศาลเจ้าพ่อจ้อยตั้งอยู่ที่ริม
คลองบางระมาด แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน และที่หมู่ ๑๕ แขวงตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ที่
ศาลเจ้าพ่อจ้อย แขวงบางระมาดเล่ากันว่า ช่างได้ศาลมีจระเข้ซึ่งเป็นพาหนะของเจ้าพ่อจ้อย มี
ชาวบ้านเคยเห็นจระเข้ขึ้นมาบริเวณศาลในวันเพ็ญเดือน ๑๒ ภายในศาลเจ้าพ่อจ้อยมีหวักะโหลก
และกระดูกบางส่วนของจระเข้ ส่วนที่ศาลเจ้าพ่อจ้อยที่แขวงตลิ่งชันเล่ากันว่า เจ้าพ่อจ้อยมีจระเข้
เป็นพาหนะ สังเกตได้จากในศาลมีกะโหลกจระเข้ ๓ หัว เวลานั้นน้ำเต็มตลิ่งในเดือนหงาย จะมี
จระเข้ลอยขึ้นมาในบริเวณหน้าศาล^๓

๖.๑๒ ตำนานศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์

ศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ ตั้ง ณ ริมฝั่งแม่น้ำนครนายก ตำบลทรายมูล อำเภอองครักษ์
ตำนานเล่าว่าครั้งที่รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสจังหวัดปราจีนบุรี โดยเสด็จผ่านแม่น้ำนครนายก
และประทับแรมบริเวณที่ตั้งศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ปัจจุบัน ระหว่างประทับแรมนั้นนายทหารราช
องครักษ์ได้ป่วยและเสียชีวิต

บางตำนานเล่าว่าราชองครักษ์ถูกช้างทำร้ายจนเสียชีวิต ชาวบ้านจึงเรียกว่าเจ้าพ่อ
ช้างเหยียบ เพื่อเป็นที่ระลึกถึงราชองครักษ์จึงสร้างศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ขึ้น จนเป็นชื่อเรียกของ
อำเภอองครักษ์ในปัจจุบัน บริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์เป็นวังน้ำวน น้ำไหลเชี่ยวมาก
สันนิษฐานว่ามีจระเข้เจ้าพ่ออยู่ในวังน้ำ ถ้าจะนำเรือผ่านบริเวณนี้จะต้องทำพิธีเซ่นไหว้ด้วย

^๑ หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา
จังหวัดพิจิตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๑.

^๒ สายปาน ปุริวรรคชนะ, "ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเล
ภาคกลางของไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

มะพร้าวอ่อนก่อน ศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์จึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเรือจังหวัดนครนายกเคารพสักการะตลอดมา^๑

๖.๑๓ ตำนานเจ้าพ่อวัดศาลเจ้า

แต่เดิมวัดนี้เป็นศาลเจ้า ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันออก ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีเชื้อสายเจ้าเมืองเชียงใหม่ชื่อเจ้าน้อยมหาพรหม เป็นผู้มีความสามารถทางไสยศาสตร์มาก ได้พาไพร่พลล่องลงมาจนถึงปากคลองเชียงรากที่มีน้ำไหลเชี่ยวเป็นวังวนและมีจระเข้ชุกชุมลอยขึ้นเหนือน้ำเป็นที่น่าหวาดกลัว เจ้าน้อยมหาพรหมได้ทำสมาธิร่ายเวทมนตร์จนจระเข้เชื่องไม่ทำร้าย และกล่าวกันอีกว่าเจ้าน้อยมหาพรหมสามารถเรียกจระเข้ขึ้นจากน้ำมาถากหน้าแข้งทำเป็นพืนหุงข้าวได้ จากนั้นเจ้าน้อยมหาพรหมได้เดินทางไปปากคลองเชียงรากและพบกับพระภิกษุมอญรูปหนึ่งชื่อรุ ที่มีความรู้ความสามารถทางไสยศาสตร์มาก เจ้ามหาพรหมกับพระภิกษุจึงลองวิชากัน จนเจ้าน้อยมหาพรหมเลื่อมใสและสร้างศาลเจ้าเพื่อบูชาคุณภิกษุ และให้เป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้าพ่อวัดศาลเจ้าอยู่ในตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ชาวบ้านเชื่อกันว่าเมื่อเรือหรือแพจะผ่านหน้าวัดศาลเจ้าจะต้องเซ่นสังเวยด้วยมะพร้าวอ่อนและเครื่องสังเวยอื่นๆ แล้วตักน้ำประพรมหัวเรือ เสยผม และตีหมาก่อน จึงจะเดินทางต่อไปได้โดยปลอดภัย ส่วนจระเข้หน้าวัดถือว่าเป็นจระเข้เจ้า วันดีหรือวันฝนตกพราๆ จระเข้เหล่านี้จะลอยตัวขึ้นมาให้เห็นกลางแม่น้ำเจ้าพระยาในบริเวณหน้าวัดอยู่เสมอ^๒

๖.๑๔ ตำนานจระเข้เผือกหรือตำนานจระเข้เจ้าพ่อชุมแสง

ตำนานจระเข้เผือก อธิบายความเป็นมาของชื่อคลองในตำบลพิบูล อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเล่าว่า นานมาแล้วมีชีปะขาวทดลองวิชาในบ่อใหญ่ โดยกลายร่างเป็นจระเข้เผือก แล้วให้ศิษย์ถือบาตรนำมรดเพื่อคืนร่างเป็นคน แต่ลูกศิษย์ทำบาตรนำมรดหัก จึงกลายร่างไม่ได้ วายวนอยู่ไม่นานก็ว่ายออกสู่มแม่น้ำน่าน ชาวบ้านมักจะได้เห็นจระเข้เผือกมาเกยฝั่งที่คลองบริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ชุมแสงอยู่บ่อยๆ แม้จระเข้จะไม่เคยทำร้ายผู้คน แต่ผู้คนก็หวาดกลัว ต่อมาจึงเรียกคลองนี้ว่าคลองจระเข้เผือกแทนชื่อคลองเก่า ในศาลเจ้ามีหัวจระเข้อยู่หลายหัว และเข้าใจกันว่าจระเข้คือศิษย์เจ้าพ่อ คนไทยเรียกว่าเจ้าพ่อคลองจระเข้เผือก แต่คน

^๑ หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด นครนายก, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๕.

^๒ สายป่าน ปุริวรรณชนะ, "ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางของไทย," หน้า ๕๙.

จีนเรียกว่า “สามเส็งโกวเปี้ย” ทำให้เกิดความรุ่มเย็น คลองจะเข้ฝือกเชื่อมต่อกับบ่อหกบาตร ซึ่งน้ำไม่แห้งเหมือนในปัจจุบัน^๑

๖.๑๕ ตำนานจะเข้เจ้าพ่อเทพารักษ์

ศาลเทพารักษ์ตั้งอยู่ในอำเภอสามเงา จังหวัดตาก บริเวณที่แม่น้ำปิงและแม่น้ำวังไหลมาบรรจบกัน เรียกว่า “วังกเจ้า” ซึ่งศาลเทพารักษ์นี้เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านในท้องถิ่น และผู้สัญจรผ่านทางน้ำ เล่ากันว่าเมื่อ ๖๐ ปีที่แล้ว มีจะเข้ใหญ่อาศัยอยู่ในวังน้ำวน ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นจะเข้เจ้า^๒

๖.๑๖ ตำนานจะเข้สามพัน

จะเข้สามพันเป็นชื่อลำน้ำและชื่อตำบลในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีตำนานหลายสำนวน สำนวนแรก กล่าวว่า มีสองตายายตั้งบ้านอยู่ริมแม่น้ำในจังหวัดสุพรรณบุรี ตาเป็นคนใจบุญ วันหนึ่งมีพวกมอญชาวประมงพายเรือผ่านหน้าบ้านและร้องให้ตาช่วยซื้อสินค้า เมื่อตาถามว่าได้ปลาอะไรบ้าง มอญก็บอกว่าได้แต่ลูกจะเข้มาตัวหนึ่ง จะขายเป็นเงินสามพันเบี้ย ตาจึงช่วยซื้อไว้และนำมาเลี้ยงไว้หน้าบ้าน เมื่อถึงเวลาตาให้อาหารจะเข้ก็จะว่ายน้ำเข้ามาหาเสมอ จนจะเข้ตัวโตขึ้นมาก วันหนึ่งขณะที่ตากำลังให้อาหาร จะเข้ใช้หางฟาดตาดกลงในน้ำหายไป จึงเป็นข่าวลือว่าตาถูกจะเข้ที่ซื้อมาสวมพันเบี้ยคาบไปกิน จึงเรียกชื่อตำบลนี้ว่าจะเข้สามพันเบี้ย ซึ่งต่อมาร้อนเป็นจะเข้สามพัน

สำนวนที่สองเล่าว่า เดิมตำบลนี้มีจะเข้ ๓ พันธุ์ คือ พันธุ์ดินเป็ด พันธุ์ดินกา และพันธุ์ดินแร่ จึงเรียกลำน้ำนี้ว่าลำน้ำจะเข้สามพันธุ์ หมายถึงมีจะเข้ ๓ ชนิดอาศัยอยู่ เนื่องจากคำว่า พันธุ์ มีเสียงพ้องกับคำว่า พัน ภายหลังจึงเข้าใจผิดว่าลำน้ำชื่อสามพันได้มาจากลำน้ำนี้มีจะเข้จำนวน ๓,๐๐๐ ตัว

สำนวนที่สามเล่าว่า ลำน้ำนี้มีจะเข้ชุกชุมมาก เจ้านายพระองค์หนึ่งจึงสั่งให้เสมียนจดจำนวนจะเข้ที่ผุดขึ้นมา เสมียน ๓ คนจดไม่ทัน จดได้คนละ ๑ พันตัวเท่านั้น จึงตกลงนำจำนวนของแต่ละคนมารวมกันเป็นจำนวนจะเข้ทั้งหมดคือ ๓,๐๐๐ ตัว ต่อมาจึงนำคำว่าจะเข้สามพันมาเรียกตำบลและลำน้ำว่าตำบลจะเข้สามพันและลำน้ำจะเข้สามพัน^๓

^๑ วิเชียร อชิโนบุญวัฒน์, “จะเข้ฝือก: นิทาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๓ (๒๕๔๒): ๑๓๕๐.

^๒ สายป่าน ปุริวรรณชนะ, “ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางของไทย,” หน้า ๔๓.

^๓ ประคอง นิมมานเหมินท์, “จะเข้สามพัน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๓ (๒๕๔๒): ๑๓๕๐-๑๓๕๑.

๖.๑๗ ตำนานเจ้ากงจินหรือตำนานเมืองลพบุรี

สมัยที่เมืองลพบุรียังเป็นทะเลอยู่ มีเรือสำเภาจากเมืองจีนมาค้าขายอยู่เสมอ หนึ่งในนั้นมีเจ้าสัวที่ร่ำรวยที่สุดชื่อกงจิน คนไทยเรียกกันว่าเจ้ากงจิน ไม่ว่าเจ้ากงจินจะไปค้าขายที่ใดพบสาวสวย ก็จะไปขอร้องแต่งงานไปจีนทุกครั้ง เมื่อเจ้ากงจินมาลพบุรีก็พบสาวงามคือนางนงปะจันทร จึงไปขอร้องกับบิดามารดาของนาง ซึ่งก็ตกลงแต่โดยดี นางนงปะจันทรไม่ยินดีเพราะนางมีคู่รักอยู่แล้ว เจ้ากงจินขอหมั้นนางไว้ก่อนและนัดว่าอีก ๑ ปี จะจัดงานแต่ง ต่อมาอีก ๑ ปี เจ้ากงจินก็ยกขันหมากมาลพบุรี นางนงปะจันทรกับคู่รักของนางเศร้าโศกเสียใจมาก คู่รักของนางเป็นคนมีวิชา คือ สามารถแปลงกายเป็นอะไรก็ได้ เมื่อชายหนุ่มทราบข่าวการมาของเจ้ากงจิน ก็แปลงกายเป็นจระเข้ตัวใหญ่ไปกบดานอยู่ปากอ่าวที่เรือสำเภาจะผ่าน หวังจะฟาดเรือสำเภาให้แตกจมลง เมื่อเรือสำเภาเข้าเขตเมืองลพบุรีบรรดาลูกเรือต่างก็ต้องเดินกันหมด นั่งถ่ายที่กราบเรือบริเวณที่ถ่ายต่อมากลายเป็นห้วย มีหินเป็นรูปคล้ายก้อนอุจจาระ เรียกกันว่า “ห้วยขี้” ต่อมาราชการเปลี่ยนเป็น “ห้วยมูล” ตามทางที่ขบวนขันหมากผ่าน ต่อมากลายเป็นคลองชื่อ “คลองบางขันหมาก” ขณะที่เรือจะเข้าท่าเรือ จระเข้หนุ่มที่กบดานอยู่ก็ลอยขึ้นผิวน้ำ พอดีมีลมพัดทำให้เรือแล่นเร็วขึ้น จระเข้ก็ยิงโกรธ วายตามอย่างรวดเร็วแล้วฟาดหางทำให้เรือสำเภาเอียง ลูกเรือเห็นน้ำตื้นก็พากันโจนลง ที่ตรงนั้นต่อมากลายเป็นเนินเขาเดี่ยวชื่อ “เขาจินโจน” พวกจีนที่โจนลงต่างไต่ขึ้นไปเนินเขาสูง และชะเง้อดูเรือสำเภาและพรรคพวก เขานั้นต่อมาเรียกว่า “เขาจินแล” จระเข้อาละวาดต่อไปจนเกิดลูกคลื่นใหญ่ซัดเรือสำเภาล่ม ต่อมาได้กลายเป็นภูเขา มีลักษณะเหมือนเรือสำเภา เรียกว่า “เขาตะเภาล่ม” บรรดาของที่บรรทุกมาก็ลอยไป ผ้ำแพรลอยไปติดอยู่ที่แห่งหนึ่ง ต่อมากลายเป็นภูเขาลักษณะเหมือนผ้าวางซ้อนกัน เรียกว่า “เขาพับผ้า” ของกินลอยไปติดที่ต่าง ๆ ต่อมากลายเป็นภูเขาเหมือนขนมแข่งถูกน้ำขึ้นราและมีกลิ่น เรียกว่า “เขาขนมบูด” นางนงปะจันทรเห็นเรือสำเภาล่มก็ดีใจเป็นอย่างมาก ทำให้นางกระโดดโลดเต้นอย่างลืมหูลืมตา จนตกลงไปในน้ำและจมน้ำตายอยู่ตรงนั้น ต่อมากลายเป็นภูเขาใหญ่เรียกว่า “เขานงปะจันทร” ส่วนจระเข้เมื่อว่ายเข้าฝั่งเห็นร่างของนางนงปะจันทรตายอยู่ก็เสียใจ ทั้งยังเหนียวอ่อนจากการว่ายน้ำและหนุนเรือสำเภาจนดับแตก ชายในร่างจระเข้จึงเป็นลมสลบและขาดใจตายอยู่ตรงนั้น ต่อมาได้กลายเป็นภูเขาใหญ่ชื่อว่า “เขาตะเข้” เพราะมีรูปร่างคล้ายจระเข้นอนอ้าปาก^{*}

๖.๑๘ ตำนานชาละวัน ส่วนวันที่ ๑

ชาละวันเป็นจระเข้ใหญ่เลื่องชื่อในแม่น้ำน่านเก่าเมืองพิจิตร ตามตำนานกล่าวว่า มีตายายออกไปหาปลา ยายได้พบไข่จระเข้จึงเก็บมาฟักแล้วเลี้ยงไว้แทนลูกในอ่างน้ำ แมตายจะห้ามไม่ให้เลี้ยงลูกเสียลูกจระเข้ก็ไม่ฟัง ต่อมาจระเข้ตัวใหญ่ขึ้นจึงนำไปเลี้ยงในสระใกล้บ้านหาปลา มาให้เป็นประจำ วันหนึ่งตายายออกไปหาปลา ยายเป็นไข่ ด้วยเกรงว่าจระเข้จะหิวจึงนำปลาในข้องไปให้ จระเข้ใหญ่หิวจัดจึงใช้หางฟาดยายตกลงสระ ตายกลับมาไม่พบยาย รออีกวันหนึ่งจึงเฉลียวใจ

* ส.พลายน้อย, นิทานไทยฉบับสมบูรณ์ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๓๗๓-๓๗๔.

เดินไปที่สระเห็นช่องปลาจมปริ่มน้ำอยู่ ก็แน่ใจว่ายายถูกจระเข้กินเสียแล้ว ทันใดนั้นจระเข้ก็โผล่ขึ้นมาลากตกลงไปกินอีก จากนั้นจระเข้ก็อดอาหารเพราะไม่มีใครให้อาหาร จระเข้ใหญ่จึงไปอาศัยอยู่ในแม่น้ำน่านเก่า ด้วยความที่เคยกินเนื้อมนุษย์แล้วจึงอาละวาดกัดกินคนทั้งบนบกและในน้ำไม่เว้นแต่ละวัน จึงถูกเรียกว่าไอ้ตาละวัน ตามสำเนียงพูดของชาวบ้านที่มันทำร้ายคนไม่เว้นแต่ละวัน ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นไอ้ชาละวัน และเขียนเป็นชาละวันตามเนื้อเรื่องในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๒ ชาละวันชื่อเสียงเลื่องลือเพราะไปคาบบุตรสาวคนหนึ่งของเศรษฐีเมืองพิจิตรขณะอาบน้ำอยู่ที่แพทำน้ำหน้าบ้าน เศรษฐีจึงประกาศให้สินบนและยกลูกสาวอีกคนหนึ่งให้ผู้ที่ฆ่าชาละวันได้ ไกรทองพ่อค้าจากเมืองล่าง สันนิษฐานว่าจากเมืองนนทบุรี รับอาสาปราบจระเข้ใหญ่ด้วยหอกกลองอาคมหมอลงจระเข้ คนรุ่นเก่าเล่าว่า ชาละวันมีขนาดใหญ่ถึงขนาดล่าด้วยวาคับคลอง ถ้าชาละวัน สันนิษฐานว่าอยู่กลางแม่น้ำน่านเก่า ห่างจากวัดเก่าถ้าชาละวันไปทางใต้ทางลงปากถ้าเป็นโพรงลึกมีขนาดพอที่จระเข้ขนาดใหญ่เข้าออกได้ หน้าวัดเก่าถ้าชาละวันมีศาลตายาย ผู้เลี้ยงชาละวันอยู่”

๖.๑๙ ตำนานตำบลดจรเข้ร้อง

ชื่อตำบลดจรเข้ร้องได้มาจากนิทานพื้นบ้านเรื่อง **ขุนช้างขุนแผน** ตอนเถรवादแปลงกายเป็นจระเข้ใหญ่แล้วล่องแม่น้ำเจ้าพระยาไปแก้แค้นพลายชุมพลที่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเล่าว่าเถรवादเป็นนักบวชที่เก่งวิชาอาคม แต่ไม่อยู่ในธรรมวินัย ได้ทำเสน่ห์ให้พระไวยหลงใหลนางสร้อยฟ้าจนไม่มีสติ ต่อมาพลายชุมพลแก้ไขได้และจับเถรवादขังไว้ แต่เถรवादใช้เวทมนตร์หนีรอดไปได้ เมื่อฝึกวิชาจนเก่งแล้วก็กลับมาแก้แค้นพลายชุมพล โดยแปลงเป็นแร้งพองถึงคลองบางแมวกก็แปลงกายเป็นจระเข้ตัวใหญ่กระโดดลงแม่น้ำเจ้าพระยา ร้องเสียงลั่นอย่างล่ำพองใจบริเวณนั้นจึงเรียกว่า “บ้านจรเข้ร้อง”^๒

๖.๒๐ ตำนานโต๊ะกีมุต ธรณี

โต๊ะกีมุตหรือกีมุต ธรณี มีนามเต็มว่า มะหะหมุด เป็นชาวมุสลิมในตำบลภูเขาทองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้รับการยกย่องมาตั้งแต่มีชีวิตอยู่ว่าเป็นผู้มีวิชาอาคมหลายอย่าง เล่ากันว่าวันหนึ่งลูกชายของท่านชื่อก๊ฮั ได้ตีอวนหาปลาที่ทำน้ำวัดเสด็จ อำเภอนครหลวงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปรากฏว่ามีจระเข้เข้าไปในอวนจนขาด เมื่อก๊ฮักลับมาบอก โต๊ะกีมุตก็เดินไปทำน้ำแล้วดำน้ำลงไปเจรจากับจระเข้ แล้วบอกลูกๆว่าไปคุยกับจระเข้มาแล้วว่า ถ้า

^๑ ฉลอง สุวรรณโรจน์, “ชาละวัน: นิทาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๔ (๒๕๔๒): ๑๘๑๙-๑๘๒๐.

^๒ หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด อ่างทอง, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๖.

ลูกหลานมาหากินแถบนี้ก็อย่ารบกวน ภายหลังกุหลานของท่านที่มาหาปลาบริเวณนี้ก็ไม่เคยเจอจระเข้อีก^๑

๖.๒๑ ตำนานท้าวพันตา พญาพันวัง

สมัยก่อนทางหัวเมืองเหนือมีจระเข้ขนาดใหญ่ชื่อว่าท้าวโคจรปกครองอยู่ ส่วนหัวเมืองทางใต้มีหัวหน้าจระเข้ที่ดุร้ายสองตัวชื่อท้าวพันตาและพญาพันวัง เมื่อจระเข้ทางหัวเมืองเหนือลงไปหากินในถิ่นของจระเข้หัวเมืองใต้ ก็จะถูกจระเข้หัวเมืองใต้รุมกัด จึงนำเรื่องไปรายงานท้าวโคจร ท้าวโคจรโกรธมากแปลงกายเป็นคนจะลงไปกำราบจระเข้ทางหัวเมืองใต้ บังเอิญพบสองตายายพายเรือผ่านมาจึงขออาศัยไปด้วย โดยพายเรือให้ ผ่านไปสิบวันก็ถึงเขตจระเข้หัวเมืองใต้ ท้าวโคจรลาตายายแล้วบอกให้จอดเรือข้างตลิ่ง ถ้าเห็นอะไรอย่าตกใจ และถ้าเห็นจระเข้เข้ามาก็ให้เอาขมฝางโรยลงในน้ำ จระเข้ก็จะหนีไป แล้วท้าวโคจรก็กระโดดลงน้ำคืนร่างเป็นจระเข้ตัวใหญ่ฟาดหัวฟาดหางโครมคราม ที่ตรงนั้นจึงได้ชื่อว่า “ดาวคะนอง” อันเนื่องมาจากความคึกคะนองของท้าวโคจร จระเข้หัวเมืองใต้ล้มตายไปมาก เมื่อท้าวพันตารู้จักโกรธเข้าต่อสู้กับท้าวโคจรสู้กันเจ็ดวันเจ็ดคืน สุดท้ายท้าวพันตาเสียท่าถูกท้าวโคจรฆ่าตาย พญาพันวังจึงขึ้นมาแก้แค้น เกือบเสียที่ท้าวโคจร แต่เจ้าพ่อองครักษ์นี่ก็สงสารพญาพันวังที่เป็นจระเข้ในถิ่นของตน จึงลงประทับที่หัวของพญาพันวัง ทำให้มีกำลังมากขึ้น ท้าวโคจรก็ตัดพ้อว่าเหตุใดจึงมาช่วยจระเข้พาลอย่างพญาพันวัง แต่พญาพันวังกลับบอกว่าตนเก่งเอง ไม่มีเทวดามาช่วย เจ้าพ่อองครักษ์ ได้ยินดังนั้นก็รู้ว่าพญาพันวังไม่รู้คุณคน จึงไม่อยู่ช่วยพญาพันวัง ทำให้พญาพันวังถูกท้าวโคจร ฆ่าตายในที่สุด^๒

๖.๒๒ ตำนานนางรุมสายสก

นางรุมสายสกเป็นตำนานเกี่ยวกับจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเล่าไว้ว่า ที่เมืองภูเขาดงเร็ก มีสาวสวยชื่อนางจำปา นางจำปามีจิตใจเหี้ยมโหดดุร้าย นางเลี้ยงลูกจระเข้ไว้ตัวหนึ่งชื่อว่าอ้ายทน จระเข้เติบโตเป็นจระเข้หนุ่มที่มีความดุร้าย แต่ก็จงรักภักดีต่อนางจำปามาก เจ้าราชกุลราชบุตรของเจ้าเมืองภูเขาดงเร็กหลงรักนางจำปา นางเองก็ตกหลุมรักเจ้าสกุลเช่นกัน ทั้งสองจึงลอบได้เสียกัน เจ้าสกุลสัญญาว่าจะรักนางจำปาดลอดไป นางจำปาบอกว่าหากเจ้าสกุลผิดสัญญาจะต้องเสียใจ เจ้าเมืองจันทบุรีมีบิดาที่สวยงามมากและผมของนางมีกลิ่นหอมเป็นที่เลื่องลือไปทั่ว บิดาของเจ้าราชกุลได้ยินคำเล่าลือจึงต้องการให้แต่งงานกับลูกชาย เพื่อจะแยกเจ้าราชกุลมาจากนางจำปา หลังจากสูxonางผมหอมแล้ว บิดาก็เรียกตัวเจ้าราชกุลกลับบ้านเมือง และต้องยอมแต่งงานตามคำสั่งของบิดา เมื่อถึงฤกษ์ทางฝ่ายเจ้าราชกุลก็ล่องสำเภมายังเมืองจันทบุรี ฝ่าย

^๑ สายป่าน ปุริวรรคชนะ, “ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางของไทย,” หน้า ๖๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

นางจำปาเมื่อทราบข่าวก็โกรธแค้นมาก นางบอกให้อ้ายทนจะเข้าไปทำลายขบวนเรือ
 ชั้นหมากให้ล่ม อย่าให้มีผู้รอดชีวิต อ้ายทนก็ตรงเข้าหนุนเรือชั้นหมากของเจ้าป่าวเกือบล่ม นาง
 ผมหอมได้เห็น จึงเสี่ยงสัตย์อธิษฐานว่า หากเจ้าราชกุลเป็นเนื้อคู่ของตนจริง เมื่อตนรูดผมลง
 ทะเลแล้ว ขอให้แสดงปาฏิหาริย์ทำให้น้ำทะเลเหือดแห้ง เมื่อนางกล่าวจบและรูดผมทิ้งทะเลแล้ว
 น้ำทะเลก็เหือดแห้งไปจนสิ้น อ้ายทนทนไม่ไหวขาดใจตายอยู่ตรงนั้น ที่ตรงนั้นจึงกลายเป็น
 “ภูเขาจระเข้” เรือสำเภานางผมหอมก็กลายเป็นภูเขาชื่อ “ภูเขาร่มสายสก” ทำให้นางผมหอม
 ได้ชื่อใหม่นางรุ่มสายสกไปด้วย ส่วนเรือสำเภานางจำปาเมื่อเกยตื้นแล้วก็กลายเป็น
 “ภูเขามันทาย” นางจำปาหนีไปอยู่ที่เมืองมณฑลบุรี เจ้าราชกุลโกรธมากจึงตามไปประหารจนนาง
 ท้องแตกตาย แล้วตัดศีรษะเสียบประจานไว้ ต่อมากลายเป็น “ภูเขาสงกะบาล” สถานที่ประหาร
 เรียกว่า “ปอดแปด” สถานที่ทั้งสองแห่งอยู่ที่เมืองศรีโสภณ แล้วเจ้าราชกุลก็กลับไปแต่งงานกับ
 นางรุ่มสายสกอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข^๑

๖.๒๓ ตำนานบ่อหกบาตร

ตำนานบ่อหกบาตร อธิบายความเป็นมาของหนองน้ำ ที่ตั้งวัดแสงสวรรค์และสวนสมเด็จ
 พระศรีนครินทร์ ตำบลพิบูล อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเล่าไว้ว่า ในป่ามีบ่อขนาดใหญ่
 ชีปะขาวผู้หนึ่งมีวิชาแก่กล้า สามารถเสกมนต์กลายร่างเป็นจระเข้ได้ วันหนึ่งชีปะขาวได้ชวน
 ศิษย์เข้าป่าเพื่อลองวิชาที่บ่อใหญ่ และบอกแก่ศิษย์ว่าให้นำน้ำมนต์ในบาตรรดไปยังร่างจระเข้จะ
 ได้กลายร่างเป็นคนดังเดิม จากนั้นอาจารย์ก็กลายร่างเป็นจระเข้เผือกสีขาว วายหายไปบ่อ
 ใหญ่ ลูกศิษย์อุ้มบาตรรออยู่หลายชั่วโมง ทันใดนั้นจระเข้เผือกก็โผล่ขึ้นมาข้างบ่อ ศิษย์ก็รีบเอา
 น้ำมนต์จะไปรด แต่ศิษย์อุ้มบาตรไปสะดุดรากไม้ล้มลง น้ำมนต์หกหมด ทำให้อาจารย์กลายร่าง
 ไม่ได้ ต้องอยู่ในร่างจระเข้เผือกว่ายวนอยู่ในบ่อใหญ่นี้ ผู้คนจึงเรียกว่า “บ่อบาตรหก” ต่อมา
 เพี้ยนเป็น “บ่อหกบาตร” จนถึงปัจจุบัน^๒

๖.๒๔ ตำนานบึงพระอาจารย์

บึงพระอาจารย์ อยู่ในตำบลพระอาจารย์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ชาวบ้านเชื่อ
 กันว่าพระภิกษุรูปหนึ่ง ที่เรียกกันว่า พระอาจารย์ มีความเก่งกล้าทางไสยศาสตร์ มีเวทมนตร์
 คาถาสามารถแปลงร่างเป็นจระเข้ใหญ่ได้ วันหนึ่งพระอาจารย์ต้องการทดลองวิชา จึงทำน้ำมนต์
 ใส่บาตร แล้วสั่งสามเณรว่า เมื่อตนเป็นจระเข้แล้วให้สามเณรเอาน้ำมนต์รดตน เพื่อกลายร่าง
 เป็นคนเหมือนเดิม จากนั้นพระอาจารย์ก็ร้ายเวทมนตร์คาถาแล้วกระโจนลงน้ำ กลายร่างเป็น

^๑ ผจงวาด กมลเสวีรัตน์, พัทณี ปี่เพราะ, และศิริพรรณ พงศ์สิฏานนท์, นิทานพื้นบ้าน
 ภาคกลาง (กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓), หน้า ๗๕-๗๘.

^๒ วิเชียร อชิโนบุญวัฒน์, “บ่อหกบาตร: นิทาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาค
 กลาง ๗ (๒๕๔๒): ๓๑๕๕.

จะเข้ตัวใหญ่ เมื่อโผล่หัวให้สามเนตรเห็น สามเนตรตกใจทำบาตรน้ำมนต์หลุดจากมือ แล้ววิ่งหนีไป พระอาจารย์ก็กลายเป็นจระเข้อยู่ในบึงน้ำนั้น ชาวบ้านจึงเรียกบึงน้ำนั้นว่า “บึงพระอาจารย์”^๑

๖.๒๕ ตำนานเรือมาดวัดวิเชียรบำรุง

เรือมาดเป็นเรือที่ทำจากขอนมาดหรือไม้ตะเคียน ชาวเพชรบูรณ์มีตำนานเกี่ยวกับเรือมาดที่วัดวิเชียรบำรุง จังหวัดนครนายก ว่ามีนางไม้ที่ชื่อเจ้าแม่นางสองศรีสิงอยู่ ซึ่งกล่าวไว้ว่า สมัยต้นกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าแผ่นดินได้มีพระบรมราชโองการไปยังหัวเมืองต่างๆ ให้จัดหาไม้ที่ได้ขนาดและเข้าลักษณะเรือส่งเข้าเมืองหลวง เพื่อจะได้คัดเลือกเป็นเรือพระที่นั่ง หัวเมืองทางเพชรบูรณ์ไปประกาศไปยังประชาชนในท้องที่ว่าผู้ใดพบเห็นต้นไม้ขนาดใหญ่ และมีลักษณะเป็นเรือพระที่นั่งได้ จะมีบำเหน็จรางวัลให้ และให้ข้าราชการเดินป่าหาไม้เป็นเวลาหลายเดือนก็ไม่พบไม้ แต่ก็เดินทางหาต่อไปในส่วนที่กว้างขึ้น นอกจากนี้เจ้านครเดิดยังให้หานกโตโวหรือนกดูเหว่ามาเลี้ยงในวังอีกด้วย เมื่อเดินทางถึงป่าทึบแห่งหนึ่ง สังเกตเห็นว่าต้นไม้ต้นหนึ่งเป็นต้นไม้คู่ มีนกโตโวอยู่บนยอดส่งเสียงร้องไพเราะ ด้วยความตั้งใจจึงลี้มจับนกและเดินทางไปบอกเจ้าเมือง เมื่อกรมการเมืองนครเดิดไปถึงเป็นหน้าแล้ง แต่ต้นไม้ทั้งสองยังมีใบเขียวสดชื่น เรียกไม้ชนิดนี้ว่าไม้มาดหรือไม้ตะเคียนนั่นเอง แล้วจึงลงมือโค่นไม้ใช้เวลาเดือนเศษ และต้องมีพิธีขอขมาทำบุญให้นางไม้ แล้วจึงถากไม้มาดเป็นรูปเรือคร่าวๆ เรียกว่าเรือโกลน หรือเรือที่ยังสร้างไม่เสร็จ ปัจจุบันสะเก็ดที่ถากกลายเป็นเนินเขาที่ตั้งวัดดอยสะเก็ด ที่บ้านวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจุบันคือวัดจอมศรี หลังจากนั้นจึงลงมือชักลากไปสู่แม่น้ำพุง เพื่อล่องสู่แม่น้ำสักสูเมืองนครเดิด เมื่อถึงหนองน้ำซึ่งในปัจจุบันเรียกว่า “หนองขาม” ได้หยุดพักเพื่อหุงหาอาหาร มีคนหนึ่งในขณะไปพบลูกจระเข้ จึงฆ่าเอามาทำอาหารเลี้ยงดูกัน โดยคิดว่าเป็นตะกวด เมื่อกินไปแล้วเกิดอาเพศ เจ็บป่วยล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงฝังศพคนตายไว้รอบหนองน้ำแล้วชักลากต่อไปถึงหล่มแห่งหนึ่ง ต้นมาดทั้งสองจมลงในดิน ปัจจุบันเรียกว่า “หนองหล่ม” ไม่สามารถชักลากต่อไป จึงทำพิธีบวงสรวงขอขมานางไม้อย่าได้ขัดขวางการนำไม้ไปสู่เมืองหลวงผ่านไป ๖ เดือนเมื่อกลับมาอีกครั้งก็ไม่พบไม้มาดทั้งสอง เมื่อค้นหาก็พบอยู่ที่ริมตลิ่งแม่น้ำป่าสัก บริเวณบ้านสักงอย อำเภอหล่มสัก ต่อจากนั้นก็นำไม้มาดทั้งสองล่องน้ำ เมื่อถึงอำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ได้ทราบข่าวว่าทางกรุงศรีอยุธยาได้รับไม้จากหัวเมืองฝ่ายเหนือแล้ว และได้คัดเลือกไม้ที่จะทำเป็นเรือพระที่นั่งได้แล้ว ทำให้นางไม้ที่ประจำต้นมาดทั้งสองเศร้าโศกร้องไห้โหยหวนอยู่หลายวัน ต้นเล็กได้จมลงในวังน้ำ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ส่วนต้นใหญ่ได้ลอยทวนกระแสน้ำป่าสักขึ้นมาเพื่อจะกลับถิ่นเดิมคือบ้านวังบาล อำเภอหล่มเก่า แต่เมื่อถึงหน้าเมือง

^๑ ส.พลายน้อย, นิทานไทยฉบับสมบูรณ, หน้า ๘๓-๘๔.

วิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ นางไม้เกิดอับอายขายหน้าประชาชนและนางไม้อื่น จึงตัดสินใจอยู่ที่อำเภอวิเชียรบุรี แล้วก็จมสู่วังหน้าหน้าเมืองวิเชียรบุรี เรียกว่า “วังขอนมาด”^๑

๖.๒๖ ตำนานวังตาเพชร

มีสามีภรรยาคนหนึ่ง สามีชื่อตาเพชรตั้งบ้านอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน สามีชอบเรียนวิชาอาคมตลอดจนคาถาปลุกเสก เข้าวันหนึ่งมีการทำบุญที่วัดสวนหงษ์ฝั่งตรงข้าม ไม่มีเรือข้ามฟาก ตาเพชรจึงเสกน้ำมันต์ชั้นหนึ่งให้ภรรยาไว้ บอกว่าจะแปลงตัวเป็นจระเข้ขวางคลองให้ภรรยาข้ามฟาก เมื่อข้ามแล้วให้อ่านมนต์ในชั้นรดลงบนร่างจระเข้ ก็จะกลับร่างเป็นตาเพชรดังเดิม หลังจากนั้นตาเพชรก็แปลงร่างเป็นจระเข้ขวางแม่น้ำ พอภรรยาก้าวถึงดิ่ง ตาเพชรจะหยอกเย้าภรรยาจึงอ้าปากขึ้น ภรรยาตกใจกระโดดหนี ชั้นน้ำมันต์หกหมดตาเพชรจึงกลายเป็นจระเข้ไป ด้วยความเป็นห่วงภรรยาจึงขุดวังอยู่ฝั่งตรงข้ามบ้านของตน และขุดทะเลลูมาที่ตลาดคอวัง เล่ากันว่าถ้ามีสิ่งใดตกเข้าไปในวงวังตาเพชรจะไปโผล่ที่คอวัง ต่อมาจึงเรียกกันว่า “บ้านวังตาเพชร” และ “บ้านคอวัง” ส่วนจระเข้ตาเพชรบางวันว่ายข้ามคลองบางปลาผ่านไปทางคลองลาดชะโด ชาวบ้านไม่เคยเห็นจระเข้ตัวใหญ่ขนาดนี้มาก่อน จึงเรียกหมู่บ้านตรงที่พบจระเข้ตาเพชรว่า “บ้านจระเข้ใหญ่”^๒

๖.๒๗ ตำนานหลวงปู่ศุข

หลวงปู่ศุขหรือพระครูวิมลคุณากรเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดปากคลองมะขามเฒ่า ตำบลมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ชาวบ้านเล่าลือกันว่าหลวงปู่ศุขชอบเล่นแร่แปรธาตุ นอกจากนี้หลวงปู่ศุขยังเป็นพระอาจารย์ของพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เล่ากันว่าครั้งหนึ่งพลเรือเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์เสด็จมาทรงศึกษาวิชาไสยศาสตร์กับหลวงปู่ศุข หลวงปู่ศุขให้ทหารเรือคนหนึ่งที่ย่าน้ำเป็นเอาเชือกผูกเอวแล้วกระโดดลงน้ำ แล้วหลวงปู่ศุขก็ยืนโบกมืออยู่ปากบ่อ สักพักทหารเรือที่กระโดดน้ำก็จมหายไป เมื่อโผล่มาอีกทีก็ได้กลายเป็นจระเข้ตัวใหญ่ที่มีเชือกผูกที่เอว หลวงปู่ศุขจึงให้พวกทหารเรือดึงจระเข้มาใกล้ๆ สุดท้ายก็รดน้ำมันต์ให้จระเข้กลับร่างเป็นทหารเรือดังเดิม^๓

^๑ สุรีย์ สุทธิสารากร, “เรือมาดวัดวิเชียรบำรุง, ตำนาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๑๒ (๒๕๔๒): ๕๖๔๐-๕๖๔๒.

^๒ หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด สุพรรณบุรี, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๗-๑๓๘.

^๓ สายป่าน ปุริวรรณชนะ, “ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเล ภาคกลางของไทย,” หน้า ๓๕-๓๖.

๖.๒๘ ตำนานบ้านเกยไชยหรือไธ่ต่างเกยไชย ส่วนวันที่ ๑

ตำนานบ้านเกยไชย อธิบายความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านเกยไชย ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีหลายสำนวน สำนวนที่เกี่ยวข้องมีอยู่ ๓ สำนวน ดังนี้

ต่างเกยไชยหรือไธ่ต่างเกยไชยเป็นชื่อกระเซ้ ที่ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เล่ากันว่าสมัยก่อนที่เกยไชยมีปากแม่น้ำที่ลึกมาก มีกระเซ้ชุกชุมเรียกว่าวังไธ้ ชาวบ้านที่จะลงอาบน้ำต้องเอาไม้ปักทำรั้วเพื่อป้องกันกระเซ้ กระเซ้ชื่อตั้งที่อาละวาดทำร้ายผู้คน คือ ไธ่ต่างที่หัวจะมีสีขาวอยู่มาก รูปร่างใหญ่ ความยาวจากปากถึงขากรรไกรประมาณ ๑ วา หัวสูงจากพื้น ๕-๖ ศอก ความยาวของลำตัวประมาณความกว้างของแม่น้ำ ต่างเกยไชยจึงเปรียบเหมือนเรือข้ามฟากของเจ้าพ่อจ้อยที่ชาวเกยไชยนับถือมาก ต่างเกยไชยอายุยืนและดุร้าย ทำร้ายผู้คนมากมาย มีชาวเรือขี่เมามาทำทนายไธ่ต่าง ใช้สามง่ามทิ่มแทงท้องเป็นแผลมากมาย ไธ่ต่างทนไม่ไหวเอาหัวมาเกยหาตหน้าวังตะกอน จึงถูกยิงซ้ำจนตาย เมื่อชาวเรือผ่าท้องไธ่ต่างก็พบของมีค่ามากมาย แล้วจึงนำหัวไธ่ต่างเกยไชยไปไว้ที่วังศาลเจ้าพ่อจ้อย จึงเรียกที่นี้ว่า “เกยไชย” ตามชื่อกระเซ้ “ไธ่ต่างเกยไชย”^๑

๖.๒๙ ไธ่ต่างเกยไชย ส่วนวันที่ ๒

เด็กวัดคนหนึ่งชื่อวิเชียรศึกษาคาถาอาคมจนสามารถแปลงร่างได้ วิเชียรได้พาลูกสาวมัคนายกวัดหนีตามกัน เมื่อถึงฝั่งแม่น้ำที่เกยไชย ก็ร้ายคาถานำน้ำมนต์ในขันให้เมียถือ แล้วกำชับให้ราดน้ำมนต์บนตัวกระเซ้ จะกลายร่างเป็นคน วิเชียรกลัวว่าเมียจะระดระเซ้ผิดตัวจึงให้เมียเอาสไบสีขาวผูกคอไว้เป็นเครื่องหมาย เมื่อแปลงร่างเป็นกระเซ้ตัวใหญ่เพื่อให้เมียเดินข้ามแม่น้ำแล้ว เมียตกใจไม่กล้าเดินข้ามและทำขันน้ำมนต์ตก สามีจึงกลายร่างเป็นคนไม่ได้ ด้วยความแค้นกระเซ้ต่างเกยไชยจึงอาละวาดไปทั่วและชอบทำร้ายผู้หญิง ส่วนที่เรียกว่าไธ่ต่างเกยไชยเพราะคนเห็นเป็นต่างสีขาวที่หัว แท้จริงแล้วเป็นสไบสีขาวที่ผูกคอ ปัจจุบันศาลเจ้าแม่เกยไชยมีหัวกะโหลกกระเซ้อยู่^๒

๖.๓๐ ตำนานเกาะกระเซ้

เกาะกระเซ้อยู่ในตำบลสะพลี อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เกาะกระเซ้มีลักษณะเหมือนกระเซ้กำลังนอน หัวของเกาะมีลักษณะเหมือนกระเซ้ มีก้อนหินลักษณะคล้ายกับก้อนขี้หมาบนหัวกระเซ้และค่อยๆ เรียวลงเหมือนหางกระเซ้ มีตำนานเกี่ยวกับเกาะกระเซ้ว่า มีสามีภรรยาคนหนึ่ง สามีชื่อตากงเพชร ภรรยาชื่อยายไธ่ ทั้งสองเป็นคนใจบุญสุนทาน แต่ไม่มีบุตรตากงเพชรเป็นคนที่มีวิชาความรู้ทางไสยศาสตร์มาก จึงนำลูกกระเซ้มาเลี้ยงไว้เป็นลูก ๑ ตัว จนลูกกระเซ้เติบโตขึ้น

^๑ วิเชียร อธิโนบุญวัฒน์, “บ้านเกยไชย: นิทาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๓ (๒๕๔๒): ๓๒๙๙.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

ดาวคงเพชรก็ซึ่งจะเข้าไปเที่ยวตามเมืองต่างๆ ต่อมาดาวคงเพชรทราบว่าตัวเองจะถึงแก่กรรม จึงสถาปจาระเข้ให้กลายเป็นเกาะ เรียกว่า “เกาะจระเข้” และได้สถาปนาที่เลี้ยงไว้ ๒ ตัว ชื่ออ้ายรุก-อ้ายโทนเป็นเกาะ ปัจจุบันเรียกว่าเกาะอ้ายรุก-อ้ายโทน ซึ่งอยู่บริเวณหน้าอ่าวยายไธ้ ส่วนดาวคงเพชรเมื่อถึงแก่กรรมได้กลายเป็นเกาะ ที่ตำบลชุมโค อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร^๑

๖.๓๑ ตำนานเกาะมัดโพน

เหตุที่เรียกว่าเกาะมัดโพนเพราะชาวบ้านนำตะโพนมามัดรวมกันไว้ที่เกาะ จึงเรียกเกาะนั้นว่าเกาะมัดโพน ผู้รู้บางท่านกล่าวว่าในจังหวัดชุมพร มีสิ่งของ ๕ อย่างที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า มัด คือ มัดทรี มัดโพน มัดกา มัดใต้ มัดหวาย รวมกันเรียกว่า มัดโพน เล่ากันว่าในสมัยก่อนถ้าใครได้มาเที่ยวชุมพรแล้วจะไม่อยากกลับบ้าน เพราะมีสิ่งที่มีจิตใจไว้ ๕ อย่าง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ มีการสร้างบันไดขึ้นไปยังยอดของเกาะและมีการสร้างเจดีย์ไว้ที่ยอดเขา บริเวณที่สร้างเจดีย์นั้นในสมัยก่อนเป็นปากน้ำ เมื่อเดินเข้าไปในปากน้ำจะถึงเขามัดทรีอีกข้างหนึ่งได้ โดยต้องเดินเข้าไปในถ้ำได้น้ำ ซึ่งปากทางเข้าถ้ำ มีจระเข้หินตัวหนึ่งอยู่ทางเข้าถ้ำ จึงต้องเข้าไปในปากจระเข้ชั้นนั้น ภายในถ้ำก็จะมีสิ่งของต่างๆ มากมาย ถ้าบ้านใดมีงานก็สามารถยืมของเหล่านั้นได้ บางคนยืมแล้วไม่คืนเจ้าของคือพญางูขาว ดังนั้นบางครั้งปากจระเข้จึงปิด ไม่ให้ใครเข้าไปหยิบยืมของได้^๒

๖.๓๒ ตำนานโต๊ะนายมน

โต๊ะนายมนเป็นศาลเจ้า อยู่ที่เกาะนก อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เล่ากันว่าโต๊ะนายมนนับถือศาสนาอิสลาม มีความรู้ความสามารถ ทั้งยังมีวิชาคาถาอาคมเก่งกล้าอยู่ยงคงกระพันทางราชการเคยเสนอให้นายมนเป็นใหญ่ในแผ่นดิน แต่นายมนไม่ชอบ ต่อมานายมนกลายเป็นนักโทษประหาร แต่ไม่มีใครรู้ว่ามีความผิดสถานใด นายมนถูกประหารชีวิตด้วยศาสตราวุธต่างๆ แต่ไม่ตาย ต้องนำไปถ่วงน้ำที่เกาะนก จึงตายในที่สุด บางกระแสเล่ากันว่านายมนมาเข้าฝันชาวบ้านที่เคารพนับถือนายมนว่า ตอนนี้นัดตนเองสบายแล้ว ได้ไปเกิดเป็นจระเข้ขาวอาศัยอยู่ในทะเลลึก กลุ่มคนที่นับถือนายมนจึงได้สร้างศาลเพียงตาขึ้น มีคนไปบนบานศาลกล่าวอยู่เสมอ และเรียกว่า “ศาลโต๊ะนายมน”^๓

^๑ สมพงษ์ พุรัตนะ, “เกาะจระเข้: นิทาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๒ (๒๕๔๒): ๕๐๓.

^๒ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร, นิทานพื้นบ้านจังหวัดชุมพร (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑๐.

^๓ รื่นนภา รัตนพงศ์, “โต๊ะนายมน: ตำนาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๖ (๒๕๔๒): ๒๘๔๔.

๖.๓๓ ตำนานโตะหินขวาง

หินขวาง คือ แนวพืดหินที่พาดขวางปากคลองกระเป๋ใหญ่ก่อนที่จะออกไปประตูมาเขานาน้ำ ปัจจุบันคลองใหญ่ได้ตื้นเขินมากแล้ว แต่สมัยก่อนเป็นปากคลองกว้างขวางมาก บางแห่งน้ำลึก เช่น วังที่เป็นหินขวางปัจจุบัน มีศาลเจ้าเล็กๆ ซึ่งชาวบ้านนับถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ตรงแนวหินที่เป็นวังน้ำลึกเคยมีเรื่องเล่าว่า นานมาแล้วที่ตรงนี้เคยเป็นวังจระเข้ มีจระเข้อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จระเข้ใหญ่ตัวหนึ่งเป็นจำฝูง และจะปรากฏให้เห็นเฉพาะวันพระจันทร์เต็มดวงเท่านั้น ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็น จระเข้เจ้า ซึ่งมักจะช่วยคนตกน้ำอยู่เสมอ ก่อนที่จะถูกจระเข้ตัวอื่นจับไปกิน ชาวบ้านที่นับถือจึงสร้างเป็นศาลเล็กๆ เล่ากันว่าชายหาปลาคนหนึ่งได้บนบานกับศาลเจ้าจระเข้ว่าขอให้ได้ปลามากๆ จะได้เอาเงินไปแต่งงาน จระเข้ตัวนั้นจึงบอกให้บริวารแยกย้ายไปต้อนฝูงปลาที่ปากน้ำมารวมกันในบึงนี้ เมื่อเห็นปลามากมายชายผู้นั้นจึงอธิษฐานว่าปลาตัวใดถึงฆาตขอให้ว่ายขึ้นเหนือน้ำ ชายผู้นั้นจึงได้ปลาเต็มลำเรือซึ่งล้วนเป็นปลาใหญ่ทั้งสิ้น เขาจึงขายปลาแล้วนำเงินไปสู้ออกนรกได้ตามปรารถนา หลังจากนั้นก็มีผู้คนไปบนบานศาลกล่าวกันอยู่เสมอ ศาลเล็กๆก็ได้รับการซ่อมแซมต่อมา ซึ่งมักเรียกกันว่า “เจ้าพ่อหินขวาง” ส่วนคนมลายูเรียกว่า “โตะหินขวาง”^๑

๖.๓๔ ตำนานทวดคลองนางเรียม

คลองนางเรียม เป็นชื่อลำคลองที่เชื่อมระหว่างทะเลน้อยกับทะเลสาบสงขลา ในอดีตเป็นที่อาศัยของจระเข้เป็นจำนวนมาก มีปลาเป็นอาหารอย่างอุดมสมบูรณ์ มีที่หลบซ่อนได้ดี สามารถรองรับออกไข่ ฟักไข่ได้อย่างปลอดภัย ในจำนวนจระเข้ขนาดใหญ่มีร้อยตัว มีจระเข้ที่มีอายุมากที่สุดและตัวใหญ่ที่สุดอยู่ตัวหนึ่ง เป็นพันธุ์ทองเหลือง ขนาดโตและยาวเท่ากับทางมะพร้าวสาว เชื่อกันว่าจระเข้ตัวนี้ไม่ทำร้ายคน ไม่กินสัตว์ หรือวัวควายของชาวบ้าน ชาวทะเลน้อยเรียกกันว่า “ทวดนางเรียม” ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวทะเลน้อยเล่ากันว่า มีคนจำนวนน้อยที่จะได้เห็นทวดนางเรียมทั้งตัว ถ้ามีการบวงสรวงบนบานเพื่อขอดู ทวดนางเรียมก็จะโก่งหลังให้ดูเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ชาวทะเลน้อยนับถือว่าเป็นจระเข้ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสามารถให้ความปลอดภัยในการเดินทางได้ ชาวบ้านนำธงผ้าสีแดงปักไว้เป็นเครื่องหมายในที่ที่ทวดนางเรียมอยู่ เรือทุกชนิดเมื่อผ่านธงสีแดงต้องหยุดหรือชะลอแล้วใช้หมากพลู ๑ คำเป็นเครื่องสักการบูชา คนที่ไม่มีก็ประนมมือไหว้ เพื่อให้การเดินทางปลอดภัย เมื่อมีพรวนล่าจระเข้เกิดขึ้น ก็ไม่มีผู้ใดกล้าแตะต้องทวดนางเรียม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา ก็ไม่มีผู้ใดพบเห็นทวดนางเรียมอีกเลย แต่ชาวทะเล

^๑ อภรณ์ อุกฤษณ์, “โตะหินขวาง,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๖ (๒๕๔๒):

น้อยก็ยังคงสักการบูชาบริเวณดังกล่าวอยู่เช่นเดิม ซึ่งเชื่อกันว่าดวงวิญญาณของทวดนางเรียน ยังคงสถิตเฝ้าคลองนางเรียนอยู่ตลอด^๑

๖.๓๕ ตำนานบ้านในเมือง

บ้านในเมืองเป็นหมู่บ้านในตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล กล่าวกันว่า เมืองหนึ่งมี พญางอกเขียวเป็นผู้ครองเมือง บุตรสาวชื่อนางเลือดขาวมีรูปร่างหน้าตาสวยงามมาก เป็นที่หมายปองของชาวหนุ่มทั่วไป พญางอกเขียวกลัวว่าผู้อื่นจะมารุกรานเมืองของตน จึงให้ทหารสร้างป้อม หลอมปืน และทำรั้วล้อมรอบเมือง วันหนึ่งพญางอกเขียวอยากกินเนื้อแพะ จึงให้ทหารไปหามา ทหารก็ฆ่าแพะและนำไปล้างที่วังคุกในปัจจุบัน จระเข้ได้กลิ่นแพะก็มาแย่งคาบแพะไปกิน เมื่อไม่มีแพะไปให้พญางอกเขียวกิน ทหารจึงจับเด็กที่เดินผ่านมาแล้วเอาดัมมาทำอาหารไปให้พญางอกเขียวกิน พญางอกเขียวได้กินก็อยากกินอีก จึงสั่งให้ทหารไปทำมาให้ทุกวัน ฝ่ายพญาโรมที่อาศัยที่เมืองมานัง ได้ทราบถึงความสวยงามของนางเลือดขาว จึงคิดจะขอไปเป็นภรรยา แต่นางปฏิเสธทำให้พญาโรมโกรธแค้นมาก ทั้งพอทราบว่พญางอกเขียวกินดัมเด็กก็ยิ่งเคียดแค้นมากขึ้น จึงได้ยกทัพมาตีเมืองพญางอกเขียว แต่สู้ไม่ได้จึงหนีไป ส่วนนางเลือดขาวได้หนีไปอยู่ที่เกาะลังกาวิ ประเทศมาเลเซียและถึงแก่กรรมที่นั่นในที่สุด พญางอกเขียวเมื่อบุตรสาวหนีไปก็เสียใจ สำนึกผิดว่าจะไม่มัดเมานำมาอีก และจะประกอบอาชีพสุจริต จึงไปทำนาและถึงแก่กรรมที่นั่น บริเวณที่เป็นเมืองพญางอกเขียว ชาวบ้านเรียกว่าในเมือง เมื่อมีการตั้งถิ่นฐานจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านในเมือง”^๒

๖.๓๖ ตำนานพญายอดน้ำ แม่ศรีขวัญทอง

พญายอดน้ำและแม่ศรีขวัญทองเป็นเรื่องที่เล่ากันในอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ อำเภอชัยบุรี อำเภอเวียงสระ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเล่าว่าพญายอดน้ำเป็นงูใหญ่อยู่ที่ยอดเขาพนมเบญจาในเขตจังหวัดกระบี่ พญายอดน้ำเป็นงูเทวดาที่สามารถแปลงร่างได้มีบริวารมากมาย พญายอดน้ำไปรักชอบสาวงามผู้หนึ่งชื่อแม่ศรีขวัญทอง เป็นนางพญาจระเข้ อยู่ในเว้งวังปากคลอง อีป็นต่อกับแม่น้ำหลวง(ตาปี) ด้วยความที่นางเป็นคนสวย จึงมีชายหนุ่มอื่น ๆ มาหมายปองอยู่เช่นกัน หนึ่งในนั้นมีชายหนุ่มชื่อพญาท่าข้าม ซึ่งเป็นจระเข้ในลุ่มน้ำตาปี วันหนึ่งพญายอดน้ำไปหาแม่ศรีขวัญทองได้พบกับพญาท่าข้ามที่มาหานางเช่นกัน จึงเกิดการต่อสู้เพื่อแย่งชิงนางเป็นเวลาหลายวันหลายคืน จนบริเวณนั้นเป็นสีแดงด้วยเลือด ในที่สุดพญายอดน้ำก็อ่อนกำลังลงต้องกลับเขาพนมเบญจาด้วยความชอกช้ำ บริเวณที่ทั้งสองต่อสู้กัน ให้ชื่อ

^๑ ฟวง บุชรารัตน์, “ทวดคลองนางเรียน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๖ (๒๕๔๒): ๓๐๑๘.

^๒ รื่นนภา รัตนพงศ์, “บ้านในเมือง: ตำนาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๘ (๒๕๔๒): ๔๐๓๓.

ว่า บ้านย่านดินแดง คือบริเวณอำเภอพระแสงในปัจจุบัน ปากคลองอิปันเดิมมีวังน้ำลึกมีสัตว์น้ำมากมายรวมทั้งจระเข้ด้วย มีศาลเจ้าเล็กๆอยู่ริมคลอง ชาวเรือแพที่ผ่านไปมาจะต้องบนบานศาลกล่าวขอความคุ้มครองจากแม่ศรีขวัญของนางพญาจระเข้แห่งเวียงวนนี้ ปัจจุบันมีชาวบ้านจัดศาลเจ้าขึ้นมาใหม่ เพื่อรำลึกถึงอดีตกาลเพราะเรื่องราวของพญาอดน้ำ พญาท่าข้ามและแม่ศรีขวัญทองเป็นเรื่องภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม^๑

๖.๓๗ ตำนานจระเข้เจ้าพ่อหนุ่ม

เจ้าพ่อหนุ่มมีชื่อในภาษามอญว่าปะจ๊ะสะเมินปรีาดเป็นที่เคารพของบรรพบุรุษชาวมอญ เกาะเกร็ดตั้งแต่ก่อนเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ศาลเจ้าพ่อหนุ่มตั้งอยู่บนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับจระเข้เจ้าพ่อหนุ่มว่า จระเข้เป็นพาหนะของเจ้าพ่อ เวลาเจ้าจะมีจระเข้มารอรับอยู่ที่ท่าหน้า และจะมีลมพายุแรง^๒

๖.๓๘ ตำนานจระเข้เจ้าแม่เอียง

เจ้าแม่เอียงเป็นที่นับถือของชาวมอญในตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีตำนานเล่าว่า เจ้าแม่เอียงมีลูกศิษย์เป็นจระเข้ ทุกปีเมื่อชาวมอญในตำบลคลองควายจัดงานไหว้เจ้าแม่ในช่วงสงกรานต์ จะมีหญิงสาวผู้หนึ่ง ถูกจระเข้ลูกศิษย์ของเจ้าแม่เข้าสิงเป็นประจำ ซึ่งหญิงคนนั้นจะคลานสี่ขาเหมือนจระเข้ และจะกระโดดลงแม่น้ำเจ้าพระยา ต้องให้ผู้ชาย ๔-๕ คนช่วยกันจับ^๓

๖.๓๙ ตำนานจระเข้วัดห้วยจระเข้

วัดห้วยจระเข้อยู่ในจังหวัดนครปฐม เล่ากันว่าเจ้าอาวาสรูปหนึ่งของวัดห้วยจระเข้สามารถโยนเหรียญเรียกจระเข้ในคลองใกล้วัดห้วยจระเข้ได้ พอจระเข้ขึ้นมาท่านก็เดินลงไปในน้ำ โดยที่ไม่ถูกจระเข้ทำร้าย แต่ถ้าเป็นชาวบ้านลงไปจะถูกจระเข้ทำร้าย^๔

^๑ กลิ่น คงเหมือนเพชร, “พญาอดน้ำ แม่ศรีขวัญทอง,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๑๐ (๒๕๔๒): ๔๘๒๖-๔๘๒๗.

^๒ สายป่าน ปุริวรรณชนะ, “ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางของไทย,” หน้า ๖๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ มีนา ใจดี, ๔ เม.ย. ๒๕๕๑.

๖.๕๐ ตำนานจระเข้วัดหนองดินแดง

วัดหนองดินแดงตั้งอยู่ในจังหวัดนครปฐม เชื่อกันว่าใต้วิหารของหลวงพ่อด่างวัดหนองดินแดงมีถ้ำจระเข้อยู่ จระเข้ไม่เคยทำร้ายผู้ใด เมื่อมีคนตกน้ำจระเข้จะช่วยคนเข้าไปในถ้ำ ต่อมาเมื่อมีผู้คนลงไปสำรวจก็ไม่ปรากฏถ้ำจระเข้ใต้วิหารนั้นอีก^๑

๖.๕๑ ตำนานจระเข้หลวงพ่เพชร

หลวงพ่เพชรเป็นพระพุทธรูปหินทรายขนาดใหญ่ ในวิหารหลวงพ่เพชร วัดสองพี่น้อง ตำบลบ้านจี้ อำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี เล่ากันว่าหลวงพ่เพชรมีลูกศิษย์เป็นจระเข้ที่อาศัยอยู่ในถ้ำขนาดใหญ่ในแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณใต้วิหารหลวงพ่ แต่ไม่เคยทำอันตรายใคร บางครั้งชาวมอญเรียกว่าเรือหลวงพ่ ตำนานหนึ่งเล่าว่าชายสองคนนำเรือไปมของเก่าในแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้กับวิหารหลวงพ่เพชร เมื่อได้วัตถุโบราณต่างๆจนเต็มเรือแล้วก็กลับไป ผันว่าหลวงพ่เพชรบอกให้นำข้าวของไปคืนในแม่น้ำเจ้าพระยา ชายทั้งสองจึงทำตามที่หลวงพ่เพชรบอก เมื่อนำของลงไปคืนได้น้ำก็พบ จระเข้ลูกศิษย์หลวงพ่เพชรนอนตากแดดก้ำอยู่ในถ้ำได้น้ำ แต่ไม่ได้ทำอันตรายชายทั้งสองคน มีอีกเรื่องหนึ่งเล่าว่าหญิงคนหนึ่งไปบนหลวงพ่เพชร แล้วไม่กลับ วันหนึ่งขณะพายเรืออยู่กลางแม่น้ำเจ้าพระยา ปรากฏว่ามีจระเข้เข้ามาหนุนเรือ แต่ไม่ทำอันตราย หญิงคนนั้นจึงรีบไปแก้บนหลวงพ่เพชร นอกจากนี้ยังเล่ากันว่าจระเข้ลูกศิษย์หลวงพ่เพชรเคยต่อสู้กับจระเข้ลูกศิษย์หลวงพ่สิงห์วัดไก่อ ซึ่งเป็นวัดไทยอีกด้วย^๒

๖.๕๒ ตำนานชาละวัน ส่วนวันที่ ๒

ในสมัยก่อนพิจิตรเจริญมาก แต่มีจระเข้ดุร้ายอยู่ มีถ้ำอยู่บริเวณเมืองเก่า เล่ากันว่าเป็นถ้ำวิเศษ มีแสงสว่างเหมือนอยู่บนบก ถ้าจระเข้เข้าไปในถ้ำแล้วจะกลายเป็นคนและอิมทิพย์ ท้าวรำไพเป็นหัวหน้าหรือพญาจระเข้ที่ยิ่งใหญ่มาก อยู่ในศีลธรรม ไม่เกรงต่อใคร มีลูกชื่อท้าวโคจร ซึ่งทะเลาะกับจระเข้อื่นจนถูกกัดตาย ท้าวโคจรมีลูกชื่อพระยาชาละวันที่เกรงชอบกินคนเป็นอาหารและมีเมียจระเข้ ๒ คน คือ วิมาลาและเลื่อมโลววรรณ

วันหนึ่งชาละวันว่ายน้ำไปทางหน้าเมืองพิจิตร เห็นตะเกาทองลูกสาวเศรษฐีเล่นน้ำอยู่ก็รัก จึงคาบไปไว้ในถ้ำและกลายเป็นมนุษย์ได้นางเป็นภรรยา เศรษฐีจึงประกาศหาหมोजระเข้มาปราบจะให้รางวัล หมोजระเข้หลายคนสู้ฤทธิ์เดชของชาละวันไม่ได้ตายเป็นจำนวนมาก ไกรทองหมोजระเข้จากทางใต้มาค้าที่พิจิตร มีหอกสกัดตะโลหะสำหรับปราบจระเข้ มาอาสาปราบชาละวัน ก่อนวันทำพิธีชาละวันฝันว่าถูกเทวดาใช้หอกแทงและสาวไส้ออกมาเล่นจึงเล่าให้ปู่ฟัง ปู่ทำนายว่าชาละวันชะตาขาดต้องสะเดาะเคราะห์ไม่ให้ออกนอกถ้ำ ๗ วัน แต่เมื่อไกรทองทำพิธีชาละวัน

^๑ สัมภาษณ์ มีนา จำตัว, ๔ เม.ย. ๒๕๕๑.

^๒ สายป่าน ปุริวรรณชนะ, "ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางของไทย," หน้า ๖๐.

ทูลทูลรายต้องออกไปสู่จันทรุกไกรทองฆ่าตาย ไกรทองใช้เทียนคาถาระเบิดน้ำลงไปพานาง ตะเกาทองคืนเศรษฐี เศรษฐีจึงยกลูกสาวทั้ง ๒ คนให้ไกรทองพร้อมสมบัติ ต่อมาไกรทองยังได้ วิมาลาและล้อมไโลวรรณเป็นภรรยาอีกด้วย^๑

๖.๔๓ ตำนานชาละวัน ส่วนวันที่ ๓

ขณะที่สองตายายออกตัดฟืนและเก็บผักได้พบไข่จระเข้ที่มีลักษณะสวยงาม ตากับยาย จึงนำไข่จระเข้ไปฟักเป็นลูกจระเข้ที่น่ารัก สองตายายไม่มีลูกจึงรักลูกจระเข้เหมือนลูกของตนเอง และตั้งชื่อว่าชาละวัน เพื่อนบ้านต่างก็ห้ามว่าอย่าเลี้ยงลูกเสือลูกจระเข้เพราะมันไม่รู้จักบุญคุณ แต่ตายายไม่เชื่อ ตายายหาอาหารให้ชาละวันทุกวัน เมื่อชาละวันโตขึ้นก็ยิ่งต้องการอาหาร เพิ่มขึ้นอาหารที่ตายายนำมาเลี้ยงจึงไม่พอ วันหนึ่งขณะที่ตายายนำอาหารมาให้ชาละวันกินไม่อิ่มจึงกินตากับยายทั้ง ๒ คน สถานที่นั้นมีชื่อเรียกต่อๆมา คือ สระไข่ สระยายกับตา ดงชาละวัน ทุ่งระเบิด และถ้ำชาละวัน^๒

๖.๔๔ ตำนานชาละวัน ส่วนวันที่ ๔

ยายกับตาได้ลูกจระเข้มาตัวหนึ่งจึงเลี้ยงไว้ในอ่าง เลี้ยงได้สองวันลูกจระเข้โตเต็มอ่าง ยายกับตาจึงขุดสระให้ลูกจระเข้ข่อย และคอยนำอาหารไปเลี้ยง ไม่นานลูกจระเข้ก็โตจนเต็มสระ อีกและกินยายกับตา เมื่อตายแล้วยายไปเกิดเป็นตะเภาแก้ว ส่วนตาไปเกิดเป็นไกรทอง เรียน แต่วิชาฆ่าจระเข้ นางตะเภาแก้วเป็นลูกเจ้าเมือง ขณะอาบน้ำอยู่ชาละวันได้คาบนางไป เจ้าเมือง จึงประกาศหาผู้มีฝีมือมาปราบ ไกรทองเพิ่งเรียนวิชามาจึงอาสาปราบชาละวัน อาจารย์ชื่อปู่คง ฟันเทียนระเบิดน้ำให้ไกรทอง ไกรทองเสียดกระซังถ้ำที่ตั้งของถ้ำชาละวัน แล้วจึงเสกวิชา ข้าวสารหว่านลงไปทำให้ชาละวันทนไม่ได้ขึ้นมาสู้กับไกรทอง ชาละวันถูกแทงจึงหนีลงไปในถ้ำ ไกรทองใช้เทียนระเบิดน้ำแล้วตามลงไปสู้กันในถ้ำจนชาละวันตาย แล้วจึงพานางตะเภาแก้ว ขึ้นมา เศรษฐียกนางตะเภาทองให้เป็นภรรยาอีกคนหนึ่ง^๓

๖.๔๕ ตำนานวัดจระเข้ใหญ่

วัดจระเข้ใหญ่ ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ วัดจระเข้ใหญ่ที่ ต.ศิระชะจระเข้ สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ โดยที่วัดศิระชะจระเข้ใหญ่ในอดีตมีเรื่องราวมากมายที่เป็นตำนาน เช่น เมื่อ

^๑ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก. ศูนย์สุโขทัยศึกษา. นิทานพื้นบ้านของ ท้องถิ่นสุโขทัยและบริเวณโดยรอบ (พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๒), หน้า ๖๙-๗๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

^๓ ประจักษ์ สายแสง. วรรณกรรมจากตำบลดศรีศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย (พิษณุโลก: วิทยาลัยวิชาการศึกษาพิษณุโลก, ๒๕๑๖), หน้า ๑๓๐.

๑๐๐ ปีที่แล้ว มีตำจระเข้ขุดน้ำ มีจระเข้มากมายอยู่ตรงคลองหน้าวัด จระเข้เหล่านั้นมีนิสัยที่ดุร้าย จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนนั้น เกิดความเชื่อกันเรื่องจระเข้ และความหวาดระแวง วันเวลาผ่านไปจระเข้ก็เริ่มสูญพันธุ์ลงเรื่อยๆ พวกชาวบ้านและหมู่พระสงฆ์ต้องการที่จะอนุรักษ์จระเข้ไว้ จึงตั้งชื่อวัดนี้ว่าวัดจระเข้ใหญ่ และประชาชนก็ร่วมกันจัดตั้งศาลเจ้าพ่อฟ้า บ้านเกาะพิจิตร ซึ่งเป็นอนุสรณ์ของจระเข้ในชุมชนศิระจระเข้นี้ วัดจระเข้ใหญ่เป็นวัดที่เก่าแก่มานานกว่า ๒๐๐ ปีแล้ว ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น^๑

๖.๔๖ ไอ้ต่างเกยไชย ส่วนวันที่ ๓

ในสมัยก่อนมีเจ๊กชาวไหหลำถ่อเรือมา พบไอ้ต่างเกยไชยลอยน้ำก็นึกว่าจระเข้ตาย จึงเอาต่อค้า เมื่อจระเข้พลิกตัว เจ๊กก็ตกน้ำถูกจระเข้กิน ซึ่งถือว่าเป็นความฉลาดของไอ้ต่าง บางครั้งคนถ่อเรือมา ไอ้ต่างก็จะหนุนได้ท้องเรือ เมื่อเอาถ่อไปแทง ไอ้ต่างก็จะพลิกตัว ทำให้คนตกน้ำกลายเป็นอาหารของไอ้ต่าง พวกชาวบ้านจะต่อเป็นเล้าหน้าบ้านให้เด็กลงเล่นน้ำ ไอ้ต่างมีความฉลาด จะขึ้นไปอยู่บนบกก่อน แล้วลงไปอยู่ในเล้า แล้วจึงแก้งตาย คนที่ลงมาเล่นน้ำเห็นไอ้ต่างก็เอาหอกแทงไอ้ต่างพร้อมกัน ไอ้ต่างจึงขยับไปไหนไม่ได้ จากนั้นก็ลากไอ้ต่างขึ้นหาด เด็กๆก็ขึ้นไปขี่คอ ความใหญ่ของมันทำให้ขาของเด็กที่ขี่ตะไม่ถึงดิน เมื่อผ่าท้องไอ้ต่างก็พบทองคำมากมาย แสดงให้เห็นว่าไอ้ต่างกินคนไปมาก คนจึงตัดหัวไอ้ต่างมาเก็บ และตั้งชื่อว่า "คลองเกยไชย" เพราะสามารถฆ่าไอ้ต่างมาเกยบนฝั่งได้ชัยชนะในครั้งนั้นนั่นเอง^๒

๖.๔๗ จระเข้คาบคน

ประมาณ ๑๐๐ ปีมาแล้ว ที่สาธง จังหวัดสมุทรปราการ มีจระเข้ตัวหนึ่งชอบคาบคนและสัตว์ที่ลงไปในน้ำ บางคนเอาควายไปอาบน้ำ ก็ถูกจระเข้คาบเข้าไปในถ้ำ ผู้หญิงคนหนึ่งถูกจระเข้คาบเข้าไปในถ้ำ เมื่อออกมานอกถ้ำเห็นเป็นหลุมเป็นทาง ก็วิ่งหนีขึ้นมา ไปโผล่ยังตำบลอื่น มีกลิ่นจระเข้ติดตัวต้องอาบน้ำปีกว่าจึงจะหาย^๓

๖.๔๘ ตำนานจระเข้หน้าดำ (โตะลาดูดาดง)

จระเข้หน้าดำหรือโตะลาดูดาดงเป็นนิทานของบ้านน้ำดำ ตำบลน้ำดำ อำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพญาน้ำดำ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำจิตธรรมชาติในพื้นที่ตำบลน้ำดำ อำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีเรื่องราวดังนี้

^๑ สัมภาษณ์ พัฒน์วิดิ ชาติกานนท์, ๕ เม.ย. ๒๕๕๑.

^๒ วิเชียร เกษประทุม, นิทานพื้นบ้าน (กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๗๒-๗๓.

^๓ จันทรศรี สุปัญญากร, วรรณกรรมไทยรามัญ จากตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ, หน้า ๑๒๒.

นานมาแล้วมีเด็กเลี้ยงควายคนหนึ่ง ออกไปเลี้ยงควายที่บริเวณทุ่งหญ้าพุดน้ำดำ เขาได้พบกับชายชราคนหนึ่งชื่อโตะลาตุตาบา ซึ่งถามทางไปลูโบ๊ะลือซง เด็กจึงชี้ทางให้ โตะลาตุตาบา จึงชวนเด็กให้เดินทางไปด้วยกัน แต่เด็กปฏิเสธและบอกเหตุผลว่าต้องเลี้ยงควายอยู่ที่ทุ่งหญ้าน้ำดำนี้ ถ้าไปก็จะเป็นคนไม่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน โตะลาตุตาบาบอกว่าตนจะผูกควายไว้กับต้นไม้ในทุ่ง แต่เด็กก็ยังไม่ยอม โตะลาตุตาบาต้องอ่อนน้อมว่า ตนต้องไปทำธุระจำเป็นและตนเองก็แก่มากแล้ว ไม่มีเรี่ยวแรงเดินต่อ หากเดินทางต่อไม่มีคนช่วยเหลือจะเป็นอันตรายได้เด็กจึงตกลง แล้วโตะลาตุตาบาจึงผูกควายทุกตัวไว้กับต้นไม้ที่ทุ่งน้ำดำ เมื่อถึงลูโบ๊ะลือซงโตะลาตุตาบาก็ถามเด็กว่าอยากดูอะไรหรือไม่ เด็กบอกว่าตนไม่ดูเพราะกลัวจะเจ็บ โตะลาตุตาบาบอกว่าไม่ต้องกลัวเพราะเด็กมีความรับผิดชอบ จะเจ็บจะไม่ทำร้าย แล้วบอกให้เด็กขึ้นไปดูบนต้นไม้ จากนั้นโตะลาตุตาบาก็ค่อยๆ กลายร่างตนเป็นจระเข้ใหญ่ แล้วคลานลงน้ำอย่างช้าๆ เมื่อเด็กกลัวโตะลาตุตาบาก็ค่อยๆ คลานขึ้นจากน้ำแล้วกลายร่างเป็นชายชราดังเดิม แล้วจึงชวนกันเดินทางกลับ โตะลาตุตาบาถามเด็กว่าอยากได้อะไรจากโตะลาตุตาบาหรือไม่ เด็กบอกว่าไม่อยากได้แต่อยากกลับไปเลี้ยงควายเร็วๆ โตะลาตุตาบาจึงหยิบขมิ้นและถ่านไม้แบ่งออกครึ่งหนึ่งแล้วใส่ถุงผ้าให้เด็กเลี้ยงควาย และสั่งว่าเมื่อถึงบ้านแล้วค่อยเปิดดู เมื่อถึงบ้านเด็กเปิดห่อดูก็พบว่าห่อขมิ้นกลายเป็นทองคำ ส่วนห่อถ่านกลายเป็นเงิน จึงมอบให้พ่อแม่เก็บไว้ วันต่อมาเด็กก็พบกับโตะลาตุตาบาอีกและบอกว่าวันนี้ถ้าเด็กไปลูโบ๊ะลือซงด้วยจะได้ดูจระเข้ต่อสู้อีกกัน เมื่อเดินทางถึงแล้วโตะลาตุตาบาบอกว่าที่นี่มีจระเข้ใหญ่ตัวหนึ่งดูแลอยู่ คือ โตะลาตุตาตง ซึ่งตนจะแปลงร่างเป็นจระเข้ใหญ่ โตะลาตุตาบาลงไปต่อสู้ด้วย ให้เด็กคอยดูในน้ำ ถ้าเห็นเลือดสีขาวยเป็นเลือดของโตะลาตุตาบา ถ้าเห็นเลือดเป็นสีแดงคือเลือดของโตะลาตุตาตงแล้วจึงลงไปต่อสู้กัน เมื่อสู้กันได้ครู่หนึ่งก็มีเลือดสีขาวยลอยขึ้นมา เด็กจึงรู้ว่าโตะลาตุตาบาต่อสู้พ่ายแพ้ แล้วจระเข้โตะลาตุตาบาจึงขึ้นมาจากน้ำกลายร่างเป็นชายชราดังเดิม แล้วสั่งให้เด็กไปบอกชาวบ้านว่า ในพุดน้ำดำแห่งนี้มีจระเข้โตะลาตุตาตงเป็นผู้ดูแลและอาศัยอยู่ คนที่เป็นชาวบ้านพุดน้ำดำจระเข้จะไม่ทำร้าย แต่ถ้าหากผู้ใดพุดจาลบลู่ ก็จะถูกจระเข้โตะลาตุตาตง หลอกให้กลัว จากนั้นชายชราโตะลาตุตาบาก็เดินทางกลับและไม่ปรากฏตัวที่พุดน้ำดำอีกเลย*

๖.๕๙ ตำนานแหลมวัง

สมัยก่อนบ้านแหลมวังเป็นวังจระเข้ที่ลึกมาก ในปัจจุบันนี้ดินเขินจระเข้ไม่สามารถเข้าไปได้ จระเข้มีขนาดใหญ่จนเป็นร่องจระเข้ กลายเป็นวังจระเข้ จึงเรียกว่า “แหลมวัง” ล้ำคลองมีจระเข้ปกครอง ด้วยอำนาจของจระเข้ทำให้ไม่มีใครล่วงล้ำเข้าไปได้ ต่อมาเมื่อมีคนเดือดร้อนจาก

* ไพโรจน์ ขวัญคง, หนังสืออ่านสาระเพิ่มเติม วรรณกรรมท้องถิ่นปัตตานี (ม.ป.ท., ๒๕๕๙), หน้า ๓๐-๓๒.

จะเข้ที่ร้ายกาจเพราะเป็นวังของจะเข้ เมื่อเวลาผ่านไปจะเข้ก็แพ้มนุษย์จึงล่าถอยออกไป เพราะมนุษย์ไปยึดที่อยู่ของจะเข้ ดังนั้น “แหลมวัง” จึงเคยเป็นวังจะเข้^๑

๗. นิทานอธิบายเหตุ

๗.๑ กระจ่ายกระจอด จะเข้ไม่มีลิ้น

ครั้งหนึ่งนานมาแล้วเมื่อกระจ่ายเดินด้วยเท้าทั้งสี่เหมือนสัตว์ทั่วไป วันหนึ่งไปเดินเล่นตามฝั่งลำธาร จนไปยืนอยู่ขอนไม้ริมฝั่ง แท้จริงแล้วขอนไม้นั้นคือหัวจะเข้ลอยไหลอยู่ริมลำธาร กระจ่ายถ่ายมุลออกมา จะเข้ไม่โห่จึงจับเอวกระจ่ายอย่างรวดเร็ว กระจ่ายดิ้นรนด้วยความเจ็บปวดและถ่ายมุลเข้าไปในปากจะเข้อีก ทำให้จะเข้สำลักและจาม กระจ่ายได้โอกาสจึงใช้ขาหลังทั้งสองถีบลิ้นจะเข้อย่างแรงจนลิ้นขาดหลุดเข้าไปในลำคอ แต่กระจ่ายเองก็ไม่สามารถเดินเป็นปกติได้เหมือนก่อน ต้องใช้วิธีกระจอดเคลื่อนตัว จะเข้ก็ไม่มีลิ้นลิ้มรสอาหารมาจนถึงทุกวันนี้^๒

๗.๒ กระจ่ายกับจะเข้

กาลครั้งหนึ่งที่กระจ่ายเคยมีหางยาวและสวยงามเหมือนหางกระรอก จะเข้ก็มีลิ้นยาวเหมือนสัตว์ทั่วไป โดยบังเอิญขณะที่กระจ่ายกำลังดื่มน้ำอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโดยมิได้ระวังตัว ก็ปรากฏจะเข้ใหญ่ตัวหนึ่งขยับเข้ามาซำๆ แล้วกระซอกกระจ่ายเข้าปาก โดยหวังจะกินอย่างช้าๆ กระจ่ายแกล้งทำเป็นไม่กลัวตายและบอกว่า ตนไม่กลัวจะเข้เลย เพราะจะเข้ขู่ด้วยเสียงที่ไม่ดังพอ เพราะว่าจะเข้ไม่ยอมเปิดปากกว้าง จะเข้บันดาลโทสะจึงอ้าปากกว้างและทำเสียงดัง กระจ่ายก็กระโดดออกมาอย่างรวดเร็ว เล็บที่คมของมันก็กระซอกลิ้นของจะเข้ออกมาด้วย สุดท้ายกระจ่ายต้องสูญเสียหางที่สวยงามไป ในขณะที่จะเข้ก็สูญเสียลิ้น นับตั้งแต่นั้นมา กระจ่ายก็ไม่มีหางยาวอีกเลย จะเข้ก็ไม่มีลิ้นยาวอีก เพราะความกลัวอันตรายจากจะเข้ทำให้กระจ่ายไม่ยอมดื่มน้ำในแม่น้ำลำคลองอีกเลย แต่เลือกที่จะดื่มน้ำค้างบนยอดหญ้าแทน^๓

๗.๓ กระจ่ายกับตะเข้

สมัยก่อนจะเข้ร้ายกินคน คนแก่บอกว่าหากฝ่าท้องจะเข้จะได้เงินทองมากมาย กระจ่ายตัวหนึ่งนั่งกินน้ำอยู่ริมน้ำ จะเข้เห็นก็พาดำพาก กระจ่ายจึงไปหาใบไม้มาปูบนหลัง

^๑ วิทยาลัยวิชาการการศึกษาสงขลา, คติชาวบ้าน (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๙๙.

^๒ สุกักดี อนุกุล, นิทานพื้นบ้านภาคกลาง-ตะวันตก (กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐-๑๑.

^๓ ลำดวน(ธนพล) จาคใจดี, นิทานพื้นบ้านชวนอ่านของไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: ธนพลวิทยาการ, ๒๕๔๗), หน้า ๑-๒.

จะเข้ พอถึงฝั่งกระต่ายก็บอกว่าตนเกลียดขี้หมาที่หัวจะเข้ จึงเอาใบไม้รองนั่ง จะเข้ก็โกรธ วันหนึ่งกระต่ายลงมากินน้ำ จะเข้จึงจับกระต่ายไว้ในปาก จะเข้คราง “ฮือๆ” และถามกระต่ายว่าไม่กลัวหรือ แล้วอำปาก กระต่ายจึงถีบจะเข้จนลื่นขาด กระต่ายก็ไม่กลัวลงไปกินน้ำอีกเลย เพราะกลัวจะเข้และกินแต่น้ำค้างในป่ามาจนถึงทุกวันนี้^๑

๗.๔ กระต่ายกับหอยโข่ง

กระต่ายทำหอยโข่งวิ่งแข่ง หากใครแพ้จะถูกกิน กระต่ายคิดว่าคงได้กินหอยโข่งแน่ เพราะหอยโข่งคลานช้าๆ หอยโข่งก็ประหลาดใจ และตกลงว่าจะฝัดตัวกันไปตลอดทางจนถึงเส้นชัย เมื่อถึงวันแข่งกระต่ายก็เริ่มวิ่งเหยาะๆ หอยก็ไผลขึ้นมา กระต่ายจึงรีบวิ่ง หอยก็ไผลขึ้นมาอีก จนถึงเส้นชัยหอยโข่งก็ไผลขึ้นมาอีก พอกระต่ายแพ้ก็ไม่ยอมลงกินน้ำในหนอง เพราะกลัวถูกหอยโข่งกิน เมื่อกระต่ายจะข้ามแม่น้ำจึงอาศัยจะเข้ โดยนั่งบนหัวไป นึกขำว่าจะเข้มีขี้หมาบนหัว พอถึงฝั่งกระต่ายจึงล้อเลียนจะเข้ จะเข้โมโหจึงคิดว่าถ้ากระต่ายลงน้ำจะกัดกระต่าย วันหนึ่งกระต่ายนั่งห้อยขาอยู่บนรากไม้ จะเข้เห็นจึงเข้าไปจับขากระต่าย กระต่ายบอกว่ามันไม่ใช่ขาแต่เป็นรากไม้ จะเข้หลงกลก็ปล่อยขาจะเข้ กระต่ายก็ล้อเลียนจะเข้อีก จะเข้ก็คิดหาอุบาย วันหนึ่งกระต่ายนั่งห้อยหาง จะเข้เห็นก็จับ กระต่ายจึงคิดอุบายว่า “ฮือ” มันไม่กลัวหรือ แต่มันกลัว “ฮ่า” เท่านั้น จะเข้ก็ร้อง “ฮ่า” กระต่ายก็ถีบลื่นจะเข้ขาด จะเข้ก็จับหางกระต่ายขาด กระต่ายจึงหางขาด จะเข้จึงไม่มีลื่นนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา^๒

๗.๕ จะเข้ไม่มีลื่น

ในอดีตเมื่อจะเข้ยังมีลื่นอยู่ มันกินทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ หรือพืช ที่มีรสอร่อย จึงทำให้พืชและสัตว์บางชนิดสูญพันธุ์ พระพรหมได้รับการร้องเรียนจากสัตว์ต่างๆ จึงคิดว่าที่เป็นเช่นนี้เพราะจะเข้มีลื่นที่รับรู้รสต่างๆ ได้ ดังนั้นจึงควรทำลายลื่นของจะเข้เสีย พระพรหมจึงตรัสสั่งให้สัตว์ทั้งหลาย หนีให้ห่างจากจะเข้ จะเข้ทั้งหลายก็อดอยาก เมื่อหัวหน้าจะเข้ประชุมกันว่าพวกตนจะถูกปราบ ก็ยิ่งทำให้จะเข้ทั้งหลายโกรธแค้นเป็นอย่างมาก ป้ายวันหนึ่งขณะที่จะเข้ทั้งหลายกำลังว่ายน้ำอยู่ขอบึง มีกระต่ายป่าจำนวนมากลงมาดื่ม น้ำที่หนองนั้น จะเข้จึงจับขาหลังของกระต่ายทันที พร้อมกับคำราม “ฮือๆ” กระต่ายทุกตัวหัวเราะและบอกว่าตนเองไม่กลัวเสียง “ฮือๆ” แต่มันกลัวเสียง “ฮ่าๆ” เท่านั้น จะเข้ทั้งหลายอยากแสดงฤทธิ์ จึงร้อง “ฮ่าๆ” กระต่ายได้ทีก็กระโดดถีบเต็มแรง จนลื่นจะเข้ขาด แต่จะเข้เองก็จับหาง

^๑ วิชา กงกะนันทน์, รายงานผลการวิจัยโครงการรวบรวมและศึกษานิทานพื้นบ้านของกะเหรี่ยงจอมบึงกับเขมรราชบุรี (นครปฐม: ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๑), หน้า ๗๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒-๗๓.

กระต่ายจนขาดทุกตัว นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จระเข้ทุกตัวก็ไม่มีลิ้น และกระต่ายทุกตัวก็หางขาด เพื่อระลึกถึงความดีของกระต่าย พระพรหมจึงวาดรูปของกระต่ายไว้บนดวงจันทร์^๑

๗.๖ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ

แต่เดิมจระเข้เป็นสัตว์สูงใหญ่อย่างมา ชอบอาสาเจ้าทะเลและเจ้าป่า โดยให้ขบขี้เหมือนมา ทั้งบนบกและในน้ำ แต่ต่อมาเปลี่ยนแปลงไปจนกลายเป็นสัตว์เลื้อยคลานอย่างทุกวันนี้ ด้วยความดีของจระเข้ที่มีมาหลายยุคหลายสมัย เจ้าทะเลจึงเนรมิตให้จระเข้มีความสามารถเป็นสัตว์น้ำตลอดกาล เจ้าป่าก็เนรมิตให้จระเข้มีความสามารถเป็นสัตว์บกตลอดกาล ด้วยเหตุนี้จระเข้จึงเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา^๒

๗.๗ เหตุที่กระต่ายไม่มีหางและจระเข้ไม่มีลิ้น

กาลครั้งหนึ่งที่กระต่ายพูดภาษาคนได้ กระต่ายเคยกินน้ำตามแม่น้ำลำคลอง วันหนึ่งกระต่ายไปกินน้ำริมคลอง มีจระเข้ตัวหนึ่งเห็นกระต่ายลงมากินน้ำก็ตรงเข้าจับกระต่ายไว้ในปาก กระต่ายคิดอุบายให้รอดพ้น โดยบอกว่าจระเข้คำราม ฮือๆ แค่นี้ทนไม่กลัว ต้องคำรามว่า ฮาๆ จึงจะกลัว จระเข้ไม่รู้ทันจึงอ้าปากกร้อง กระต่ายก็กระโดดออกจากปากจระเข้ จระเข้ตกใจรีบจับกระต่าย แต่ได้แค่หางกระต่าย เล็บของกระต่ายก็ถีบเอาลิ้นของจระเข้ขาด จระเข้จึงไม่มีลิ้นนับแต่นั้น กระต่ายก็ไม่มีหางนับแต่นั้นเป็นต้นมา จนบัดนี้กระต่ายก็ไม่กล้าลงไปกินน้ำในแม่น้ำลำคลองอีกเลย คงกินแต่น้ำค้างตามใบหญ้ามาจนถึงทุกวันนี้^๓

๗.๘ ขี้หมาที่จมูกจระเข้

กาลครั้งหนึ่งหมา กระต่าย และจระเข้ เป็นเพื่อนรักกัน วันหนึ่งหมากับกระต่ายต้องการข้ามแม่น้ำ จึงปรึกษากันว่าจะให้จระเข้ที่ว่ายน้ำเก่งพาหมากับกระต่ายข้ามแม่น้ำนั้น จระเข้จึงให้หมากับกระต่ายขี่หลังและพาข้ามแม่น้ำไป แต่เมื่อถึงกลางแม่น้ำ หมापวดท้องขี้ จระเข้บอกให้ถอดก่อน แล้วจึงรีบว่ายน้ำต่อ แต่พอใกล้ถึงฝั่งหมापวดท้องมาก จึงขึ้นไปยืนบนหัวจระเข้ เพื่อที่จะกระโดดลงให้เร็วที่สุด แต่หมาทนมไม่ไหวจึงขี้น้ำบนจมูกจระเข้ เราจึงเห็นมีปมบนหัวจระเข้ ซึ่งเรียกกันว่า "ขี้หมา" มาจนถึงทุกวันนี้ เมื่อหมาขี้ใส่จมูกจระเข้แล้วก็กระโดดลงก่อน กระต่ายยังอยู่บนหลังของจระเข้ จระเข้ถูกหมาขี้ใส่ก็โกรธมาก กระต่ายกลัวรีบวิ่งขึ้นฝั่ง แต่

^๑ ยุทธ เดชคำรณ, นิทานชาวบ้านของไทย (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, ๒๕๒๑), หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^๒ พร พิทยา, นิทานพื้นบ้าน (กรุงเทพฯ : สำนักงานหอสมุดกลาง ๐๙, ๒๕๑๖), หน้า ๒๖-๒๗.

^๓ กรมศิลปากร, นิทานชาวบ้าน ภาคที่ ๑- ภาคที่ ๔, หน้า ๓๖๗-๓๖๘.

จะเข้กับกระต่ายไว้ กระต่ายถีบลิ้นจะเข้อย่างแรงจนขาด จะเข้ก็จับหางของกระต่ายจนขาด เช่นกัน ดังนั้นจะเข้จึงไม่มีลิ้น กระต่ายก็หางสั้นมาจนถึงทุกวันนี้^๑

๗.๙ จระเข้กับจิ้งจก

จะเข้กับจิ้งจกเป็นเกลอที่รักชอบกันมาก สัญญากันว่า ถ้าจะเข้กัดผู้ใดแต่ไม่ถึงตายให้จิ้งจกช่วยกัดซ้ำให้ตายด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้จิ้งจกชอบเลียแผลของคนที่ถูกจะเข้กัด และชาวบ้านเชื่อกันว่า ถ้าใครถูกจะเข้กัดแล้วถูกจิ้งจกเลียแผลจะต้องตาย^๒

๗.๑๐ จระเข้กับหมา

สมัยก่อนจะเข้กับหมาเคยเป็นเพื่อนเกลอกัน และได้ให้สัญญากันไว้ว่าจะไปไหนมาไหนด้วยกัน หรือได้อะไรมาก็จะแบ่งเท่าๆกัน วันหนึ่งหมาได้ลูกแพะมาตัวหนึ่ง แต่ด้วยความหวงจึงกินขาข้างหนึ่งก่อน เหลืออีกสามขามาฝากจะเข้ แล้วแบ่งเป็นสองส่วนเท่าๆกัน จระเข้ก็สงสัยว่าทำไมแพะจึงมีสามขาเท่านั้น จึงถามหมา หมาก็ตอบว่าตอนที่พบลูกแพะ ลูกแพะก็มีขาแค่นี้เท่านั้น จะเข้จึงคิดว่าหมาคิดไม่ซื่อเสียแล้ว ก็โกรธในใจนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา วันหนึ่งเมื่อทั้งสองเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ จะเข้ให้หมานั่งบนหลัง พอไปถึงกลางคลองจะเข้ก็ถึงที่หมาเคยคดโกง จึงบอกว่าหากตอนนี้จะกินหมาคงได้ แต่ก็ไม่ทำเหมือนหมาที่คดโกงเพื่อนมาตลอด เมื่อหมาได้ฟังก็คิดว่าจะไม่คบจะเข้ต่อไป เพราะรู้ทันมันทุกอย่าง ถ้าถึงฝั่งแล้วจะแก้แค้นจะเข้เมื่อใกล้ถึงฝั่งหมาก็ขี้น้ำจระเข้แล้วกระโดดหนีขึ้นฝั่ง จะเข้โกรธแค้นมาก ดังนั้นเมื่อได้ยินเสียงหมาเมื่อใด ก็จะจับกินทันที ต่อมาได้มีก้อนเนื้อตะปุ่มตะป่ำงอกอยู่บนหัวจะเข้ทุกตัว ซึ่งเรียกกันว่า ก้อนขี้หมา และจะเข้ยังชอบกินเนื้อหมามากกว่าอย่างอื่นเพราะโกรธเรื่องในอดีต เวลาที่จะจับจะเข้จึงมักใช้หมาเป็นงูมาเป็นเหยื่อล่อ^๓

๗.๑๑ ลิงกับจะเข้ ส่วนที่ ๑

นานมาแล้วมีลิงฝูงหนึ่งกำลังเล่นน้ำอยู่ที่ทำนน้ำอย่างสนุกสนาน ขณะนั้นมีจะเข้ใหญ่ตัวหนึ่งอยากกินลิงทั้งฝูง จึงว่ายน้ำเข้ามาหาฝูงลิง โดยคิดอุบายบอกลิงว่า ที่ทำน้ำอีกฝั่งมีลูกไม้มาก ตนเองจะพาไป ฝูงลิงจึงพากันขึ้นหลังจะเข้ใหญ่ เมื่อถึงกลางทะเลจะเข้ร้องบอกว่าอยาก

^๑ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร, นิทานพื้นบ้านจังหวัดชุมพร, หน้า ๓๙-๔๐.

^๒ สนิท พลเดช, “จะเข้กับจิ้งจก,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๒ (๒๕๔๒): ๑๔๕๙.

^๓ วิเชียร ณ นคร, รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัด นครศรีธรรมราช (นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐๒.

กินดับลึง ลึงที่อายุมากที่สุดในฝูงบอกว่าลึงทุกตัวไม่ได้พกดับมาด้วย เพราะตอนอาบน้ำได้ถอดดับแขวนไว้ที่ต้นไม้ ถ้าจะกินก็ต้องพาไปเอาดับเสียก่อน จะเข้หลงเชื่อจึงพาลิงว่ายน้ำกลับไปยังทำน้ำ เมื่อลึงทั้งฝูงขึ้นฝั่งแล้ว ก็ทำท่าเยาะเย้ยจะเข้ จะเข้โกรธมากที่เสียรู้ จึงกัดลิ้นตนเองจนขาด ทำให้จะเข้ไม่มีลิ้นจนถึงทุกวันนี้ ส่วนลึงนี้กว่าตนเองเก่งกว่าสัตว์อื่น จึงทำท่าหลอกล้อติดตัวมาจนถึงปัจจุบัน^๑

๘. นิทานสัตว์

๘.๑ ตาเยย

มีตายายฐานะยากจนคู่หนึ่ง ชับเกวียนไปขนฟางให้วัวควายกิน ระหว่างทางพบจะเข้ตัวหนึ่งนอนขวางทางอยู่ จะเข้ขอรื่องให้ตากับยายช่วยพาไปแหล่งน้ำ ตากับยายนึกสงสาร จะเข้จึงใช้เชือกผูกมัดจะเข้ติดกับเกวียนแล้วลากไป เมื่อถึงบึงแห่งหนึ่งตากับยายก็ช่วยกันแกะเชือกออกแล้วลากจะเข้ลงไปถึงริมน้ำ เมื่อจะเข้คลานลงน้ำเพียงครู่เดียวก็มีเรี่ยวแรงดังเดิม จึงตะโกนบอกตากับยายว่าตนเองเจ็บปวดมากจากการถูกมัดกับเกวียน จะต้องกินตากับยายเสีย ตากับยายตกใจก็ได้แต่นั่งรื่องให้อยูริมบึง บังเอิญมีกระต่ายตัวหนึ่งผ่านมาเมื่อตายายเล่าให้ฟัง กระต่ายก็วางอุบายถามจะเข้ว่าตากับยายมัดแน่นเพียงใด ให้ตากับยายลองมัดใหม่อีกครั้ง จะเข้ก็ตอบตกลง ไม่ว่าจะตากับยายจะมัดแน่นเพียงใด จะเข้ก็บอกว่าแน่นกว่านี้อีก กระต่ายจึงให้ตากับยายมัดจะเข้ให้แน่น จนในที่สุดจะเข้ก็ขาดใจตาย ตากับยายก็ไม่ถูกจะเข้จอมเจ้าเล่ห์จับกินเป็นอาหาร^๒

๘.๒ กระต่ายเจ้าปัญญา

มีตากับยายไปหาฟืนและพบลูกตะเข้ตัวหนึ่ง ตาจึงบอกให้ยายเอาตะเข้ไปเลี้ยง โดยเอาไปใส่ตรงหัวรูปเกียนบรรทุกมา และเลี้ยงไว้ในกระถางเล็กๆ พอตะเข้ตัวใหญ่ขึ้นก็ทำกระถางให้ใหญ่ขึ้นอีก จนทำกระถางไม่ทัน ตะเข้จึงบอกว่าตากับยายเอามันมาทำอย่างนี้น่าเกลียด มันจะกินตากับยาย ตาจึงให้คนอื่นช่วยตัดสินให้ แต่ก็ไม่มีใครช่วยตัดสินให้ได้ พอตีมีกระต่ายตัวหนึ่งผ่านมาจึงรับอาสาตัดสินให้เอง โดยให้ตาเล่าเรื่องราวให้ฟังว่าได้มาจากป่า แล้วบรรทุกใส่ตรงหัวรูปเกียนมา โดยมัดติดกับหัวรูป กระต่ายจึงบอกว่าให้เอาตะเข้ไปไว้ที่หัวรูปแล้วจะตัดสินให้

^๑ กิตสุรวงศ์ กาฬสุวรรณ, “การวิเคราะห์โครงสร้างนิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ตามทฤษฎีโครงสร้างนิทานของวลาดีมีร์ พรอพพ์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓๓-๓๓๔.

^๒ พจนีย์ เฟิงเปลียน, “ตาเยย, นิทาน (เขมร),” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๓ (๒๕๔๒): ๑๔๓๙-๑๔๐๐.

จากนั้นก็จับตะเข้ม้ามัดไว้ กระต่ายถามว่าเท่านี้หรือ ตะเข้ก็บอกว่ายัง แล้วก็มัดแน่นขึ้นเรื่อย ๆ จนตะเข้ตายในที่สุต^๑

๘.๓ จระเข้กับลิง ส่วนวันที่ ๑

มีลำคลองหนึ่งไม่กว้างมาก ยอดต้นไม้ของทั้งสองฝั่งชี้ถึงกัน จระเข้อาศัยอยู่ในน้ำ ส่วนลิงอาศัยอยู่บนต้นไม้ จระเข้อยากจะกินลิงมานาน จึงชวนลิงเป็นเพื่อน แต่ลิงไม่ยอม จระเข้จึงวางอุบายว่าเจ้าลิงจะปีนต้นไม้ให้เหนื่อยทำไม ถ้าขึ้นหลังของตจะพาไปส่งอีกฟากหนึ่ง อีกวันหนึ่งลิงก็ใจอ่อน จระเข้ล่อดตัวเป็นขอนไม้พาลิงไปส่งให้ลิงตายใจ พอถึงกลางแม่น้ำจระเข้ก็หันมาคาบลิง ลิงก็บอกว่ากินคนไม่ตาย เพราะหัวใจอยู่บนยอดไม้ จระเข้ก็สงสัยจึงคายลิงออกมา ลิงก็กระโดดขึ้นต้นไม้ทันที แล้วบอกว่าตจะเอาหัวใจให้กิน แล้วก็ขึ้นไปเขย่ารังมดแดงลงมากัด จระเข้ ลิงจึงรอดตาย^๒

๘.๔ จระเข้กับลิง ส่วนวันที่ ๒

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีจระเข้สองตัวเมียอาศัยอยู่ในถ้ำของแม่น้ำแห่งหนึ่ง จระเข้ตัวเมียแพ่ท้องอยากจะกินหัวใจลิง จึงบอกให้จระเข้ตัวไปหาหัวใจลิงมาให้กิน เมื่อไปถึงริมฝั่งคลองเห็นลิงตัวหนึ่ง จระเข้ตัวจึงคิดอุบายหลอกลิง โดยว่ายน้ำเข้าไปใกล้ลิงแล้วบอกว่า อีกฝั่งมีมะม่วงสุกหอมหวาน ทำไมถึงไม่เก็บกิน ลิงบอกว่าตนเองว่ายน้ำไม่เก่ง จระเข้จึงคิดอุบายว่าถ้ามาเป็นเพื่อนกันแล้วจระเข้จะให้ชี้หลังพาไปกินมะม่วงอีกฝั่งหนึ่ง ลิงดีใจกระโดดเกาะหลังจระเข้ทันที เมื่อถึงกลางคลองจระเข้ก็บอกว่าลิงโง่ ตจะเอาหัวใจไปให้เมียที่แพ่ท้องกิน เมื่อลิงรู้ว่าตนถูกหลอก ก็หาทางเอาตัวรอด โดยกล่าวว่าตสงสารเมียจระเข้มาก แต่หัวใจของตแขวนอยู่บนต้นมะม่วง ถ้าจะเอาหัวใจก็ยินดีให้แต่ต้องกลับไปเอาที่ต้นมะม่วงเสียก่อน เมื่อจระเข้ได้ฟังก็เชื่อมาส่งลิงที่ฝั่งเดิม เมื่อลิงขึ้นไปบนต้นมะม่วงก็หัวเราะเยาะจระเข้ และบอกว่าจระเข้โง่ ใครบ้างจะเอาหัวใจออกจากร่างกายได้ จระเข้รู้ว่าตเสียรูปลิงก็เสียใจและโกรธลิงมาก จึงคิดจะกัดกินลิงให้ได้มาจนถึงทุกวันนี้^๓

^๑ วิชา กงกะนั้นันท์, รายงานผลการวิจัยโครงการรวบรวมและศึกษานิทานพื้นบ้านของกะเหรี่ยงจอมบึงกับเขมรราชบุรี, หน้า ๘๘.

^๒ วิเชียร เกษประทุม, นิทานพื้นบ้าน, หน้า ๑๓๕.

^๓ ฝ่ายวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่วนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และ บริษัทไทยประกันชีวิต จำกัด, นิทานพื้นบ้านไทย, หน้า ๓๖-๓๗.

๘.๕ กระจงกับจระเข้

กระจงเดินทางมาไกลรู้สึกกระหายน้ำจึงลงไปกินน้ำในคลอง จระเข้ได้กลิ่นเหยื่อจึงจับขาของกระจงไว้ กระจงจึงพูดว่าจระเข้ใจที่ก่อกินแถววัลย์ เมื่อจระเข้ได้ยินจึงอ้าปากออก กระจงได้โอกาสจึงรีบกระโดดขึ้นบนบก จระเข้รู้ว่าถูกหลอก คิดจะแก้แค้นกระจง คอยดักจับกระจงทั้งบนบกและในน้ำ กระจงจึงถามจระเข้ว่ามีพวกกี่ตัว จะตามล่าตนคงไม่สำเร็จ จระเข้จึงตอบว่า พวกตนมีเป็นร้อย จะเรียกมาให้หมด กระจงจึงบอกให้จระเข้เรียกพวกมาให้หมด แล้วลอยตัวขวางคลองให้เห็น แล้วจะนับดูว่ามีกี่ตัว จระเข้ทุกตัวมาลอยตัวขวางคลองจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่ง กระจงนับหนึ่ง สอง สาม พร้อมกับกระโดดบนหลังจระเข้ไปยังอีกฝั่งหนึ่งของคลอง แล้วกระจงก็เดินทางต่อไป^๑

๘.๖ ควายกับจระเข้

วันหนึ่งจระเข้ถูกต้นมะพร้าวล้มทับกลางลำตัวอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ควายตัวหนึ่งลงมาจะกินน้ำ จระเข้จึงร้องให้ช่วย และบอกว่าจะไม่ทำร้ายลูกหลานของควายที่ชอบว่ายน้ำ ควายจึงช่วยจระเข้โดยใช้เขาเหวี่ยงต้นมะพร้าวทิ้งไป และลงมากินน้ำจนอิ่ม ขณะนั้นเองจระเข้ก็จับขาควาย เมื่อควายถามว่าจระเข้สัญญาไว้ว่าอะไร จระเข้ก็ตอบว่าไม่ได้สัญญา ควายโง่ ให้หาพยานมาสักครู่ผ่าซีลอยน้ำมาพูดว่า จระเข้ทำถูกเหมือนตอนที่มันยังใหม่ ทุกคนก็ทนุถนอมเหมือนมันเป็นพระราชินี แต่พอแก่ก็ทิ้งลงแม่น้ำ ต่อมาก็มีเสือเก่าๆลอยน้ำมาพูดว่า จระเข้ทำถูกเหมือนมันตอนใหม่ๆคนทนุถนอม แต่พอแก่ก็เอาโยนทิ้งลงน้ำ กระจงตัวหนึ่งเดินมาริมแม่น้ำ และบอกว่าตัดสินใจไม่ได้ ต้องทำให้ดูอีกรอบ จระเข้จึงอ้าปากปล่อยขาควาย เมื่อควายขึ้นฝั่งก็เหวี่ยงต้นมะพร้าวต้นเดิมลงไปทับกลางตัวจระเข้ แล้วกระจงก็บอกว่าคนอย่างนี้ช่วยไม่ได้ เพราะไม่รู้จักบุญคุณ ปล่อยให้ต้นมะพร้าวทับตายที่นี่ แล้วสัตว์ทั้งสองก็ทิ้งให้จระเข้อยู่ริมคลอง จระเข้จึงอดอาหารตายในที่สุด^๒

๘.๗ ควาย จระเข้ และกระจง

จระเข้ตัวหนึ่งนอนเหยียดยาวอย่างสบายใจ ตันหัวหักโค่นลงมาทับกลางตัวจระเข้ คู่หนึ่งมีควายป่าสีเทาเดินผ่านมา จระเข้จึงอ้อนวอนให้ช่วย ควายรีบใช้เขาวิดตันหัวออก จระเข้ใช้ปากจับควายทันที กระจงร่างเล็กตัวหนึ่งกระโดดมาพอดี จึงถามถึงเหตุการณ์ เมื่อควายเล่า ก็บอกว่าไม่เข้าใจ ให้ลองแสดงให้ดูอีกที จระเข้พยักหน้าและหัวเราะเยาะกระจง เมื่อควายและกระจงเคลื่อนตันหัวมาทับจระเข้อีกครั้งแล้ว จระเข้ก็บอกให้ควายรีบเอาต้นไม้ออก เพราะแสดง

^๑ รัตนา พันธุ์สุริย์ฉาย, “กระจงกับจระเข้ : นิทาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๑ (๒๕๔๒): ๓๒.

^๒ กิตสูรวงศ์ กาฬสุวรรณ, “การวิเคราะห์โครงสร้างนิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ตามทฤษฎีโครงสร้างนิทานของวลาดิเมียร์ พรอพพ์,” หน้า ๓๒๗-๓๒๘.

ให้ดูหน่อยเดี๋ยวเท่านั้น แต่กระจงหัวเราะและบอกว่า ไม่ต้องแสดงหน่อยเดี๋ยวเพราะจะเซ่ต้องแสดงไปอีกนาน จากนั้นกระจงแคะก็ชวนควายเดินลับหายไป^๑

๘.๘ ทำคุณบูชาโทษ

ชายหนุ่มสองคนที่กำลังหาผักหาฟันไปพบกระเซ่ติดคลองที่แห่งอยู่ นึกสงสารจึงพาจะเซ่ไปปล่อยน้ำ พอจะเซ่ได้น้ำก็มีเรี่ยวแรง อาละวาดกัดคนนับสิบ จนเรื่องไปถึงเจ้าเมือง ที่ฝันว่าถ้าจะเซ่ไม่ได้กินชาย ๒ คนที่ช่วยมัน มันก็จะกินคนให้หมดเมือง เจ้าเมืองจึงสืบว่าใครเป็นผู้ช่วยจะเซ่ เมื่อพบกับอกให้ชายทั้งสองยอมให้จะเซ่กินเสีย แต่ชายทั้งสองขอเลื่อนออกไปอีก ๗ วัน เพื่อไปบอกลูกเมียก่อน ระหว่าง ๗ วันชายทั้งสองก็ถามคนอื่นว่าจะทำอย่างไร พบเสือป่าก็บอกว่าควรไปให้จะเซ่กิน พบนกหาลาอยู่ก็บอกว่าควรไปให้จะเซ่กิน เมื่อไปพบกระต่ายติดหลุมจันทั้งสองก็ช่วยขึ้นมา กระต่ายบอกว่าให้ไปกับตน เมื่อถึงวังน้ำที่กระเซ่อยู่ กระต่ายก็บอกให้จะเซ่ขึ้นมากิน และถามจะเซ่ว่าเหตุใดจึงต้องกินเขาทั้งสองคน จะเซ่บอกว่าทั้งสองทำตนเองเจ็บตัวตอนที่หามา กระต่ายบอกว่าให้ลองทำให้ดูแล้วจะให้กิน จะเซ่จึงไปที่คลองแห่งๆ ให้ชายทั้งสองคนมัด เมื่อทั้งสองคนเอาเถาวัลย์อันเล็กมามัด จะเซ่ก็บอกว่าไม่ใช่ให้เอาเส้นใหญ่กว่านี้ พอมัดเบาๆ จะเซ่ก็บอกว่ามัดแรงกว่านี้ กระต่ายจึงให้มัดแน่นๆและให้นำไปไว้ที่วังน้ำ พร้อมทั้งให้ทุ้มจะเซ่ลงไปในน้ำทั้งที่ยังมีเชือกมัดอยู่ เมื่อชายทั้งสองทิ้งจะเซ่ลงน้ำ จะเซ่ว่ายน้ำไม่ได้ ก็จมน้ำตาย^๒

๘.๙ ลิงกับจะเซ่ ส่วนวันที่ ๒

ริมคลองแห่งหนึ่งมีฝูงลิงอยู่บนต้นไม้ ส่วนด้านล่างเป็นเขตของจะเซ่ จะเซ่ตัวหนึ่งมองลิงอย่างเป็นมิตร ลิงตัวหนึ่งจึงชวนจะเซ่กินลูกหว้า นับตั้งแต่นั้นมาทั้งสองก็เป็นเพื่อนกัน ทำให้จะเซ่กลับบ้านค้าจันลูกเมียสงสัย จะเซ่ตัวหนึ่งมารายงานให้เมียจะเซ่รู้ เมียจะเซ่รีบว่ายน้ำไปทันทีและบอกว่าลูกไม่สบายมาก ยกเว้นแต่ได้กินหัวใจลิง จะเซ่รู้สึกกระอักกระอ่วนใจ เพราะลิงเป็นเพื่อนรัก แต่ต้องทำเพื่อลูก จึงออกอุบายชวนลิงไปงานวันเกิดเมียของตน โดยให้ลิงขี่บนหลังไป เมื่อว่ายน้ำถึงกลางคลอง จะเซ่ก็บอกว่าลูกของตนจะกินหัวใจลิง ให้ลิงยอมเสีย ลิงรีบร้องบอกว่าตนเองลืมหัวใจไว้บนต้นไม้ ต้องกลับไปเอาก่อน เมื่อถึงฝั่งลิงรีบกระโดดขึ้นต้นไม้ทันที แล้วแลบลิ้นหลอกจะเซ่ และตะโกนว่าจะเซ่โง่ ต่อไปนี้เลิกเป็นเพื่อนกันได้แล้ว เพราะ

^๑ ประพนธ์ เรื่องณรงค์, นิทานพื้นบ้านชายแดนภาคใต้, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

^๒ ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดพังงา. โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน, พังงาปริทัศน์ ๒: นิทานพื้นบ้าน, หน้า ๔๗-๔๘.

จะเข้เล่นไม้ซื่อ เมื่อจะเข้ว่ายน้ำมาหาลูกเมียพบว่าลูกไม่ได้ป่วยก็โล่งใจ ส่วนเมียของจะเข้ก็โล่งใจเพราะต่อจากนี้ไป ผัวของมันจะได้กลับที่อยู่เร็วขึ้น^๑

๙. มุขตลกและเรื่องไม้

๙.๑. ย่องเข้คนเก่ง

ณ หมู่บ้านกระเหรียง จังหวัดราชบุรี มีชายคนหนึ่งชื่อย่องเข้ เป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี และชอบโอ้อวดว่าตนมีวิชาอาคมมาก

วันหนึ่งมีเสือร้ายเข้ามาอาละวาดในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงขอร้องให้ย่องเข้ออกไปปราบ ย่องเข้ไม่กล้าปฏิเสธ จำใจไปกับภรรยา แล้วให้ชาวบ้านเหล่าไม้แหลมๆ ปักไว้รอบบ้านร้างแห่งหนึ่ง ตกดึกได้ยินเสียงเสือ ย่องเข้กลัวมากจึงหนีขึ้นไปบนหลังคา เสือกระโดดตามไป ย่องเข้พลาดตกลงจากหลังคา เสือจึงกระโดดตามมาแต่ถูกไม้แหลมแทงตาย กิตติศัพท์ของย่องเข้จึงเลื่องลือไปทั่วหมู่บ้าน

ต่อมามีโจรมาปล้นหมู่บ้าน ชาวบ้านมาขอร้องย่องเข้ ย่องเข้ปฏิเสธไม่ได้จึงพาชาวบ้านกลุ่มหนึ่งไปด้วย เมื่อพบโจรก็ยิงกันคนตายและหนีไปบ้าง ย่องเข้หนีขึ้นไปบนต้นไม้ โจรพูดกันว่าย่องเข้มีวิชาอาคมมาก ย่องเข้กลัวจนตัวสั่นทำให้ต้นไม้ไหวและหักลงมา โจรตกใจนึกว่าย่องเข้มีวิชาอาคมจริงๆ จึงหนีไปหมด และไม่กล้าปล้นหมู่บ้านนี้อีก

ต่อมามีจะเข้ใหญ่เข้ามาอาละวาดในหมู่บ้าน คนที่อาบน้ำถูกคาบไปกินหมด ย่องเข้จำใจพาคนไปช่วย ๒ คน เมื่อถึงก็ให้ต่อแพและลงไปบนแพ จะเข้เห็นก็ไล่ตาม ย่องเข้กลัวกระโดดขึ้นฝั่ง ให้อีก ๒ คนสู้กับจะเข้ ใช้ปืนยิงจะเข้ตาย ย่องเข้บอกว่าจะจับเป็น ให้บอกว่าย่องเข้เป็นคนยิงเองจะได้ไม่มีความผิด

กลับมาไม่นานย่องเข้คิดว่าตนไม่มีคาถาอาคมใดๆ ได้แต่หลอกชาวบ้าน สักวันชาวบ้านต้องรู้ความจริงแน่ จึงออกอุบายเผาบ้านแล้วร้องให้ชาวบ้านฟังว่า วิชาอาคมต่างๆ ทั้งปราบเสือปราบโจร ที่อยู่ในบ้านถูกไฟไหม้หมดแล้ว นับตั้งแต่นั้นก็ไม่มีการบวบวบย่องเข้ไปช่วยปราบสิ่งต่างๆ อีก แต่ย่องเข้ก็ยังเป็นที่นับถือของชาวบ้านตลอดมา^๒

^๑ กิตติสารรงค์ กาฬสุวรรณ, "การวิเคราะห์โครงสร้างนิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ตามทฤษฎีโครงสร้างนิทานของวลาดิเมียร์ พรอฟฟ์," หน้า ๓๓๔-๓๓๗.

^๒ ฝ่ายวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่วนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และ บริษัทไทยประกันชีวิต จำกัด, นิทานพื้นบ้านไทย, หน้า ๑๕๕-๑๖๐.

๙.๒ หาญหมีจงอางจระเข้

ณ หมู่บ้านชายป่าแห่งหนึ่ง มีชายคนหนึ่งชื่อหาญ อาศัยอยู่กับภรรยาและลูกสามคน นายหาญมีฐานะยากจนตัดฟันขายจนต้นไม้ใกล้บ้านโล่งเตียนไปหมด จึงชวนภรรยาไปตัดฟันในป่าลึก ขณะที่นายหาญกำลังผ่าฟันหมีควายตัวใหญ่กระโจนเข้าใส่ ภรรยารีบเอาขวานฟันหมีอย่างแรง หมีควายผลจากนายหาญตรงเข้าหาภรรยาอย่างรวดเร็ว นายหาญจึงรีบวิ่งกลับบ้านแล้วเล่าให้ลูกๆ ฟัง แต่ภรรยายังไม่ตายทั้งยังฆ่าหมีได้อีก นายหาญจึงบอกให้ภรรยาบอกชาวบ้านว่าตนเป็นคนฆ่าหมีเอง เพราะผู้หญิงฆ่าหมีไม่ได้ ชาวแพรไปแจ้งเจ้าเมืองจึงอวยยศให้นายหาญเป็นหาญหมี และให้รับราชการในฐานะผู้กล้า

สามเดือนต่อมาเจ้าเมืองให้หาญหมีมาจับงูจงอางที่ตกบ่อน้ำในจวนเจ้าเมือง หาญหมีกลัวจนเป็นลมแล้วปรึกษาภรรยา เมื่อถึงบ่อน้ำหาญหมีรับนั่งทั้งที่มีฝาช่องไม้ไผ่ผูกอยู่ทำให้ตกลงในบ่อทับงู หาญหมีคิดว่างูจะกัดจึงคว้าคองูไว้แน่น เจ้าเมืองเห็นจึงเดิมสร้อยนามให้ว่าหาญหมีจงอาง

ต่อมามีคนมาร้องทุกข์ว่าที่ทำน้ำท้ายจวนมีจระเข้ตัวหนึ่งอาละวาดขบกัดผู้คนทีลงไปอาบน้ำและดักน้ำ เจ้าเมืองจึงให้หาญหมีจงอางไปปราบ หาญหมีรับปากด้วยความหุดหู่ใจแต่ภรรยาบอกว่านางจะช่วยจับจระเข้เอง เมื่อถึงเวลาหาญหมีจงอางพาคนของเจ้าเมืองลงเรือพายไปยังวังลึกซึ่งเป็นที่อยู่ของจระเข้ แล้วก็เอาถ่อฟาดน้ำ จระเข้ใหญ่โผล่หัวขึ้นมา หาญหมีจงอางกลัวจนอุจจาระราดและแสรงกลบเกลื่อนว่าเป็นการอ้อยเหยื่อจระเข้ เมื่อจระเข้เข้ามาใกล้ หาญหมีจงอางทำท่าทำแก๊วแก๊ว ภรรยาเห็นจึงผลัดตกน้ำ จระเข้จึงโผล่เข้าหาอย่างรวดเร็ว หาญหมีจงอางจึงเสือกกระบองเข้าปากจระเข้และพุ่งตามไปสุดแรง เมื่อหาญหมีขึ้นเรือจระเข้ก็ตามมา คนในเรือจึงช่วยกันใช้หอกดาบที่แทงจระเข้จนตาย หาญหมีจงอางแกล้งบอกว่าเจ้าเมืองให้มาจับเป็น ถ้ากลัวหัวขาดให้บอกว่าตนเป็นคนฆ่าจระเข้ เจ้าเมืองจึงตั้งชื่อใหม่เป็นหาญหมีจงอางจระเข้

หลังจากนั้นไม่นานก็มีข้าศึกมาประชิดเมือง เจ้าเมืองจึงให้หาญหมีจงอางจระเข้ คุมไพร่พลออกศึก เขาขี่ม้าไม่เป็นจึงสั่งให้ทหารเอาเชือกผูกข้อเท้าทั้งสองข้างติดกัน โดยอ้อมท้องม้าไว้พอได้เวลาม้าตกใจเสียงโห่ร้องของทหาร เขาจึงพลัดตกลงไปข้างตัวม้าบ้าง ได้ท้องม้าบ้าง แต่ไม่ตกลงมาจากม้า ข้าศึกเห็นเขาขี่ม้าด้วยท่าพิสดารก็รู้สึกหวาดกลัวแตกหนีกันไป ม้าของเขาวิ่งไปถึงกลางป่าที่วังเวงมาก เขาจึงปีนขึ้นไปบนต้นไม้หนึ่งบนกระเช้าสีดา ฝ่ายข้าศึกพบแต่ม้าแต่ไม่พบตัวเขาก็ประหลาดใจ และหุงหาอาหารอยู่ใต้ต้นไม้ที่เขาซ่อนตัว เขากลับมากจนตัวสั่นทำให้งิ่งไม้สะเทือนไปด้วย ข้าศึกจึงแหงนหน้าขึ้นดู กระเช้าสีดาก็ตกพอดี เขาจะหนีก็ไม่ได้จึงตะโกนว่าหนีหรือไม่หนีก็ตาย เพราะเขาคำดินและเหาะเห็นเดินอากาศได้ ทหารข้าศึกตกใจมากพากันวิ่งหนีเอาตัวรอดอย่างไม่คิดชีวิต ทำให้ข้าศึกแตกพ่ายไป เจ้าเมืองจึงประทานนามให้ว่า "จอมพลหาญหมีจงอางจระเข้"^๑

^๑ ยุทธ เดชคำรณ, นิทานไทยคุณตาคุณยายเล่าไว้, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: รวมวรรณคดี, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔๓-๑๕๕.

๙.๓ หลวงตาทอง

หลวงตาทองมีลูกศิษย์สองคน คือ ไอ้แดงกับไอ้โต้ง บิณฑบาตได้น้อยทุกวัน จึงออกอุบายให้ลูกศิษย์นำไก่ไปซ่อนไว้ แล้วแสดงให้เห็นคนใดรู้ว่าตนเองเป็นผู้รู้ นับแต่นั้นมาหลวงตาก็มีอาหารให้ฉันเสมอ ไม่นานฝนไม่ตก ชาวนาภิมาหาหลวงตา พอดีหลวงตาได้ยินแม่พูดกับลูกว่า พรุ่งนี้ฝนจะตก จึงบอกตามนั้น และฝนก็ตกตามที่หลวงตาบอกจริงๆ วันรุ่งขึ้นจึงมีอาหารมากมาย ขณะที่หลวงตาฉันอยู่กระดุกไก่อติดคอจึงผงกหน้า คนที่นั่งตรงหน้าหลวงตาทองนึกว่าถูกเรียกก็เข้าไปใกล้ๆ พอดีฟ้าผ่าลงมาตรงจุดนั้นพอดีจึงรอดตาย พอรู้ถึงพระเจ้าแผ่นดินก็นิมนต์หลวงตาทองไปพบ ระหว่างทางหลวงตาอุทานว่าไอ้ทองตายแน่ มีมหาดเล็กคนหนึ่งชื่อไอ้ทองที่ขโมยพานของพระเจ้าแผ่นดินไปไว้ได้บันไดได้ยินเข้า ก็ขอร้องว่าอย่าให้ตนตายเลย พอไปพบพระเจ้าแผ่นดินหลวงตาก็บอกที่ซ่อนพานได้ถูกต้อง พระเจ้าแผ่นดินจึงให้สีกและอยู่ในวัง ต่อมา มีพระเข้าลวาทะกินคน จึงสั่งให้ทิดทองปราบพระเข้า พอเข้าใกล้จะเข้า ทิดทองก็กระโดดเข้าป่า มหาดเล็กที่เหลือก็ใช้ขวาน มีด หอก แทงจนพระเข้าตาย แล้วทิดทองจึงออกมา พระเจ้าแผ่นดินจึงพระราชทานนางสนมให้หนึ่งคน^๑

๙.๔ บั๊ฟฟาติหะ

ชายคนหนึ่งชื่อบั๊ฟฟาติหะไปเรียนที่ปอนาะซึ่งมีโตะครูที่ไม่ยอมยกลูกสาวให้กับใคร ต่อมาโตะครูพูดไม่ได้ บั๊ฟฟาติหะซึ่งเป็นคนไม่ฉลาดนักจึงอาสาไปตามหมอมมาให้ เมื่อเดินทางไปถึงแม่น้ำก็ไม่สามารถข้ามได้ บั๊ฟฟาติหะได้ยินเสียงพระเข้าเรียกชื่อและถามว่าจะจะไปไหน เมื่อบั๊ฟฟาติหะตอบว่าจะไปหาพระเจ้า จะเข้าก็ฝากให้เขาถามพระเจ้าว่าทำไมจะเข้าจึงไม่จมน้ำ แล้วก็พาบั๊ฟฟาติหะข้ามแม่น้ำไปจนพบชายที่โดนไม้หนีบขา เมื่อชายผู้นั้นทราบว่าเขาจะไปไหนจึงฝากถามว่าทำไมไม้ที่หนีบขาจึงไม่หลุดจากขา บั๊ฟฟาติหะเดินทางต่อจนพบมัสยิดจึงเข้าไปละหมาดจนเสร็จ และได้พบชายคนหนึ่งที่ถามเขาเช่นเดิม ชายผู้นั้นขอให้บั๊ฟฟาติหะกลับไป เพราะไม่มีพระเจ้า แล้วจึงตอบเรื่องที่บั๊ฟฟาติหะถามทุกเรื่อง จากนั้นบั๊ฟฟาติหะจึงเดินทางกลับ แล้วบอกกับชายที่ไม้หนีบขาว่าพระเจ้ามีความรู้แต่ไม่สอนใครแล้ว แต่ความจริงบั๊ฟฟาติหะได้รับความรู้มากมาย และบอกพระเข้าว่าจะเข้ากินคนเข้าไปจึงไม่จมน้ำ เพราะคนเปรียบเสมือนทอง แล้วบอกให้พระเข้าคายออกมา พระเข้าก็คายออกมาเป็นทองสองถุง แล้วจึงเดินทางกลับปอนาะ บั๊ฟฟาติหะได้บอกกับโตะครูว่าที่พูดไม่ได้เพราะโตะครูไม่ยกลูกสาวให้ใคร เมียโตะครูจึงถามว่าควรจะยกให้ใคร บั๊ฟฟาติหะจึงตอบว่ายกให้ตน แล้วโตะครูก็พูดได้ทันทีและถามบั๊ฟฟาติหะว่ามีอะไรมาหมั้น บั๊ฟฟาติหะจึงนำทองสองถุงให้และได้แต่งงานกับลูกสาวโตะครู หลังจากนั้น

^๑ ยาวมาลย์ กาญจนสุนย์, นิทานพื้นบ้านเมืองกาญจนบุรี (กาญจนบุรี: สุนย์ ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูกาญจนบุรี, ๒๕๓๒), หน้า ๒๓-๒๔.

บัยฟาติหะก็เป็นคนที่มีความฉลาด อ่านหนังสือได้ และสอนให้ลูกหลานรู้จักคิดสามารถ ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข^๑

๙.๕ อ้ายปลิ้น

อ้ายปลิ้นมีม้าอยู่ตัวหนึ่ง จึงหลอกเศรษฐีว่าม้าของมันขี่เป็นเงิน เมื่อเศรษฐีให้คนไปคู้ก็พบว่าได้เงิน ๖ เหรียญทุกวัน เศรษฐีจึงขอซื้อม้าแต่อ้ายปลิ้นไม่ให้ จนสุดท้ายก็ขายในราคา ๑,๒๐๐ เหรียญ และใส่เงินไว้ ๖ เหรียญ หลังจากนั้นเศรษฐีก็ไม่พบเงินที่ขี่ของม้าอีกเลย ต่อมาอ้ายปลิ้นไปหลอกพ่อค้าเรือว่าลูกวัวที่ตนกอดอยู่นั้นทำให้หายหนาวได้ ในราคา ๑,๖๐๐ เหรียญ เมื่ออากาศเย็นลูกเรือก็รู้ว่าตนถูกหลอก ต่อมาได้ภรรยาคนหนึ่ง อยู่มามีเสื่อร้ายกินคนนับไม่ถ้วน เจ้าเมืองจึงประกาศหาผู้มาปราบจะให้รางวัลและเกียรติยศ อ้ายปลิ้นกับเมียออกไปหาของในป่าเจอเสื่อพอดี อ้ายปลิ้นวิ่งขึ้นไปบนปลายไม้ เมียหนีไม่ได้ พอเสื่ออ้าปากก็เอามัดแทงปาก เสื่อจมนตาย อ้ายปลิ้นบอกว่าเจ้าเมืองจะฆ่าภรรยาเพราะไม่ให้ผู้หญิงฆ่าเสื่อ ให้อ้ายปลิ้นฆ่าแทน เจ้าเมืองให้รางวัลและแต่งตั้งอ้ายปลิ้นเป็นขุนปราบ ต่อมาจะมีกระเชอออกอาละวาดกินคน ไม่มีใครปราบได้จึงเรียกขุนปราบมา พอถึงเวลาขุนปราบตัวสั้น นักโทษที่ไปด้วยเห็นก็ทุบกระเชอด้วยไม้พายจนกระเชอตาย ขุนปราบบอกว่าจะเป็นโทษหนักเพราะบอกให้จับไม่ใช่ฆ่า ให้อ้ายปลิ้นฆ่าเอง เจ้าเมืองจึงตั้งให้เป็นพระยาปราบ ไม่นานก็มีช้างพลายงาดำอาละวาด ไม่มีใครจับได้ พระยาปราบฝันรับคำและขอโทษ ๕๐ คน พอเห็นนักโทษล้มหมดก็เอามัดหนีออกไปตายคาบหน้า เจอช้างพลายงาดำเข้าจึงหนีไปที่ต้นไทรที่มีง่าม ช้างพลายงาดำก็แทงลงที่ต้นไทรพอดีทำให้งาดัดต้นไทร รุ่งเช้าช้างหลุนักโทษตกใจพากันทุบหัวช้างจนตาย พระยาปราบบอกว่าให้มาจับไม่ใช่ฆ่า นักโทษจึงบอกว่าพระยาปราบปราบแทน ต่อมาสี่ห้าปีมีเมืองอื่นมาตีจึงให้พระยาปราบออกรบ พระยาปราบบอกว่าไม่ต้องการทหารขอไปคนเดียว พอถึงเวลาก็กลัวตัวสั้นปีนขึ้นไปอยู่บนต้นไม้ใหญ่มีหอนางสีดาอยู่ วงงข้างของฝ่ายตรงข้ามตีต้นไม้ใหญ่ทำให้หอนางสีดาตกลงมา ช้างตกใจวิ่งหนี แม้ทักว่าเป็นนางร้ายพระยาปราบแกล้งพูดว่าถ้าไม่กลับจะหักคอให้หมด แม้ทักคิดว่าเป็นเทวดาจึงยกธงขาวแล้ววิ่งหนีไป พระยาปราบก็รีบวิ่งเข้าเมือง เจ้าเมืองจึงแต่งตั้งให้พระยาปราบเป็นเจ้าเมืองต่อไป^๒

^๑ จักรัส พรุเพชรแก้ว, "ศึกษานิทานชาวบ้านของชาวไทยมุสลิมในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕), หน้า ๘๐.

^๒ ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดพังงา โรงเรียนดีบุกพังงาวิทยายน, พังงาปริทัศน์ ๒: นิทานพื้นบ้าน (พังงา: พังงาการพิมพ์, (ม.ป.ป.)), หน้า ๗๔-๗๘.

ตารางที่ ๑ แสดงการถ่ายทอดนิทานและลักษณะของตัวละครระเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	การถ่ายทอดนิทาน		ตัวละคร	ลักษณะตัวละคร					
		ลายลักษณ์	มุขปาฐะ		ลักษณะกายภาพ			นิสัย		
					ตามธรรมชาติ	เหนือธรรมชาติ		ดี	ร้าย	
			รูปร่างแตกต่าง	กำเนิดผิดปกติ	ความสามารถพิเศษ					
ตำนานปรัมปรา	ตำนานดาวฤกษ์อาควินี	x		บุตรเศรษฐี			x		x	
ตำนานปรัมปรา	ตำนานดาวฤกษ์จิตตะ	x		พระยานาค			x			x
ตำนานปรัมปรา	ตำนานดาวจระเข้	x		จระเข้เศรษฐี			x		x	
ตำนานปรัมปรา	ตำนานธงจระเข้ ส.๑	x		จระเข้	x				x	
ตำนานปรัมปรา	ตำนานโนรา	x		จระเข้	x					x
ตำนานปรัมปรา	ตำนานธงจระเข้ ส.๒		x	จระเข้	x				x	
ตำนานปรัมปรา	ตำนานธงจระเข้ ส.๓		x	จระเข้เศรษฐี			x		x	
นิทานศาสนา	ไภยราช	x		จระเข้		x				x
นิทานศาสนา	สังข์วิเศษ	x		มานพหนุ่ม			x			x
นิทานศาสนา	สิรินันทะ	x		จระเข้	x					x
นิทานศาสนา	สุพทมโมกษะหมาเก้าหาง	x		จระเข้	x				x	
นิทานศาสนา	ท้าวไพบรราช	x		จระเข้	x					x
นิทานศาสนา	นางกัณไทรย	x		จระเข้หัว	x					x
				จระเข้เมีย	x					x
นิทานศาสนา	ภาพย์เรื่องนางแดงอ่อน	x		พญาภูมิ				x		x
				พระตุศตา		x	x		x	
นิทานคติ	โปรคส์ทวีได้บาป	x		จระเข้	x					x
นิทานคติ	สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ	x		จระเข้	x				x	x
นิทานคติ	จระเข้/จ๊กเข้		x	จระเข้	x					x
นิทานคติ	ความทะเยอทะยาน		x	จระเข้	x					x
นิทานมหัศจรรย์	คำขอเรื่องเจ้าสุวัตร์	x		นางสมุททษา			x		x	
นิทานมหัศจรรย์	นิทานคำกลอนเรื่องนางแดงอ่อน	x		นางแดงอ่อน			x		x	
นิทานมหัศจรรย์	นายพุทโธ	x		จระเข้	x				x	
นิทานมหัศจรรย์	นิทานเรื่องไชยเชษฐีตอนต้นก่อนพระราชนิพนธ์	x		จระเข้	x					x
นิทานมหัศจรรย์	ภาพย์เรื่องศิลปินศาสตร์	x		พญาภูมิ				x	x	

ตารางที่ ๑ แสดงการถ่ายทอดนิทานและลักษณะของตัวละครจะเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	การถ่ายทอดข้อมูล		ตัวละคร	ลักษณะตัวละคร					
		ลายลักษณ์	मुखปาฐะ		ลักษณะกายภาพ			นิสัย		
					ตามธรรมชาติ	เหนือธรรมชาติ		ดี	ร้าย	
						รูปร่างแตกต่าง	กำเนิดผิดปกติ			ความสามารถพิเศษ
				จะเข้ใหญ่				x		x
นิทานมหัศจรรย์	ชาลวันคำกาพย์	x		ชาลวัน				x		x
				ท้าวลำไผ่				x	x	
				ท้าวโคจร				x	x	
				นางจะเข้ปลา			x		x	
				ท้าวภักดิ์				x		x
				น้องชายท้าวภักดิ์				x		x
				นางวิมาลา				x		x
นิทานมหัศจรรย์	นางแดงอ่อน		x	นางแดงอ่อน			x		x	
				พ่อนางแดงอ่อน				x	x	
				แม่นางแดงอ่อน				x	x	
				พี่ชายนางแดงอ่อน			x		x	x
				ลูกชายนางแดงอ่อน			x		x	
นิทานชีวิต	ข้าวเม่าสากเหม็ง	x		จะเข้	x				x	
นิทานชีวิต	บทละครนอกเรื่องไกรทองสมัยอยุธยา	x		นางวิมาลา				x		x
นิทานชีวิต	นิทานเรื่องไกรทองตอนต้นก่อนพระราชนิพนธ์	x		ท้าวรำไพ				x	x	
				ท้าวโคจร				x		x
				ชาลวัน				x		x
				วิมาลา				x		x
				เลื่อมลายวรรณ				x		x
				ท้าวแสนตา				x		x
				พญาพันวัง				x		x
นิทานชีวิต	บทละครนอกเรื่องไกรทอง ร.๒	x		วิมาลา				x		x
				เลื่อมลายวรรณ				x		x

ตารางที่ ๑ แสดงการถ่ายทอดนิทานและลักษณะของตัวละครจะเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	การถ่ายทอดข้อมูล		ตัวละคร	ลักษณะตัวละคร				
		ลายลักษณ์	มุขปาฐะ		ลักษณะกายภาพ			นิสัย	
					ตามธรรมชาติ	เหนือธรรมชาติ		ดี	ร้าย
						รูปร่างแตกต่าง	กำเนิดผิดปกติ		
นิทานชีวิต	บทละครนอกเรื่องไกรทอง กรมหลวงภูวเนตรฯ	x		ชาลวัน				x	x
				วิมาลา				x	x
				เลื่อมลายวรรณ				x	x
นิทานชีวิต	บทละครเสภาเรื่องไกรทอง	x		ชาลวัน				x	x
				วิมาลา				x	x
				เลื่อมลายวรรณ				x	x
นิทานชีวิต	นิทานคำกลอนเรื่องไกรทอง ของนายบุษย์	x		ท้าวโคจร				x	x
				ท้าวรำไพ				x	x
				ชาลวัน				x	x
				วิมาลา				x	x
				เลื่อมไสวรรณ				x	x
				ไกรวงศ์				x	x
				ไกรเวช				x	x
				ท้าวพันตา				x	x
				พญาพันวัง				x	x
				ค่างเกยไชย				x	x
นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	x		จะเข้กรขวาด				x	x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินทวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอ	x		จะเข้ใหญ่	x			x	x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	x		ชาลวัน	x				x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานโต๊ะกิมุต ธรณี	x		จะเข้	x				x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	x		ทหารเรือ				x	
นิทานประจำถิ่น	ไก่อ้นแก้วนครทริภุญชัย	x		มีเลื่อยักษ์				x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปุ่น	x		จะเข้		x			x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำมิ่ง	x		จะเข้				x	x

ตารางที่ ๑ แสดงการถ่ายทอดนิทานและลักษณะของตัวละครจะเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	การถ่ายทอดข้อมูล		ตัวละคร	ลักษณะตัวละคร				
		ลายลักษณ์	มุขปาฐะ		ลักษณะกายภาพ			นิสัย	
					ตามธรรมชาติ	เหนือธรรมชาติ		ดี	ร้าย
						รูปร่างแตกต่าง	กำเนิดผิดปกติ		
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	x		จะเข้			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองฟ้าแดดสงยาง	x		จะเข้			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้เจ้าพ่อเก้าเลี้ยว	x		จะเข้เจ้า			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้เจ้าพ่อจ้อย	x		จะเข้ของเจ้าพ่อจ้อย			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้เจ้าพ่อเทพารักษ์	x		จะเข้เจ้า			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์	x		จะเข้เจ้าพ่อ			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้เมือก/ ตำนานจะเข้เจ้าพ่อชุมแสง	x		ชีปะขาว		x		x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเจ้าพ่อวัดศาลเจ้า	x		จะเข้	x				x
				จะเข้เจ้า			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานท้าวพันตา พญาพันวัง	x		ท้าวพันตา			x		x
				พญาพันวัง			x		x
				ท้าวโคจร			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานบ่อหกบาตร	x		ชีปะขาว		x		x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานบึงพระอาจารย์	x		พระอาจารย์		x		x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเรือควักวีเชียรป่ารุ่ง	x		ลูกจะเข้	x				x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเกาะจะเข้	x		จะเข้ของคางเพชร		x		x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเกาะมัดโพน	x		จะเข้หิน		x		x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานโต๊ะหินขวาง	x		จะเข้เจ้า			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานทวดคลองนางเรียม	x		จะเข้ทวดนางเรียม			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานพญาออกน้ำ แม่ศรีขวัญทอง	x		แม่ศรีขวัญทอง			x	x	
				พญาห้าข้าม			x	x	x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้เจ้าพ่อหนุ่ม		x	จะเข้ของเจ้าพ่อหนุ่ม			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้เจ้าแม่เอี้ยง		x	จะเข้ลูกศิษย์เจ้าแม่เอี้ยง			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้วัดหนองดินแดง		x	จะเข้	x			x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้วัดห้วยจะเข้		x	จะเข้	x				x

ตารางที่ ๑ แสดงการถ่ายทอดนิทานและลักษณะของตัวละครจะเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	การถ่ายทอดข้อมูล		ตัวละคร	ลักษณะตัวละคร				
		ลายลักษณ์	มุขปาฐะ		ลักษณะกายภาพ			ลายลักษณ์	มุขปาฐะ
					ตามธรรมชาติ	เหนือธรรมชาติ			
						รูปร่างแตกต่าง	กำเนิดผิดปกติ		
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้หลวงพ่เพชร		x	จะเข้ลูกศิษย์หลวงพ่เพชร				x	x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานวัดจะเข้ใหญ่		x	จะเข้	x				x
นิทานประจำถิ่น	จะเข้คาบคน		x	จะเข้	x				x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้หน้าตำ (โต๊ะลาตุตาคง)		x	จะเข้โต๊ะลาตุตาคง		x			x
				จะเข้โต๊ะลาตุตาคง			x	x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานแหลมวัง		x	จะเข้			x		x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้บ้านท่าขอนยาง	x		จะเข้ใหญ่	x				x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานลำสามหมอ	x		จะเข้ใหญ่	x				x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้สามพัน	x		จะเข้ใหญ่	x				x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเจ้ากั๊กจีน/ ตำนานเมืองลพบุรี	x		คูร์กของนางนงปะจันทร์		x			x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๑	x		ชาละวัน	x				x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานคำบลจระเข้ร้อง	x		จระเข้เกรงหวาด		x			x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางรมสายสก	x		อ้ายทน	x				x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานวังตาเพชร	x		ตาเพชร		x		x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานบ้านเกยไชย/ อี่ต้างเกยไชย ส.๑	x		ต้างเกยไชย	x				x
นิทานประจำถิ่น	อี่ต้างเกยไชย ส.๒	x		วิเชียร		x			x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานโต๊ะนายมน	x		นายมน		x		x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานบ้านในเมือง	x		จะเข้	x				x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๒		x	ท้าวรำไพ			x	x	
				ท้าวโคจร			x		x
				ชาละวัน			x		x
				วิมาลา			x		x
				เลื่อมลายวรรณ			x		x
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๓		x	ชาละวัน	x				x

ตารางที่ ๑ แสดงการถ่ายทอดนิทานและลักษณะของตัวละครจระเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	การถ่ายทอดข้อมูล		ตัวละคร	ลักษณะตัวละคร				นิสัย	
		ลายลักษณ์	มุขปาฐะ		ตามธรรมชาติ	ลักษณะกายภาพ			ดี	ร้าย
						เหนือธรรมชาติ				
						รูปร่างแตกต่าง	กำเนิดคิดปกติ	ความสามารถพิเศษ		
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๔		x	ชาละวัน	x					x
นิทานประจำถิ่น	ไอ้ต่างเกยไชย ส.๓		x	ต่างเกยไชย	x				x	x
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกับจระเข้	x		จระเข้	x					x
นิทานอธิบายเหตุ	ลิงกับจระเข้ ส.๑	x		จระเข้ใหญ่	x					x
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกระโดด จระเข้ไม่มีลิ้น		x	จระเข้	x					x
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกับตะเข้		x	จระเข้	x					x
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกับหอยโข่ง		x	จระเข้	x					x
นิทานอธิบายเหตุ	จระเข้ไม่มีลิ้น		x	จระเข้	x					x
นิทานอธิบายเหตุ	เหตุที่กระต่ายไม่มีหาง และจระเข้ไม่มีลิ้น		x	จระเข้	x					x
นิทานอธิบายเหตุ	ซีหม่าที่จุมูกจระเข้		x	จระเข้	x					x
นิทานอธิบายเหตุ	จระเข้กับหมา		x	จระเข้	x				x	x
นิทานอธิบายเหตุ	สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ	x		จระเข้		x				
นิทานอธิบายเหตุ	จระเข้กับจิ้งจอก	x		จระเข้	x					x
นิทานสัตว์	ดาเยย	x		จระเข้	x					x
นิทานสัตว์	จระเข้กับลิง ส.๒	x		จระเข้เมีย	x					x
				จระเข้ผัว	x					x
นิทานสัตว์	กระจกกับจระเข้	x		จระเข้	x					x
นิทานสัตว์	ควายกับจระเข้	x		จระเข้	x					x
นิทานสัตว์	ควาย จระเข้ และกระจก	x		จระเข้	x					x
นิทานสัตว์	ลิงกับจระเข้ ส.๒	x		จระเข้เมีย	x					x
				จระเข้ผัว	x					x
นิทานสัตว์	กระต่ายเจ้าปัญญา		x	จระเข้	x					x
นิทานสัตว์	จระเข้กับลิง ส.๑		x	จระเข้	x					x
นิทานสัตว์	ทำคุณบูชาโทษ		x	จระเข้	x					x
มุขตลกและเรื่องไม่	ย่องเข้คนเก่ง	x		จระเข้ใหญ่	x					x
มุขตลกและเรื่องไม่	หาญหนีจางจระเข้		x	จระเข้	x					x

ตารางที่ ๑ แสดงการถ่ายทอดนิทานและลักษณะของตัวละครระเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	การถ่ายทอดข้อมูล		ตัวละคร	ลักษณะตัวละคร					
		ลายลักษณ์	มุขปาฐะ		ลักษณะกายภาพ			นิสัย		
					ตามธรรมชาติ	เหนือธรรมชาติ		ดี	ร้าย	
						รูปร่างแตกต่าง	กำเนิดผิดปกติ			ความสามารถพิเศษ
มุขตลกและเรื่องไม้	หลวงตาทอง		x	จระเข้	x					x
มุขตลกและเรื่องไม้	บ๊วยฟ้าตีหะ		x	จระเข้	x				x	
มุขตลกและเรื่องไม้	อ้ายปลิ้น		x	จระเข้	x					x

ตารางที่ ๒ แสดงลักษณะนิสัยของตัวละครจะเห็นในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ลักษณะนิสัย																						
			ลักษณะนิสัยที่ดี								ลักษณะนิสัยที่ร้าย														
			ชอบช่วยเหลือ	ศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา	จงรักภักดี	ฉลาด	กตัญญู	มีความรับผิดชอบ	กล้าหาญ	ยึดมั่นในศีลธรรม	ซื่อสัตย์	ดูร้าย	ใจ	เหรคุณ	ผูกพยาบาท	ตะกละ	เจ้าเล่ห์	ชอบโกหก	ชอบลัทธิโมฆะ	อวดเก่ง	เกเร	หึงหวง	ประพฤติผิดในกาม	ชอบโอ้อวด	
ตำนานปรัมปรา	ตำนานดาวฤกษ์อาควินี	บุตรเศรษฐี					x																		
ตำนานปรัมปรา	ตำนานดาวฤกษ์จิตตะ	พระยานาค																							
ตำนานปรัมปรา	ตำนานดาวจระเข้	จระเข้เศรษฐี	x					x																	
ตำนานปรัมปรา	ตำนานธงจระเข้ ส.๑	จระเข้	x																						
ตำนานปรัมปรา	ตำนานโนรา	จระเข้																							
ตำนานปรัมปรา	ตำนานธงจระเข้ ส.๒	จระเข้	x																						
ตำนานปรัมปรา	ตำนานธงจระเข้ ส.๓	จระเข้เศรษฐี	x																						
นิทานศาสนา	โกยราช	จระเข้																							
นิทานศาสนา	สังข์วิเศษ	มานพหนุ่ม																							x
นิทานศาสนา	สิรินันตะ	จระเข้																							
นิทานศาสนา	สุพรมโมกษะหมาเก้าหาง	จระเข้	x																						
นิทานศาสนา	ท้าวไพรยราช	จระเข้																							
นิทานศาสนา	นางกัณไทรย	จระเข้ผัว																							
		จระเข้เมีย																							
นิทานศาสนา	ภาพย์เรื่องนางแดงอ่อน	พญาภูมิกิ																							
		พระคุดดา	x	x																					
นิทานคติ	โปรดสัตว์ได้บาป	จระเข้																							
นิทานคติ	สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ	จระเข้	x																						
นิทานคติ	จระเข้/จ๊กเข้	จระเข้																							
นิทานคติ	ความทะเลเยอะเยาน	จระเข้																							x
นิทานมหัศจรรย์	คำขอเรื่องเจ้าสุวัตร์	นางสมุททษา																							

ตารางที่ ๒ แสดงลักษณะนิสัยของตัวละครจะเห็นในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ลักษณะนิสัย																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
			ลักษณะนิสัยที่ดี							ลักษณะนิสัยที่ร้าย																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
			ชอบช่วยเหลือ	ศรัทธาในพระพุทธศาสนา	จงรักภักดี	ฉลาด	กตัญญู	มีความรับผิดชอบ	กล้าหาญ	ยึดมั่นในศีลธรรม	ซื่อสัตย์	ดูร้าย	โง่	เนรคุณ	ผูกพยาบาท	ตะกละ	เจ้าเล่ห์	ชอบโกหก	ชอบลักขโมย	อวดเก่ง	เกเร	หึงหวง	ประพฤติผิดในกาม	ชอบโอ้อวด																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
นิทานชีวิต	นิทานคำกลอนเรื่องไกรทองของนายบุษย์	ท้าวโคจร						x																				ท้าวรำไพ							x																			ชาลวัน								x														x				วิมาลา								x													x					เลื่อมไฉวรรณ								x													x					ไกรวงศ์																				x						ไกรเวช																				x						ท้าวพันตา								x												x						พญาพันวัง								x		x										x						ต่างเกยไชย								x																นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																						
		ท้าวรำไพ							x																			ชาลวัน								x														x				วิมาลา								x													x					เลื่อมไฉวรรณ								x													x					ไกรวงศ์																				x						ไกรเวช																				x						ท้าวพันตา								x												x						พญาพันวัง								x		x										x						ต่างเกยไชย								x																นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																
		ชาลวัน								x														x				วิมาลา								x													x					เลื่อมไฉวรรณ								x													x					ไกรวงศ์																				x						ไกรเวช																				x						ท้าวพันตา								x												x						พญาพันวัง								x		x										x						ต่างเกยไชย								x																นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																										
		วิมาลา								x													x					เลื่อมไฉวรรณ								x													x					ไกรวงศ์																				x						ไกรเวช																				x						ท้าวพันตา								x												x						พญาพันวัง								x		x										x						ต่างเกยไชย								x																นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																				
		เลื่อมไฉวรรณ								x													x					ไกรวงศ์																				x						ไกรเวช																				x						ท้าวพันตา								x												x						พญาพันวัง								x		x										x						ต่างเกยไชย								x																นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																														
		ไกรวงศ์																				x						ไกรเวช																				x						ท้าวพันตา								x												x						พญาพันวัง								x		x										x						ต่างเกยไชย								x																นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																								
		ไกรเวช																				x						ท้าวพันตา								x												x						พญาพันวัง								x		x										x						ต่างเกยไชย								x																นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																		
		ท้าวพันตา								x												x						พญาพันวัง								x		x										x						ต่างเกยไชย								x																นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																												
		พญาพันวัง								x		x										x						ต่างเกยไชย								x																นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																						
		ต่างเกยไชย								x																นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																																																
นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จะเข้เถรขวาด													x											นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																																																																										
นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินถวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอบ	จะเข้ใหญ่			x																					นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														
นิทานประจำถิ่น	ตำนานโศกะกมุท ธรณี	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ							x																	นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		
นิทานประจำถิ่น	ไก่อแก้วนครทริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์							x																	นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้ปูน	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้																								นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										

ตารางที่ ๒ แสดงลักษณะนิสัยของตัวละครจะอยู่ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ลักษณะนิสัย																						
			ลักษณะนิสัยที่ดี									ลักษณะนิสัยที่ร้าย													
			ชอบช่วยเหลือ	ศรัทธาในพระพุทธศาสนา	จงรักภักดี	ฉลาด	กตัญญู	มีความรับผิดชอบ	กล้าหาญ	ยึดมั่นในศีลธรรม	ซื่อสัตย์	ดูร้าย	โง่	เนรคุณ	ผูกพยาบาท	ตะกละ	เจ้าเล่ห์	ขบถโกหก	ชอบลักขโมย	อวดเก่ง	เกเร	หึงหวง	ประพฤติดีในทาง	ชอบโอ้อวด	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานพญายอคน้ำ แม่ศรีขวัญทอง	แม่ศรีขวัญทอง	x																						
		พญาทำข้าม							x																
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจระเข้เจ้าพ่อนุ่ม	จระเข้ของเจ้าพ่อนุ่ม			x																				
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจระเข้เจ้าแม่เอียง	จระเข้ลูกศิษย์เจ้าแม่เอียง			x																				
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจระเข้วัดหนองดินแดง	จระเข้	x																						
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจระเข้วัดห้วยจระเข้	จระเข้																							
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจระเข้หลวงพ้อเพชร	จระเข้ลูกศิษย์หลวงพ้อเพชร		x			x	x																	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานวัดจระเข้ใหญ่	จระเข้																							
นิทานประจำถิ่น	จระเข้คาบคน	จระเข้																							
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจระเข้หน้าตำ (โต๊ะลาตุตาดง)	จระเข้โต๊ะลาตุตาดง							x																
		จระเข้โต๊ะลาตุตาดง	x																						
นิทานประจำถิ่น	ตำนานแหลมวัง	จระเข้						x																	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจระเข้บ้านท่าขนอยาง	จระเข้ใหญ่																							
นิทานประจำถิ่น	ตำนานลำสามหมอ	จระเข้ใหญ่																							
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจระเข้สามพัน	จระเข้ใหญ่																							
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเจ้ากัจฉิน/ ตำนานเมืองลพบุรี	คู่รักของนางนงปะจันทร์																							
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๑	ชาละวัน																							
นิทานประจำถิ่น	ตำนานตำบลดรเข้ร้อง	จระเข้เกรงขาค																							

ตารางที่ ๒ แสดงลักษณะนิสัยของตัวละครจะเห็นในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ลักษณะนิสัย																						
			ลักษณะนิสัยที่ดี							ลักษณะนิสัยที่ร้าย															
			ชอบช่วยเหลือ	ศรัทธาในพระพุทธศาสนา	จงรักภักดี	ฉลาด	กตัญญู	มีความรับผิดชอบ	กล้าหาญ	ยึดมั่นในศีลธรรม	ซื่อสัตย์	สุจริต	โง่	เนรคุณ	ผูกพยาบาท	ตะกละ	เจ้าเล่ห์	ชอบโกหก	ชอบลักขโมย	อวดเก่ง	เกร	หึงหวง	ประพฤติผิดในกาม	ชอบโอ้อวด	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางรมสายสก	อ้ายหน			x							x													
นิทานประจำถิ่น	ตำนานวังตาเพชร	ตาเพชร							x																
นิทานประจำถิ่น	ตำนานบ้านเกยไชย/ ไอ้ต่างเกยไชย ส.๑	ต่างเกยไชย										x													
นิทานประจำถิ่น	ไอ้ต่างเกยไชย ส.๒	วิเชียร										x			x										
นิทานประจำถิ่น	ตำนานไอ้ตะนายมน	นายมน	x						x																
นิทานประจำถิ่น	ตำนานบ้านในเมือง	จระเข้																					x		
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๒	ท้าวรำไพ																							
		ท้าวโคจร										x												x	
		ชาละวัน										x													x
		วิมาลา										x												x	
		เลื่อมลายวรรณ										x												x	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๓	ชาละวัน										x			x										
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๔	ชาละวัน										x			x										
นิทานประจำถิ่น	ไอ้ต่างเกยไชย ส.๓	ต่างเกยไชย					x					x													
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกับจระเข้	จระเข้										x		x											
นิทานอธิบายเหตุ	ลิงกับจระเข้ ส.๑	จระเข้ใหญ่										x		x		x									
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกระโดด จระเข้ไม่มีลิ้น	จระเข้										x													
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกับตะเข้	จระเข้										x		x		x									
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกับหอยโข่ง	จระเข้										x				x									

ตารางที่ ๒ แสดงลักษณะนิสัยของตัวละครจะเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ลักษณะนิสัย																						
			ลักษณะนิสัยที่ดี								ลักษณะนิสัยที่ร้าย														
			ชอบช่วยเหลือ	ศรัทธาในพระพุทธศาสนา	จงรักภักดี	ฉลาด	กตัญญู	มีความรับผิดชอบ	กล้าหาญ	ยึดมั่นในศีลธรรม	ซื่อสัตย์	ดูร้าย	โง่	เนรคุณ	ผูกพยาบาท	ตะกละ	เจ้าเล่ห์	ชอบโกหก	ชอบลักขโมย	อวดเก่ง	เกเร	หึงหวง	ประพฤติผิดในกาม	ชอบใช้อวด	
มุขตลกและเรื่องไม้	บ๊วยฟ้าคิหะ	จะเข้	x																						
มุขตลกและเรื่องไม้	อ้ายปลิ้น	จะเข้													x										

ตารางที่ ๓ แสดงบทบาทของตัวละครระเซีในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ประเภทตัวละคร				บทบาทตัวละคร										
			ตัวเอก	ตัวปฏิบัติน	ผู้ช่วย	ตัวประกอบ	ผู้ทำลาย	ผู้คุ้มครอง	ผู้ช่วยเหลือตัวเอก	ผู้เป็นพยาน	ผู้สืบทอดประเพณี	ผู้อบรมสั่งสอน	ผู้เป็นอาภักษ์ของเมือง	ผู้แสดงธรรม	อื่นๆ		
ตำนานปรัมปรา	ตำนานดาวฤกษ์อาควินิ	บุตรเศรษฐี	x														x
ตำนานปรัมปรา	ตำนานดาวฤกษ์จิตตะ	พระยานาค		x			x										
ตำนานปรัมปรา	ตำนานดาวจระเข้	จระเข้เศรษฐี	x									x					
ตำนานปรัมปรา	ตำนานธงจระเข้ ส.๑	จระเข้	x									x					
ตำนานปรัมปรา	ตำนานโนรา	จระเข้				x	x										
ตำนานปรัมปรา	ตำนานธงจระเข้ ส.๒	จระเข้	x									x					
ตำนานปรัมปรา	ตำนานธงจระเข้ ส.๓	จระเข้เศรษฐี	x									x					
นิทานศาสนา	ไภยราช	จระเข้				x	x										
นิทานศาสนา	สังข์วัดขณะ	มานพหนุ่ม				x			x								
นิทานศาสนา	สิรินันตะ	จระเข้				x	x										
นิทานศาสนา	สุพรหมโมกษะหมาเก้าหาง	จระเข้				x			x								
นิทานศาสนา	ท้าวไพโรยราช	จระเข้				x	x										
นิทานศาสนา	นางกัณโถย	จระเข้ผัว				x	x										
		จระเข้เมีย				x	x										
นิทานศาสนา	กาพย์เรื่องนางแดงอ่อน	พญากุมภี		x				x									
		พระคตุคา			x					x						x	
นิทานคติ	โปรดสัตว์ได้บาป	จระเข้	x					x									
นิทานคติ	สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ	จระเข้	x					x									
นิทานคติ	จระเข้จิกเข้	จระเข้	x					x									
นิทานคติ	ความทะเลยทะเลยาน	จระเข้	x					x									

ตารางที่ ๓ แสดงบทบาทของตัวละครจะเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ประเภทตัวละคร				บทบาทตัวละคร									
			ตัวเอก	ตัวปฏิปักษ์	ผู้ช่วย	ตัวประกอบ	ผู้ทำลาย	ผู้คุ้มครอง	ผู้ช่วยเหลือตัวเอก	ผู้เป็นพยาน	ผู้สืบทอดประเพณี	ผู้อบรมสั่งสอน	ผู้เป็นเอารักษ์ของเมือง	ผู้แสดงธรรม	อื่นๆ	
นิทานมหัศจรรย์	คำขอร้องเจ้าสุวัตร์	นางสมุททษา				x										x
นิทานมหัศจรรย์	นิทานคำกลอนเรื่องนางแดงอ่อน	นางแดงอ่อน	x													x
นิทานมหัศจรรย์	นายพุทโธ	จะเข้			x					x						
นิทานมหัศจรรย์	นิทานเรื่องไชยเชษฐาตอนต้น ก่อนพระราชนิพนธ์	จะเข้				x	x									
นิทานมหัศจรรย์	ภาพย์เรื่องศิลปศาสตร์	พญาภูมิ จะเข้ใหญ่			x		x			x						
นิทานมหัศจรรย์	ชาลวันคำภาพย์	ชาลวัน ท้าวลำไผ ท้าวโคจร นางจะเข้ปลา ท้าวภัลลวิง น้องชายท้าวภัลลวิง นางวิมาลา	x				x									
นิทานมหัศจรรย์	นางแดงอ่อน	นางแดงอ่อน พ่อนางแดงอ่อน แม่นางแดงอ่อน พี่ชายนางแดงอ่อน ลูกชายนางแดงอ่อน	x													
นิทานชีวิต	ข้าวเม่าสากเหม็ง	จะเข้			x					x						

ตารางที่ ๓ แสดงบทบาทของตัวละครระเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ประเภทตัวละคร				บทบาทตัวละคร										
			ตัวเอก	ตัวปฏิปักษ์	ผู้ช่วย	ตัวประกอบ	ผู้ทำลาย	ผู้คุ้มครอง	ผู้ช่วยเหลือตัวเอก	ผู้เป็นพาหนะ	ผู้สืบทอดประเพณี	ผู้อบรมสั่งสอน	ผู้เป็นเอ้าท์ของเมือง	ผู้แสดงธรรม	อื่นๆ		
นิทานชีวิต	บทละครนอกเรื่องไกรทองสมัยอยุธยา	นางวิมาลา		x			x										
นิทานชีวิต	นิทานเรื่องไกรทองตอนต้นก่อนพระราชนิพนธ์	ท้าวรำไพ				x							x				
		ท้าวโคจร				x	x										
		ชาลวัน		x			x										
		วิมาลา		x			x										
		เลื่อมลายวรรณ		x			x										
		ท้าวแสนตา				x	x										
		พญาพันวัง				x	x										
นิทานชีวิต	บทละครนอกเรื่องไกรทอง ร.๒	วิมาลา		x			x										
		เลื่อมลายวรรณ		x			x										
นิทานชีวิต	บทละครนอกเรื่องไกรทองกรมหลวงภูวเนตรฯ	ชาลวัน		x			x										
		วิมาลา		x			x										
		เลื่อมลายวรรณ		x			x										
นิทานชีวิต	บทละครเสภาเรื่องไกรทอง	ชาลวัน	x				x										
		วิมาลา		x			x										
		เลื่อมลายวรรณ		x			x										

ตารางที่ ๓ แสดงบทบาทของตัวละครระเซีในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ประเภทตัวละคร				บทบาทตัวละคร									
			ตัวเอก	ตัวปฎิบัติ	ผู้ช่วย	ตัวประกอบ	ผู้ทำลาย	ผู้คุ้มครอง	ผู้ช่วยเหลือตัวเอก	ผู้เป็นพยาน	ผู้สืบทอดประเพณี	ผู้อบรมสั่งสอน	ผู้เป็นเอารักของเมือง	ผู้แสดงธรรม	อื่นๆ	
		ท้าวรำไพ				x						x				
นิทานชีวิต	นิทานคำกลอนเรื่องไกรทองของนายบุษย์	ท้าวโคจร				x		x								
		ท้าวรำไพ				x						x				
		ชาลวัน		x			x									
		วิมาลา		x			x									
		เลื่อมไฉวรรณ		x			x									
		ไกรวงศ์				x	x									
		ไกรเวช				x	x									
		ท้าวพันตา				x	x									
		พญาพันวัง				x	x									
		ตางเกยไชย				x	x									
นิทานชีวิต	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	จระเข้เถรขวาด				x	x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางอินทวา/ ตำนานเมืองวังสามหมอ	จระเข้ใหญ่		x				x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานไกรทอง	ชาลวัน		x				x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานโคตะกิมุต ธรณี	จระเข้		x				x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานหลวงปู่ศุข	ทหารเรือ				x			x							
นิทานประจำถิ่น	ไก่แก้วนครหริภุญชัย	ผีเสื้อยักษ์			x								x			
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจระเข้ปูน	จระเข้	x					x								

ตารางที่ ๓ แสดงบทบาทของตัวละครจะเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ประเภทตัวละคร				บทบาทตัวละคร									
			ตัวเอก	ตัวปฏิปักษ์	ผู้ช่วย	ตัวประกอบ	ผู้ทำลาย	ผู้คุ้มครอง	ผู้ช่วยเหลือตัวเอก	ผู้เป็นพยาน	ผู้สมทบประเพณี	ผู้บรมสั่งสอน	ผู้เป็นเอารักของเมือง	ผู้แสดงธรรม	อื่นๆ	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานถ้ำน้ำบึง	จะเข้	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองกุมภวาปี	จะเข้	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเมืองฟ้าแดดสงยาง	จะเข้				x		x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้เจ้าพ่อเก้าเลี้ยว	จะเข้เจ้า	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้เจ้าพ่อจ้อย	จะเข้ของเจ้าพ่อจ้อย	x							x						
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้เจ้าพ่อเทพารักษ์	จะเข้เจ้า	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์	จะเข้เจ้าพ่อ	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจะเข้เมือก/ ตำนานจะเข้เจ้าพ่อชุมแสง	ชีปะขาว	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเจ้าพ่อวัดศาลเจ้า	จะเข้				x				x						
		จะเข้เจ้า				x		x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานท้าวพันตา พญาพันวัง	ท้าวพันตา	x					x								
		พญาพันวัง	x					x								
		ท้าวโคจร		x					x							
นิทานประจำถิ่น	ตำนานบ่อหมาบตร	ชีปะขาว	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานมิ่งพระอาจารย์	พระอาจารย์	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเรือมาควิวีเชียรป่ารุง	ลูกจะเข้				x	x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเกาะจะเข้	จะเข้ของตากองเพชร			x					x						
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเกาะมัตโพน	จะเข้หิน	x					x								

ตารางที่ ๓ แสดงบทบาทของตัวละครพระเชีในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ประเภทตัวละคร				บทบาทตัวละคร									
			ตัวเอก	ตัวปฏิบัติน	ผู้ช่วย	ตัวประกอบ	ผู้ทำลาย	ผู้คุ้มครอง	ผู้ช่วยเหลือตัวเอก	ผู้เป็นพาหนะ	ผู้สืบทอดประเพณี	ผู้บรมสั่งสอน	ผู้เป็นเอากำเนิดของเมือง	ผู้แสดงธรรม	อื่นๆ	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานโตะหินขวาง	พระเชีเจ้า	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานทวดคลองนางเรียบ	พระเชีทวดนางเรียบ	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานพญายอดน้ำ แม่ศรีขวัญทอง	แม่ศรีขวัญทอง	x					x								
		พญาท่าข้าม		x				x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานพระเชีเจ้าพ่อหนุ่ม	พระเชีของเจ้าพ่อหนุ่ม	x							x						
นิทานประจำถิ่น	ตำนานพระเชีเจ้าแม่เอี้ยง	พระเชีลูกศิษย์ เจ้าแม่เอี้ยง	x							x						
นิทานประจำถิ่น	ตำนานพระเชีวัดหนองดินแดง	พระเชี	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานพระเชีวัดห้วยพระเชี	พระเชี		x						x						
นิทานประจำถิ่น	ตำนานพระเชีหลวงพ่เพชร	พระเชีลูกศิษย์ หลวงพ่เพชร	x						x							
นิทานประจำถิ่น	ตำนานวัดพระเชีใหญ่	พระเชี	x					x								
นิทานประจำถิ่น	พระเชีคาบคน	พระเชี	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานพระเชีน้ำคำ (โตะลาตูดาง)	พระเชีโตะลาตูดาบ	x						x							
		พระเชีโตะลาตูดาง		x					x							
นิทานประจำถิ่น	ตำนานแหลมวัง	พระเชี	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานพระเชีบ้านท่าขนอยาง	พระเชีใหญ่	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานลำสามหมอ	พระเชีใหญ่	x					x								

ตารางที่ ๓ แสดงบทบาทของตัวละครจะเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ประเภทตัวละคร				บทบาทตัวละคร									
			ตัวเอก	ตัวปฏิปักษ์	ผู้ช่วย	ตัวประกอบ	ผู้ทำลาย	ผู้คุ้มครอง	ผู้ช่วยเหลือตัวเอก	ผู้เป็นพยาน	ผู้สืบทอดประเพณี	ผู้บรมสั่งสอน	ผู้เป็นเอารักษ์ของเมือง	ผู้แสดงธรรม	อื่นๆ	
นิทานประจำถิ่น	ตำนานจระเข้สามพัน	จะเข้ใหญ่	x				x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานเจ้ากุงจีน/ ตำนานเมืองลพบุรี	คู่รักของนางนงปะจันทร์		x			x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๑	ชาละวัน	x				x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานคำบลจระเข้ร้อง	จระเข้เกรงหวาด	x				x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานนางรมสายสก	อ้ายทน			x		x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานวังตาเพชร	ตาเพชร	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานบ้านเกยไชย/ ไอ้ต่างเกยไชย ส.๑	ต่างเกยไชย	x				x		x							
นิทานประจำถิ่น	ไอ้ต่างเกยไชย ส.๒	วิเชียร	x				x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานโต๊ะนายมน	นายมน	x					x								
นิทานประจำถิ่น	ตำนานบ้านในเมือง	จะเข้				x	x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๒	หัวรำไพ				x						x				
		หัวโคจร				x	x									
		ชาละวัน	x				x									
		วิมาลา				x	x									
		เลื่อมลายวรรณ				x	x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๓	ชาละวัน	x				x									
นิทานประจำถิ่น	ตำนานชาละวัน ส.๔	ชาละวัน	x				x									
นิทานประจำถิ่น	ไอ้ต่างเกยไชย ส.๓	ต่างเกยไชย	x				x									

ตารางที่ ๓ แสดงบทบาทของตัวละครจะเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ประเภทตัวละคร				บทบาทตัวละคร									
			ตัวเอก	ตัวปฏิกิริยา	ผู้ช่วย	ตัวประกอบ	ผู้ทำลาย	ผู้คุ้มครอง	ผู้ช่วยเหลือตัวเอก	ผู้เป็นพยาน	ผู้ถือคตประเพณี	ผู้บรมสั่งสอน	ผู้เป็นยารักษาของเมือง	ผู้แสดงธรรม	อื่นๆ	
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกับจะเข้	จะเข้		x			x									
นิทานอธิบายเหตุ	ลิงกับจะเข้ ส.๑	จะเข้ใหญ่	x				x									
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกระโดด จะเข้ไม่มีลิ้น	จะเข้	x				x									
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกับตะเข้	จะเข้		x			x									
นิทานอธิบายเหตุ	กระต่ายกับหอยโข่ง	จะเข้		x			x									
นิทานอธิบายเหตุ	จะเข้ไม่มีลิ้น	จะเข้	x				x									
นิทานอธิบายเหตุ	เหตุที่กระต่ายไม่มีหาง และจะเข้ไม่มีลิ้น	จะเข้	x				x									
นิทานอธิบายเหตุ	ขี้หมาที่จุมูกจะเข้	จะเข้	x				x									
นิทานอธิบายเหตุ	จะเข้กับหมา	จะเข้	x				x									
นิทานอธิบายเหตุ	สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ	จะเข้	x							x						
นิทานอธิบายเหตุ	จะเข้กับจิ้งจอก	จะเข้	x				x									
นิทานสัตว์	ตาเยย	จะเข้		x			x									
นิทานสัตว์	จะเข้กับลิง ส.๒	จะเข้เมีย	x				x									
		จะเข้ผัว	x				x									
นิทานสัตว์	กระจกกับจะเข้	จะเข้	x				x									
นิทานสัตว์	ควายกับจะเข้	จะเข้	x				x									
นิทานสัตว์	ควาย จะเข้ และกระจก	จะเข้	x				x									
	ลิงกับจะเข้ ส.๒	จะเข้เมีย	x				x									

ตารางที่ ๓ แสดงบทบาทของตัวละครจระเข้ในนิทานไทยประเภทต่าง ๆ

ประเภทนิทาน	เรื่อง	ตัวละคร	ประเภทตัวละคร				บทบาทตัวละคร									
			ตัวเอก	ตัวปฏิปักษ์	ผู้ช่วย	ตัวประกอบ	ผู้ทำลาย	ผู้คุ้มครอง	ผู้ช่วยเหลือตัวเอก	ผู้เป็นพยาน	ผู้สืบทอดประเพณี	ผู้อบรมสั่งสอน	ผู้เป็นฮีโร่ของเมือง	ผู้แสดงธรรม	อื่นๆ	
		จระเข้ผัว	x				x									
นิทานสัตว์	กระต่ายเจ้าปัญญา	จระเข้		x			x									
นิทานสัตว์	จระเข้กับลิง ส.๑	จระเข้	x				x									
นิทานสัตว์	ทำคุณบูชาโทษ	จระเข้		x			x									
มุขตลกและเรื่องไม่	ย่องเข้คนแก่ง	จระเข้ใหญ่				x	x									
มุขตลกและเรื่องไม่	หาญหนีจางจระเข้	จระเข้ใหญ่				x	x									
มุขตลกและเรื่องไม่	หลวงตาทอง	จระเข้				x	x									
มุขตลกและเรื่องไม่	บ๊วยฟ้าคิหะ	จระเข้			x					x						
มุขตลกและเรื่องไม่	อ้ายปลิ้น	จระเข้				x	x									

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพรรณราย ชาณูหิรัญ เกิดวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ที่อำเภอเมือง จังหวัดตราด สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (เกียรตินิยมอันดับสอง) สาขาวิชาภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปีการศึกษา ๒๕๔๘ และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา ๒๕๔๙ ในระหว่างการศึกษานี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์จากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๕๑

